

hakol

br. 94 svibanj - lipanj 2006.
סיון תשס"ו / תמוז תשס"ו

הקול

בטאון קהילת יהודי קרואטיה
GLASILO ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ

JOM HAŠOA

zagrebačko groblje Mirogoj
25. svibanj 2006.

Fotografije: Nataša Popović

SADRŽAJ

IMPRESSUM
Ha-kol 94.
svibanj-lipanj 2006.
sivan - tamuz 5766.

Glavna i odgovorna urednica
Nataša Barac

Urednički savjet
**Zora Dimbach, Žilko Gruden,
Ana Lebl, Tamara Indik-Mail,
Damir Lajoš**

Tehnička urednica
Nataša Popović

Priprema i oblikovanje za tisak
Magen d.o.o. Zagreb

Ha-kol
glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Lektorica
Ivana Kurtović Budja

Izdavač
Židovska općina Zagreb,
Palmotićeva 16, 10000 Zagreb,
p.p. 986.
Tel: 385 1 49 22 692
fax: 49 22 694
e-mail: jcz@zg.t-com.hr
uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača
dr. Ognjen Kraus

ISSN 1332-5892

Izlaženje Ha-kola financijski potpomaže
**Savjet za nacionalne manjine
Republike Hrvatske**

Pretplata
100 kuna godišnje,
za inozemstvo 200 kuna.
Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:
2360000-1101504155
Židovska općina Zagreb.
Devizni račun: 30101-620-16/2424116441

Tisak
NPGTO OFFSET ZAGREB

Na naslovnici:
Rafael Talvi, Rabin,
60x50, 1991. g., ulje na platnu,

Izraelska filharmonija i Zubin Mehta za ŽOZ i Zagreb	4
Filatelija: Dvostruko slavlje	7
Jom Hašoa na Mirogoju	8
Izrael: život je na trenutak stao	10
Mimohod živih u Auschwitzu	11
Prijem povodom Jom Hacmauta u Zagrebu	13
Izrael proslavio 58. rođendan	14
Tri Hrvatice proglašene Pravednicima među narodima	16
Konferencija EUAS-a	17
Skup u Dubrovniku	19
Funky Town	20
Sastanak unije židovskih žena Hrvatske	21
ŽO Osijek: Pesah i Jom Hašoa	22
Rijeka: Izložba o povijesti židovske zajednice	23
Jom Hašoa u Čakovcu	24
Predstavници Europskog židovskog kongresa u Zagrebu	25
Prijetnje Židovskoj općini Zagreb	26
61. obljetnica proboja iz Jasenovca	28
100. obljetnica AJC	29
Koncert sefardske muzike u Zagrebu	31
Konferencija urednika židovskih novina	33
Zagrebački gradonačelnik u Izraelu	34
Stogodišnjica sinagoge u Novome Sadu	35
Treći dio serijala o izraelskim zastavama	36
Povratak velikana u rodnu Opatiju	40
Opatijsko djetinjstvo dr. Lea Sternbacha	42
Filatelija: Holokaust	45
Politika: Izrael dobio 31. vladu	47
Odasvud pomalo	50
Papa Benedikt XVI. u Auschwitzu	53
Obilježena 61. godišnjica oslobođenja Mauthausena	54
Slučaj Ašner i dalje bez pomaka	55
Ulicama Londona	56
Preminula udovica čovjeka koji je pokušao ubiti Hitlera	58
Preminuo predsjednik Središnjeg židovskog vijeća Njemačke	60
Odlazak poznatog izraelskog šansonjera	61
In memoriam: Jakica Papo	61
In memoriam: Rafael Talvi	62

U realizaciji ovog broja sudjelovali su:

Jurica Miletić, Melita Švob, Nataša Popović, Mira Altarac- Hadji-Ristić, Damir Lajoš, Andrej Pal, Nada Rajner, Laila Šprajc, Željko Heimer, Sanja Dukić, Vesna Domany-Hardy, Regina Kamhi, Tonko Maroević

Svim suradnicima najtoplije zahvaljujemo!

IZRAELSKA FILHARMONIJA

I ZUBIN MEHTA

ZA ŽOZ I ZAGREB

➤ Izraelska filharmonija pod ravnanjem maestra Zubina Mehte održala je 31. svibnja u prepunoj zagrebačkoj Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskoga svečani koncert u povodu 200. obljetnice Židovske općine Zagreb i Dana grada Zagreba. Na programu svečanog koncerta, u organizaciji Koncertne direkcije, bila su djela Ludwig van Beethoven, Richard Strauss i Hector Berlioz, a u dodatku Izraelska je filharmonija izvela Tíbaltovu smrt iz "Romea i Julije" Sergeja Prokofljeva.

Koncertna dvorana bila je premala za sve one koje su željeli uživo čuti jedan od deset najboljih svjetskih filharmonijskih orkestara. Oni koji nisu uspjeli nabaviti karte, koncert su mogli pratiti u direktnom prijenosu na hrvatskoj televiziji.

Publiku, među kojom su bili predstavnici Židovske općine Zagreb, potpredsjednica hrvatske Vlade Jadranka Kosor, supruga predsjednika RH Milka Mesic, predsjednica skupštine grada Zagreba Tatjana Holjevac, pročelnici gradskih i državnih odjela, kao i predstavnici diplomatskog zbora, su prije koncerta pozdravili predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus i zagrebački gradonačelnik Milan Bandić.

"Bolju proslavu Dana grada Zagreba i 200. Židovske općine Zagreb od ove uz Izraelsku filharmoniju ne možemo ni zamisliti", rekao je Bandić dodajući da su Židovi već 200 godine prisutni u svim sferama života Zagreba, te da su Zagrebu dali neprocijenjiv doprinos.

"U dvjesto godina od osnutka Židovske općine u Zagrebu, naša je zajednica postala dio ovoga grada. U doba njenog punog cvata između dva svjetska rata, Židovi su činili gotovo 5 posto stanovništva Zagreba. Kreativno su sudjelovali u

"U dvjesto godina od osnutka Židovske općine u Zagrebu, naša je zajednica postala dio ovoga grada", kazao je predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus.

"Bolju proslavu Dana grada Zagreba i 200. Židovske općine Zagreb od ove uz Izraelsku filharmoniju ne možemo ni zamisliti", rekao je zagrebački gradonačelnik Milan Bandić.

"Ova zajednička svečanost znak je priznanja i poštovanja koje ona uživa", istaknuo je.

Muzika je, nastavio je Kraus, najljepši način da se obilježi proslava 200. godišnjice osnutka Židovske općine u Zagrebu i Dan grada Zagreba.

svim područjima života i pridonijeli njegovom razvoju i prosperitetu", kazao je Kraus, dodajući da današnja židovska zajednica u Zagrebu, iako mnogo manja nego prije, i dalje sudjeluje u ukupnom životu i kulturi svoga grada.

ZUBIN MEHTA

JEDAN OD NAJVEĆIH DIRIGENATA DANAŠNJICE

➤ Zubin Mehta muzički je direktor Izraelske filharmonije od 1969. godine, a 1981. godine to je imenovanje postalo doživotno. Prvi put je dirigirao Izraelskom filharmonijom 1961. godine, a uski kontakti između njega i orkestra održavaju se od tog vremena.

U lipnju 1994. godine maestro Mehta i sarajevski simfonijski orkestar izveli su Mozartov Requiem na ruševinama sarajevske Nacionalne knjižnice. Taj je koncert prenošen u 26 zemalja svijeta, a skupljena novčana sredstva bila su namijenjena UN-ovom fondu za izbjeglice.

Maestro Mehta vodi Izraelsku filharmoniju na koncertima pretplate, posebnim koncertima, koncertima povodom velikih nacionalnih događaja, te na koncertima koji se održavaju u kibucima ili vojnim kampovima.

Tijekom kriznih razdoblja u Izraelu, kao i u vrijeme rata, Mehta je otkazivao sve svoje obaveze i bio uz svoje muzičare.

Maestro Mehta rođen je u Indiji

Zubin Mehta rođen je u Bombaju u Indiji u muzičkoj obitelji. Njegov otac Mehli Mehta osnovao je Bombajski simfonijski orkestar, a trenutačno je muzički direktor Američkog mladog simfonijskog orkestra u Los Angelesu.

Unatoč muzičkom okruženju u kojem je odrastao, Zubin Mehta prvo je počeo studirati medicinu. Nakon što je s 18 godina odustao od medicinske

karijere, počeo je studirati na Muzičkoj akademiji u Beču. Sedam godina kasnije vodio je i Bečku i Berlinsku filharmoniju te je ubrzo postao jedan od najtraženijih svjetskih dirigentata.

Bio je muzički direktor Simfonijskog orkestra u Montrealu (1962. - 1967.), a vodio je i filharmonijske orkestre Los Angelesa i New Yorka. Maestro Mehta bio je i muzički direktor i savjetnik ljetnog festivala u Firenzi "Maggio Musicale Fiorentino", a od rujna 1998. on je generalni muzički direktor Bavarske državne opere u Muenchenu.

Za svoj rad dobio je brojna priznanja diljem svijeta. U Izraelu je nagrađen počasnim doktoratima Hebrejskog sveučilišta u Jeruzalemu, sveučilišta u

Zubin Mehta je u studenome 1994. godine ostvario jedan od svojih snova - doveo je Izraelsku filharmoniju u svoju domovinu Indiju. Dirigirajući u Bombaju i New Delhiju pomogao je u premošćivanju političkih prepreka između Izraela i Indije. Njegova privrženost orkestru Izraelske filharmonije u kombinaciji s njegovom ljubavlju prema domovini tu su turneju po mnogočemu učinili jedinstvenom.

Tel Avivu i Instituta Weizmann. U čast Zubina Mehte i njegova oca Hebrejsko sveučilište u Jeruzalemu jedno je krilo svog odjela za muziku nazvalo njihovim imenom.

Zubin Mehta počasni je građanin Tel Aviva. ■

Zubin Mehta dirigirao je i, danas već povijesnim, koncertima "Tri tenora" u Rimu i Los Angelesu.

Maestro Mehta je 1981. godine imenovan doživotnim muzičkim direktorom Izraelske filharmonije.

Kritičari: Koncert za pamćenje

➡ Kritičari su u ocjeni koncerta bili jedinstveni - radilo se o koncertu za pamćenje i nezaboravnoj večeri za ljubitelje klasične glazbe.

"S velikim iskustvom i znanjem dirigirao je sve točke programa napamet uključujući i bravoruzni dodatak - Tebaldovu

smrt iz 'Romea i Julije' Sergeja Prokofjejeva", komentar je kritičara "Vjesnika", koji također navodi da je Mehta elegantnom gestom, sugestivnim pogledom i temperamentom motivirao svoje glazbenike s kojima surađuje gotovo četiri desetljeća.

Po pisanju Novoga lista, Izraelska filharmonija pod Mehtinim ravnanjem održala je izvrstan koncert!. "Ničeg previše, ➡

BANDIĆ MAESTRU MEHTI URUČIO MEDALJU GRADA ZAGREBA

➤ Gradonačelnik Zagreba Milan Bandić uručio je, dan uoči koncerta Izraelske filharmonije u Zagrebu, proslavljenom dirigentu Zubinu Mehti Medalju grada Zagreba.

“Ovo će vas odličje podsjećati na grad Zagreb i dosadašnja gostovanja u našem gradu”, rekao je tom prilikom Bandić, koji je maestru Mehti poželio uspješan nastavak karijere i glazbenog djelovanja koje je, kako je istaknuo, često u službi postizanja mira i snošljivosti..

Zubin Mehta je, zahvalivši na odličju, kazao da Medalju grada Zagreba prima i u ime svog orkestra.

Za nas je ovaj nastup povodom Dana Zagreba i 200. godišnjice Židovske općine u Zagrebu velika odgovornost, rekao je Mehta, te dodao: “Zato će moji glazbenici dati sve od sebe da vam uveličaju veliki dan. Za moj orkestar hrabro je svirati pred tako uglednom publikom”. ■

➡ ničeg premalo, nego upravo kako treba i u pravoj mjeri - mogla bi biti najkraća ocjena njihova zagrebačkog muziciranja”, piše “Novi list”, dok “Večernji list” napominje kako publika unatoč tome što je koncert trajao do ponoći nije žurila kući, već je dugotrajnim i glasnim ovacijama izmolila dodatak.

“Svi članovi orkestra bili su solisti. U nevidenom brzom tempu izvršavali su maestrov zahtjev u kojem se oslikava tehničko umijeće, duhovna nadmoćnost, istodobna apsolutna odanost diri-

gentu koji ih ovi i s njima upravlja”, piše “Jutarnji list”, dodajući da “1850 mjesta više ne zadovoljava glazbeno-kulturne potrebe Zagrepčana. Pouzdano bi i dvorana s 4000 mjesta također bila ispunjena do posljednjeg mjesta”.

Koncertna dvorana bila je premala za sve one koje su željeli uživo čuti jedan od deset najboljih svjetskih filharmonijskih orkestara.

Izvrсни orkestar Izraelske filharmonije priredio je jedinstveni glazbeni doživljaj kojem je brojno slušateljstvo dugo odobravalalo i skandiralo, sve do dodatka fragmenta Prokofijeva “Romea i Julije”, piše, između ostaloga, “Slobodna Dalmacija”. ■

Piše: Jurica Miletić

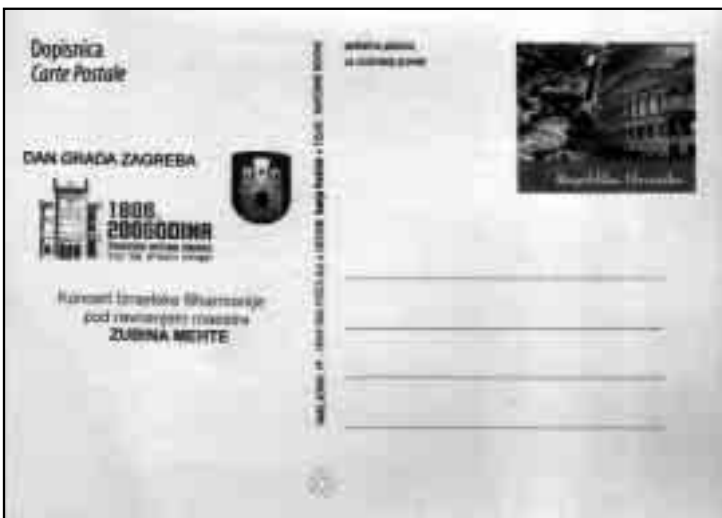
Filatelija

DVOSTRUKO SLAVLJE

U povodu Dana grada Zagreba i 200. obljetnice osnutka Židovske općine Zagreb, Izraelska filharmonija pod ravnanjem maestra Zubina Mehte je u srijedu, 31. svibnja održala svečani koncert.

Dvostruko slavlje Dana Zagreba i 200. obljetnica Židovske općine Zagreb bilo je primjereno obilježeno i filatelistički: na glavnoj zagrebačkoj pošti u Jurišićevoj ulici, točnije na tamošnjem filatelističkom šalteru toga je dana u uporabi bio poseban prigodni žig s tekстом DAN GRADA ZAGREBA - 10101 ZAGREB 31.5.2006. - Izraelska filharmonija i ZUBIN MEHTA - 200. obljetnica osnutka ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB (na hrvatskome i hebrejskom jeziku).

Tekst na hebrejskom jeziku ove se godine već pojavio na dotisku izdanom 27. siječnja u povodu Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta, ali u prigodnome žigu pojavio se prvi put. Tim je žigom bila poništena i marka na dopisnici Hrvatske pošte s posebnim dotiskom u kojem se, osim prigodnog teksta, vide i povijesni zagrebački heraldički amblem, ali i logo Židovske općine. I dotisak na dopisnici i prigodni žig nastali su kao plod suradnje Židovske općine Zagreb, tvrtke Magen i filatelističkog novinara Jurice Miletića. Naklada dopisnica je samo 100 komada, a riječ je o prvom dotisku i prvom žigu kojim se obilježila 200. obljetnica Židovske općine. Slijedi još nekoliko žigova i cjelina, najveći dio njih potkraj ljeta i u jesen.

IZRAELSKI FILHARMONIJSKI ORKESTAR

Izraelski filharmonijski orkestar osnovao je Bronislaw Huberman 1936. godine. Huberman je bio cionist i osnovao je orkestar kako bi na taj način od holokausta spasio židovske muzičare iz Europe.

Izraelski filharmonijski orkestar osnovao je Bronislaw Huberman 1936. godine. Huberman je bio cionist i osnovao je orkestar kako bi na taj način od holokausta spasio židovske muzičare iz Europe.

Prvi inauguracijski koncert tadašnjeg "Palestinskog orkestra" izveden je 26. prosinca 1936. godine, a orkestrom je dirigirao legendarni Arturo Toscanini.

Proglašenjem Države Izrael 1948. godine, orkestar je promijenio ime u "Izraelski filharmonijski orkestar" i danas se smatra jednim od deset najboljih orkestara na svijetu.

Proglašenjem Države Izrael 1948. godine, orkestar je promijenio ime u "Izraelski filharmonijski orkestar" i danas se smatra jednim od deset najboljih orkestara na svijetu.

Izraelski filharmonijski orkestar godišnje izvede više od 200 koncerata u Izraelu i diljem svijeta.

Osim što se smatra "najboljim izraelskim veleposlanikom u svijetu", Izraelski filharmonijski orkestar održava i posebne koncerte za izraelske vojnike, ponekad - u slučajevima rata - i na najudaljenijim crtama bojišnice.

Izraelska filharmonija posljednji je put nastupila u Hrvatskoj u kolovozu 2004. godine, kada je održala koncert u pulskoj Areni.

Izraelski filharmonijski orkestar bio je od neprocjenjive važnosti za karijere izraelskih umjetnika. Ranije je u redovima Izraelske filharmonije bio veliki broj muzičara koji su uglavnom dolazili iz bivšeg SSSR-a ili SAD-a, ali danas više od polovice muzičara Izraelske filharmonije rođeni su i školovani u Izraelu.

Uz Izraelsku filharmoniju posebno se vezuju imena dvojice velikih dirigenata - Leonarda Bernsteina i Zubina Mehte.

JOM HAŠOA NA MIROGOJU

Dan sjećanja na žrtve i heroje holokausta, Jom Hašoa, obilježen je 25. svibnja na židovskom dijelu zagrebačkoga groblja Mirogoj.

Kod spomenika Mojsiju okupili su pripadnici židovske zajednice, predstavnici diplomatskog zbora te predstavnici hrvatske Vlade, Hrvatskog sabora, Grada Zagreba i Islamske zajednice u Hrvatskoj.

Zapaljene su svijeće u znak sjećanja na šest milijuna Židova ubijenih tijekom Drugoga svjetskog rata, a kod spomenika Mojsiju vijence su položili predstavnici Židovske općine Zagreb, Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj, izraelski veleposlanik u Hrvatskoj Shmuel Meirom te predstavnici hrvatskih vlasti.

Zagrebački nadrabin Zvi Eliezer Alonie izmolio je kadiš za sve Židove stradale tijekom holokausta.

Predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus tom je prigodom održao govor koji prenosimo u cijelosti.

Naglasci iz govora predsjednika ŽOZ-a, dr. Ognjena Krausa povodom Jom Hašoa:

- "Trauma holokausta stvorila je nov židovski identitet. Besprimjeran genocid koji se dogodio naočigled ravnodušnog svijeta u srcu Europe, naveo je Židove da svoju budućnost uzmu u svoje ruke. U borbu za nezavisnost Izraela Chaim Weizmann pozvao je u pomoć duše šest milijuna umorenih europskih Židova. Svom narodu i svijetu jasno je dao do znanja što žrtve znače - obavezu i poticaj".

- "Ništa ne ujedinjuje Židove čvršće i trajnije od sjećanja na žrtve".

- "Dugo je vremena trebalo proći da svijet shvati univerzalnost etičke i humane poruke našeg sjećanja. Kad podsjećamo na patnju i nepravdu, kad govorimo o holokaustu, mi upozoravamo

na genocid kao najveći zločin protiv čovjeka, života i civilizacije. Unatoč svim deklaracijama, osudama i sankcijama, genocid postoji i danas. U 20. stoljeću u genocidu je stradalo više od 38 milijuna ljudi. Zar to ne govori dovoljno o važnosti borbe protiv njega?"

- "Već nekoliko godina antisemitizam je u usponu u cijelom svijetu. Rasistički antisemitizam povezan je s porastom nacionalizma, pojavama neonacizma i neofašizma. Izgredi, napadi, razaranja, paleži, ubojstva nastavljaju se iz godine u godinu na svim kontinentima. Ali mnogo je opasniji politički antisemitizam koji je zapravo antiizraelizam. Šire ga radikalni i militantni islamski pokreti - ne samo na Bliskom istoku,

nego u mnogim islamskim zajednicama Europe i Latinske Amerike. Politički savezi i terorističke mreže razvijaju to kretanje. Ali kad antisemitizam postane državnom politikom, kao što je to bio u Hitlerovom Trećem Reichu, onda iz mračne prošlosti ponovno izranja avet kukastog križa. Kad iranski predsjednik negira holokaust, poziva na uništenje Izraela, kad postoji mogućnost da oružje masovnog uništenja postane instrument takve politike - onda postoji realna opasnost novog holokausta."

- "Zabrinuti smo zbog zaoštavanja političke situacije nakon palestinskih izbora i pobjede Hamasa, i strepimo za budućnost Izraela. Svoju nadu polažemo u pozitivne tendencije na obje strane, a isto tako i u pomoć međunarodne

➡ zajednice da se uspostavi trajni mir, snošljivost i razumijevanje među narodima, državama i kulturama. I ovom prilikom želim ponoviti misao: ne bi li drevni Jeruzalem - središte triju velikih svjetskih religija - u budućnosti mogao postati otvoren, svjetski grad i primjer suživota...”

- “Na sreću u Hrvatskoj ne zapažamo porast i izraze antisemitizma. Sa zadovoljstvom moram reći da su u našoj sredini odnosi između vjerskih i nacionalnih zajednica dobri.”

- “Na žalost moram i ovom prilikom reći da je naša općina suočena s krizom kakve nije bilo u čitavoj njevoj povijesti. Nakon izbora grupa nezadovoljnika počela je direktno napadati legalno izabrano rukovodstvo, blatiti ga u javnosti neutemeljenim optužbama, čak je podigla tužbe i potaknula sudske procese i na kraju tražila da se Židovska općina Zagreb briše iz popisa vjerskih zajednica. U kampanju su uvučeni mediji i politika. ŽOZ je već deset mjeseci u višestrukoj blokadi. Iako je Državno odvjetništvo odbacilo tužbu o tobožnjim financijskim malverzacijama, i dalje je otežana komunikacija s državnim institucijama i

dalje smo u blokadi, bez uobičajenog dijaloga s njima. Nismo uspjeli realizirati ugovore i dogovore s državnim vlastima. Oteže se i realizacija pripremljenih projekata. Među njima je najvažnija izgradnja Židovskog centra i sinagoge u Praškoj ulici, na zemljištu našeg hrama, razorenog u doba NDH i ustaštva.”

- “Unatoč svim tim problemima unutar naše općine postoji jedinstvo i volja da se kriza prevlada. Žalosno je da se sve to događa u godini kada obilježavamo dvjestotu obljetnicu naše općine, no mi ipak nastavljamo dalje. Naš jubilej obilježiti ćemo u toku ove godine i nizom kulturnih priredaba, za koje smo se pripremili najbolje što smo mogli. U tome smo dobili i podršku niza zagrebačkih kulturnih institucija.”

- “A sada se vratimo onima zbog kojih smo se ovdje sastali. Jad Vašem svake godine sugerira općinama diljem svijeta da se usredotoče na određenu temu. Ove godine ona glasi: Životna snaga pod sjenom smrti. Podsjetit ćemo na bezbrojne ljude koji su u logorima smrti, u neljudskim uvjetima, snagom svog duha i kulture pokušavali nadvladati poniženja,

mučenja, teror i stalnu prijetnju smrti.”

- “I kad govorimo o otporu, sjetimo se i onih koji su se u partizanskim i antifašističkim jedinicama borili protiv nacizma, sjetimo se ilegalnih židovskih formacija u okupiranoj Europi, boraca u getima, epopeje Varšavskog geta i uopće doprinosa Židova pobjedi. Sjetimo se i naših boraca, židovskog Rapskog bataljuna, a i drugih: liječnika, umjetnika, književnika, intelektualaca i običnih ljudi, koji su sudjelovali u borbi za oslobođenje. Mnogi su od njih izgubili život, dok su preživjeli nastavili svoju misiju.”

- “Svi ti, koji su se u najmračnije doba povijesti Europe i u najgoroj tragediji židovstva borili za dostojanstvo duha i humane vrijednosti, ostavili su nam bogatu baštinu. Na njoj smo mogli graditi obnovu života. Njima dugujemo vječnu zahvalnost i zato smo dužni održavati spomen na njih. Na mučenike i junake, na one kojima znamo i još ne znamo, ili nećemo saznati ime.”

IZRAEL:

ŽIVOT JE NA TRENUTAK STAO

Šest svijeća za šest milijuna ubijenih Židova

▶ Jom Hašoa počeo se u Izraelu obilježavati dan ranije, kada je u memorijalnom centru Yad Vashem u Jeruzalemu, u nazočnosti izraelskih političara, preživjelih žrtava holokausta i stranih diplomata, zapaljeno šest svijeća u čast šest milijuna Židova ubijenih tijekom Drugoga svjetskog rata.

Izraelski predsjednik Moshe Katsav tada je rekao da se svijet ne smije oglušiti na nove pozive za uništenjem Izraela.

Iako nije izrijekom spomenuo Iran, Katsav je kazao: "Pozivam zapadni svijet da ne šuti pred onim narodima koji se pokušavaju domoći nuklearnog oružja i koji se zalažu za uništenje države Izrael".

Katsav istaknuo važnost sjećanja

Izraelski je predsjednik još jednom istaknuo važnost sjećanja, rekavši da u "sljedećoj generaciji više neće biti onih koji su preživjeli užase i koji će moći ispričati što se dogodilo".

"Mi se moramo pobrinuti da svaka generacija osjeti da je bila spašena iz pepela holokausta", rekao je Katsav.

Na Dan sjećanja na žrtve i heroje holokausta - Jom Hašoa - život je u Izraelu na nekoliko trenutaka stao. Sirene su diljem zemlje počele zavijati u deset sati ujutro, stao je sav promet, vozači su izašli iz svojih automobila, pješaci su prestali hodati i svi su pognutih glava odali počast žrtvama nacističkoga genocida nad Židovima.

U kratkom obraćanju okupljenima, izraelski je premijer Ehud Olmert rekao da Izrael nikada neće zaboraviti ubojstva milijuna Židova.

Svečanosti su održavane diljem Izraela, a izraelske televizijske postaje emitirale su posebne emisije o nacističkome pokušaju istrebljenja europskih Židova. Dan sjećanja završio je svečanostima u kibucu Yad Mordechai, nazvanome po vođi ustanka u Varšavskome getu 1943. i u kibucu Boraca iz geta, koji su utemeljili preživjeli nakon ustanka.

"Izrael je danas sposoban sam se braniti, ali poziva civilizirani svijet da sačuva svjetlo i slobodu, da brani vrijednosti pravde i ljudskog dostojanstva", kazao je Olmert.

Svijeće u znak sjećanja na šest milijuna ubijenih Židova zapalili su Hasia Borenstein (85), koji je rođen u Poljskoj i bio je

partizan, zatim Menachem Frenkel (70) rođen u Belgiji, koji je pod lažnim imenom sa svojom obitelji pobjegao na jug Francuske, zatim Hedy Hirsch (79) rođena u tadašnjoj Čehoslovačkoj, jedna od rijetkih preživjelih logoraša Auschwitza, Uri Hanoach (78) rođen u Litvi, koji je preživio nekoliko nacističkih logora, Esther Burstein (83) rođena u Poljskoj, preživjela Auschwitz i Bergen-Belsen te Kalman Bar-On (76) rođen na sjeveru tadašnje Jugoslavije, koji je poslan u Auschwitz gdje je bio podvrgnut testovima koje je "anđeo smrti" Joseph Mengele vršio nad blizancima. ■

Jom Hašoa obilježava se 27. nisan po židovskome kalendaru, na dan ustanka u Varšavskom getu. Ujedinjeni narodi prošle su godine odlučili da 27. siječnja, dan oslobođenja koncentracijskoga logora Auschwitz bude proglašen Međunarodnim danom sjećanja na žrtve holokausta, ali Izrael ga obilježava prema vlastitome zakonu od 1959. godine.

MIMOHOD ŽIVIH U AUSCHWITZU

➤ Nekoliko tisuća osoba iz čitavog svijeta u tišini je 25. travnja prolazilo tri kilometara dug put između logora Auschwitz i Birkenau odajući na taj način počast milijunima Židova ubijenim tijekom Drugoga svjetskog rata.

U tradicionalnom "Mimohodu živih" ove je godine, između ostalih, sudjelovao i 82-godišnji Shimon Peres, nekadašnji izraelski premijer i dobitnik Nobelove nagrade za mir 1994. godine.

Peres: Nadam se da će
iranski predsjednik doći u Auschwitz

"Iranski je predsjednik rekao da se holokaust nije nikada dogodio. Nadam se da će on doći ovdje i vidjeti ljudsku kosu, naočale i sve oči koje su nekada kroz njih gledale te da će se tada upitati: 'Zašto, zašto se to dogodilo?'. Svijet tada nije vjerovao i pronalazio je isprike", rekao je Peres.

"Mi se moramo sami obraniti i mi to možemo. Moramo razumjeti da u današnjem svijetu ima ludih sila. Moramo ih identificirati i zaustaviti ih prije nego što bude prekasno", zaključio je. Auschwitz-Birkenau bio je jedan od najgorih nacističkih koncentracijskih logora u kojem je živote izgubilo više od 1,1 milijun osoba, većinom Židova. Logor su 27. siječnja 1945. godine oslobodili vojnici sovjetske vojske.

"Još smo uvijek ovdje,
još smo uvijek živi"

Prije početka "Mimohoda živih", stotine mladih obišlo je drvene barake, ostatke plinskih komora te muzej koji se nalazi na području nekadašnjeg logora.

Među onima koji su ove godine sudjelovali u "Mimohodu živih" bila je i Diana Katz, 23-godišnja profesorica povijesti iz

Jeruzalema, čija je baka Lubia Tanenbaum preživjela užase Auschwitz, logora u koji je stigla iz Mađarske kada je imala samo 14 godina.

"Ovdje sam danas sa svojim sinom kako bi pokazala svijetu da smo još tu, da smo još uvijek živi, da želimo živjeti i da želimo život za naše buduće generacije", rekla je Diana Katz, gurajući kolica u kojoj se nalazi njezin tromjesečni sin Joseph.

"Mi nećemo zaboraviti i mi smo pobijedili", zaključila je.

Nakon što su pročitana imena djece koja su ubijena u logoru, zvuk šofara označio je početak mimohoda.

"Mimohod živih" održava se od
1988. godine

Kroz vrata Auschwitz, na kojima se i danas nalazi natpis "Arbeit Macht Frei" (rad oslobađa), još je jednom, kao i davne 1943. godine, prošao Shmuel Blumenfeld (80). Prisjetio se svog dolaska u zloglasni logor u koji je prebačen iz geta u Krakovu.

"Izbacili su nas u Birkenau i mi smo mislili da je to tvornica, nismo uopće znali da se radi o logoru smrti", rekao je. Blumenfeld je tada imao 16 godina i mjesec je dana na ruka-

Auschwitz-Birkenau bio je jedan od najgorih nacističkih koncentracijskih logora u kojem je živote izgubilo više od 1,1 milijun osoba, većinom Židova. Logor su 27. siječnja 1945. godine oslobodili vojnici sovjetske vojske.

ma nosio mrtva tijela prije nego što je prebačen na rad u obližnji rudnik ugljena.

► “Radio sam s poljskim i njemačkim rudarima i neki od njih su mi pomagali. Preživio sam zahvaljujući sreći, ali i zahvaljujući civilima koji su mi ponekad dali hranu”.

Nakon rata on se oženio i preselio u Izrael. Radio je i kao zatvorski čuvar, a jedno je vrijeme bio zadužen da nadgleda Adolfa Eichmanna koji je u izraelskom zatvoru čekao izvršenje smrtnog presude.

Izraelsko ministarstvo obrazovanja iniciralo je “Mimohod živih” 1988. godine. Prema prvoj ideji “Mimohod živih” trebao se održavati svake dvije godine, ali od 1996. godine organizira se svake godine, na dan kada se u Izraelu obilježava Jom Hašoa.

ča Blumenfeld te dodaje: “Ne želimo da se to ikada nekome ponovo dogodi”.

Benedikt XVI. za mjesec će dana posjetiti Auschwitz

Izraelsko ministarstvo obrazovanja iniciralo je “Mimohod živih” 1988. godine. Prema prvoj ideji “Mimohod živih” trebao se održavati svake dvije godine, ali od 1996. godine organizira se svake godine, na dan kad se u Izraelu obilježava Jom Hašoa.

Prije Drugoga svjetskog rata u Poljskoj je živjelo 3,5 milijuna Židova, a većina ih je stradala tijekom holokausta. Danas u Poljskoj živi oko 20.000 Židova.

Ovogodišnji “Mimohod živih” pod sloganom “Nikada više” organiziran je mjesec dana prije predviđenog posjeta pape Benedikta XVI. Auschwitzu. Porijeklom Nijemac, Benedikt XVI. je kao dijete u nacističkoj Njemačkoj bio prisiljen pridružiti se Hitlerovoj mladeži, a jedan od njegovih ciljeva je daljnji rad na katoličko-židovskom pomirenju.

“Između ovih bodljivikavih žica ubijena je čitava moja obitelj”, kazao je Krszstof Kisielewski te dodao: “Kada pomislim da će njemački Papa ovdje moliti za nekoliko tjedana, vjerujem da je povijest zaokružila svoj puni krug”. ■

“Još uvijek na svijetu ima onih koji negiraju holokaut i zato je moja zadaća da dodem ovdje i mladim ljudima ispričam što se stvarno dogodilo, što sam vidio svojim očima, što sam prošao”, priča

IZRAEL IMA NAJVEĆI POSTOTAK ŽIDOVSKOG STANOVNIŠTVA

► Izrael je svoj 58. rođendan dočekao uz brojne proslave, a jedan od razloga za slavlje bio je i taj što po prvi put od 1. stoljeća u Izraelu živi više Židova nego u bilo kojoj drugoj zemlji na svijetu.

Izraelski središnji ured za statistiku objavio je da zemlja broji 7.03 milijuna stanovnika, od čega 5.64 milijuna Židova. Prema tim podacima 80 posto izraelskog stanovništva su Židovi, a 20 posto Arapi. Do ove godine, najveći broj Židova živio je u SAD-u. Prema posljednjim podacima iz 2001. godine, u SAD-u živi 5.3 milijuna Židova.

“Ako se ovaj trend nastavi, u sljedećih 25 do 30 godina u Izraelu će živjeti apsolutna većina Židova u svijetu”, kazao je profesor Sergio DellaPergola s Hebrejskog sveučilišta u Jeruzalemu.

Tijekom prošle godine u Izraelu je rođeno 138.000 beba, a u zemlju se doselila 21.000 imigranata.

Kada je Izrael osnovan 1948. godine, zemlja je imala 806.000 stanovnika.

Tijekom proteklih 58 godina sedmero djece dobilo je ime Atzmaut (nezavisnost), a pedesetih godina prošlog stoljeća u modi su bila sljedeća imena: Medina (država), Tikva (nada), Nitzhona (njezina pobjeda), Dror i Drora (sloboda). ■

Ovogodišnji “Mimohod živih” pod sloganom “Nikada više” organiziran je mjesec dana prije predviđenog posjeta pape Benedikta XVI.

Trči maraton za žrtve holokausta

■ SLAVONSKI BROD - U sklopu obilježavanja 200 godina Židovske općine u Zagrebu i 61. obljetnice proboja logoraša u Jasenovcu, brodski ultramaratonac i 80-postotni invalid Tadija Opačak trčat će maraton pod motom “Da se ne zaboravi”.
A. Primorac

PRIJEM POVODOM JOM HACMAUTA-a U ZAGREBU

➤ Izraelski veleposlanik u Republici Hrvatskoj Shmuel Meirom i njegova supruga Sima priredili su 16. svibnja u zagrebačkom hotelu "Esplanade" prijem povodom 58. godišnjice rođenja Države Izrael.

To je bila prva proslava Jom Hacmauta otkako je Izrael krajem ljeta prošle godine otvorio svoje veleposlanstvo u Zagrebu. Proslavu 58. rođendana Izraela uveličali su predstavnici židovske zajednice u Hrvatskoj, predsjednik Stjepan Mesić, predsjednik Hrvatskog sabora Vladimir Šeks, brojni ministri hrvatske Vlade te predstavnici Grada Zagreba.

Na prijemu se okupio i velik broj diplomata, među ostalima, veleposlanici Njemačke, Francuske, Velike Britanije, Rumunjske te brojni drugi predstavnici javnog, kulturnog i političkog života Hrvatske.

Ponovno rođenje Izraela bio je nevjerojatan događaj

"Pred 58 godina, 14. svibnja 1948., prvi premijer Izraela David Ben Gurion proglasio je osnivanje Države Izrael. Židovsko stanovništvo mlade države slavilo je na ulicama. Malo je događaja u svjetskoj povijesti koji su se činili tako nevjerojatnim kao što je bilo ponovno rođenje Države Izrael", rekao je, pozdravljajući nazočne, izraelski veleposlanik.

Podsjetio je da je "na komadiću zemlje ne dužem od 320 kilometara i ne širem od 16 kilometara narod od samo nekoliko stotina tisuća pripadnika uspio ponovo uspostaviti domovinu u zemlji svog postanka nakon tisućljeća prognostva".

"Ta je nevjerojatna pobjeda postignuta unatoč svim nepovoljnim okolnostima. Izraelska je zemlja bila spaljena suncem, a židovski narod teško ranjen holokaustom koji je uništio preko trećine svjetskog židovstva. Bio je to najcrniji trenutak za židovski narod, a mnogi su se pitali hoće li on uopće opstati. Ipak, za samo nekoliko godina, židovski je narod ponovo vidio svoju zastavu kao

se vijori u zajednici naroda", nastavio je Meirom.

Izrael je danas napredno, pluralističko društvo

Izraelski je veleposlanik istaknuo da je tadašnjih 600.000 stanovnika Izraela danas preraslo "u napredno, pluralističko, tehnološki razvijeno društvo od preko sedam milijuna pripadnika".

"Teroristički rat koji se vodi protiv naše zemlje nije nam slomio duh niti ugasio želju za mirom. I dalje ćemo biti odlučni da iskorijenimo terorizam koji prijeti izraelskoj državi, istovremeno ne prestajući tražiti mir", rekao je.

Odnosi između Izraela i Hrvatske, nastavio je, bili su dobri i prije otvaranja izraelskog veleposlanstva u Hrvatskoj, a tijekom posljednje godine "ti su odnosi uvelike poboljšani". Meirom je podsjetio da su tijekom prošle godine Izrael posjetiti i predsjednik Mesić i premijer Sander, koji su s izraelskim dužnosnicima imali uspješnu razmjenu mišljenja o budućoj suradnji između naših zemalja.

Izraelci sve više otkrivaju Hrvatsku

"Izraelci su prije nekoliko godina otkrili da je Hrvatska prekrasno mjesto za odmor, pa se broj izraelskih turista povećava svake godine. Prošle je godine postignut rekord: dvjesto tisuća Izraelaca je posjetilo Hrvatsku", rekao je nadalje Meirom, dodajući da Izrael i Hrvatska imaju vrlo uspješnu kulturnu suradnju, posebno istaknuvši skori dolazak Izraelske filharmonije u Zagreb, povodom 200. godina Židovske općine Zagreb i dana Grada Zagreba.

Za glazbeni ugođaj prijema pobrinula se mlada zvijezda izraelske opere gđa. Karen Hadar, koja je u pratnji pijanista g. Rafija Kadishsona, otpjevala izraelsku himnu Hatikvu te još nekoliko izraelskih pjesama. ■

IZRAEL PROSLAVIO

58. ROĐENDAN!

Izrael je svoj 58. rođendan proslavio nizom svečanosti, koje su započele 3. svibnja paljenjem svijeća na Brdu Herzl u Jeruzalemu.

➤ "Nemojte prestati sanjati o miru", rekao je tom prilikom dobitnik Nobelove nagrade za mir i sadašnji zamjenik premijera, Shimon Peres. Ta poruka, kako je kazao, nije bila upućena samo Izraelcima već i Palestincima i onim arapskim državama koje još uvijek nisu s Izraelom sklopile mirovni sporazum.

Vodeće izraelske estradne zvijezde održale su niz javnih koncerata diljem zemlje, a nebo iznad Izraela bilo je obasjano vatrometom.

Stotine tisuće Izraelaca iskoristili su praznik tako što su obišli nacionalne parkove, šume i prirodne rezervate u svojoj domovini.

A kako je sve počelo?

TI VRTOGLAVI SVIBANJSKI DANI

Dan kada je proglašena Država Izrael - 14. svibnja 1948. godine - bio je tzv. "veliki petak". Toga dana drama je dosegla svoj klimaks na izraelskoj i međunarodnoj sceni, na vojnom i političkom planu, u Izraelu i diljem svijeta - posebice u SAD-u.

Dva dana ranije, 12. svibnja, čelnici zemlje čije se rođenje nestrpljivo očekivalo morali su preživjeti tri vrlo teške prepreke - dvije u Tel Avivu i jednu u Washingtonu.

Na žalost, vrlo je malo podataka o sastancima u Tel Avivu, a postoji i sumnja da su dokumenti koji su postojali, uništeni. Što se tiče Washingtona, postoji potpuno izvješće, koje je godinama bilo nepoznato.

Izgubljene minute

Posljednji tjedan britanskog mandata u Eretz Izraelu/Palestini započeo je u nedjelju 9. svibnja 1948. godine. Židovsko stanovništvo, a posebice njegove vojne snage Hagana, posljednjih su tjedana bilježili brojne uspjehe. Arapi iz Eretz Izraela, Palestinci, masovno su bježali iz svojih gradova i sela. Čitav je svijet pozorno pratio ono što se događalo. Ujedinjeni narodi i SAD pokušavali su okončati borbe i stabilizirati prekid vatre. Administracija u Washingtonu vršila je pritisak na židovsku stranu kako bi ju prisilila da prihvati tromjesečno primirje tijekom kojeg bi odgodila svoju izjavu o proglašenju države. Među židovsko-cionističkim vodstvom u Izraelu i SAD-u mišljenja su bila podijeljena o tome treba li prihvatiti američki

prijedlog ili proglasiti državu odmah nakon okončanja mandata britanske vlade. Dva mišljenja bila su sukobljena čak i u vladajućoj stranci u to doba - Mapai, stranci koju je vodio David Ben-Gurion.

U srijedu 12. svibnja 1948. Središnji odbor stranke sastao se u Tel Avivu kako bi odredio svoje stajalište prema sudbinskom pitanju o tome treba li proglasiti državu ili pristati na prekid vatre, što bi značilo odgodu objave o proglašenju Države Izrael. Prema usmenim izjavama nekih od članova Središnjeg odbora stranke, oni su se protivili proglašenju države i bili su više naklonjeni američkom prijedlogu. Ipak, danas je vrlo teško znati što se točno događalo i kako su tekle rasprave, jer ne postoje pisani dokumenti.

Kocka je pala

➔ Ključnu ulogu u toj drami stvaranja nove države imao je Moshe Shertok (Sharett), čelnik političkog odjela Jewish Agency, koji je dva dana kasnije postao ministar vanjskih poslova nove države. Shertok je bio među onima koji je sumnjao u mudrost odluke o trenutnom proglašenju države i nije krio svoje mišljenje.

On se u subotu 8. svibnja 1948. u Washingtonu sastao s američkim državnim tajnikom Georgeom Marshallom, koji je od izraelskih čelnika zatražio da djeluju razborito i da se ne oslanjaju pretjerano na vojne uspjehe Hagane, koji su bili privremeni. Marshall mu je sugerirao da prihvate američki prijedlog.

Shertok se 11. svibnja vratio u Izrael, a čelnici stranke su s nestrpljenjem čekali povratak drugog čovjeka stranke i cionističkog pokreta. Ben-Gurion je bio svjestan Shertokovih sumnji te se s njime sastao u četiri oka, prije sastanka stranke.

Članovi stranke na sastanku su odlučili da će "Narodno vijeće" odlučiti o uspostavi židovske države. Narodno vijeće dva je dana kasnije postalo privremena izraelska vlada.

Sumnje su i dalje bile jake. Dva visoka člana stranke otputovala su 9. svibnja u Pariz gdje su razgovarali s Leonom Blumom, bivšim francuskim premijerom. Pitali su ga: "Žuri li Ben-Gurion previše? Nakon kratkog razmišljanja, Blum je odgovorio: "Ben-Gurion je u pravu. Ova jedinstvena prilika ne smije se propustiti. Morate proglasiti državu - sada ili nikada!" (ove izjave prenio je Marc Jarblum, tadašnji čelnik francuskog ogranka Mapaia, koji je organizirao i bio nazočan sastanku s Blumom).

Dramatična rasprava

Istoga dana, 12. svibnja, još se dramatičnija rasprava odvijala u Narodnom vijeću. Ta je rasprava trajala punih 13 sati, a na dnevnom je redu bila odluka o tome treba li proglasiti nezavisnost ili prihvatiti američki prijedlog.

Golda Myerson (Meir) na sastanku je govorila o svom susretu s jordanskim kraljem Abdulahom, koji je ponovio svoje obećanje da neće sudjelovati u arapskom napadu na židovsku državu, jer je, kao što je kazao, to obećao dok je mislio da rukovodi svojom sudbinom, a sada je jedan od petorice (čelnika arapskih zemalja koje su odlučile napasti Izrael kada završi britanski mandat). Shertok je govorio o svom sastanku s Marshallom i njegovu upozorenju da Židovi, ako proglase državu, "ne traže pomoć od SAD-a u slučaju invazije".

Članovi Narodnog vijeća bili su zbunjeni. Bilo im je jasno da proglašenje države znači napad arapskih vojski, a kako je poslije napisao jedan od članova Vijeća, Mordechai Bentov "većina nas nije bilo jasno hoćemo li pobijediti, ali bili smo sigurni da ćemo u slučaju poraza mi biti prvi obješeni na glavnom trgu".

Ušica igle

Ben-Gurion se zalagao za trenutačno proglašenje. Na samom glasanju ta je opcija pobijedila malom većinom: šest glasova za proglašenje države i četiri za odgodu i prihvaćanje prekida vatre.

"Vjerojatno nikada prije nije kvorum od 10 Židova bio sazvan da bi donio odluku o daljnjem tijeku židovske povijesti", kazao je jedan od sudionika sastanka.

Međutim, sam tijekom glasanja nije zabilježen u dokumentima, tako da ne postoje pisani dokazi o tom koliko je članova glasalo za, a koliko protiv.

Sam Ben-Gurion u jednom je pismu iz 1968. godine (upućenom autoru teksta u Ha'aretzu) napisao: "Ne mogu vam reći tko je glasao protiv, a tko za, jer takvo glasanje nije održano prema materijalima koje ja posjedujem".

"Još niste izgubili"

Desetak tisuća kilometara dalje od burne rasprave u Tel Avivu, ne manje sudbonosna rasprava o budućnosti Izraela vodila se istovremeno u mirnom Washingtonu: Hoće li SAD priznati državu nakon njezina proglašenja?

Raspravu je inicirao predsjednik Harry S. Truman, a na sastanku su sudjelovali državni tajnik Marshall, njegov zamjenik Robert Lovett, njihovi savjetnici i trojica čelnih dužnosnika Bijele kuće. Sastanak je održan u Blair Houseu, jer se Bijela kuća u to vrijeme obnavljala.

Truman je kazao da je sazvao sastanak jer strahuje od toga što bi se moglo dogoditi u Izraelu nakon što Britanci odu 15. svibnja.

Opće stajalište sudionika sastanka bilo je protiv priznanja, jer bi ono moglo SAD-u nanijeti ozbiljne probleme na Bliskom istoku. Marshall je otišao čak i korak dalje i u jednom je trenutku kazao predsjedniku da bi mu priznanje Izraela na predstojećim izborima (studen 1948.) moglo donijeti glasove jednog dijela birača (Židova), ali da će mu nanijeti veliku štetu drugog dijela. Marshall je ljutito izjavio: "Ako predsjednik prihvati prijedlog o priznanju Izraela, ja ću glasati protiv predsjednika".

Truman je slušao, njegovo lice nije pokazivalo emocije, ali nije otkrivao svoje stajalište o pitanju priznanja. Na kraju je rekao svima nazočnima "da nastave razmišljati o tom pitanju".

Dva dana kasnije, u jasnom protivljenju stajalištu State Departmenta, predsjednik Truman je priznao novorođenu Državu Izrael i dao joj toliko potrebno priznanje. Kada su neki izrazili svoje iznenađenje tim korakom, on je objasnio: "Velik broj profesionalnih dužnosnika koji rade u vladi misli da su oni ti koji stvaraju politiku i vode administraciju. Svaki predsjednik u našoj povijesti suočio se s tim problemom - kako spriječiti dužnosnike da nadmudre predsjednikova načela".

I tako, 12. svibnja 1948., dva dana prije "velikog petka", donesene su sudbonosne odluke. Bez njih, država ne bi bila rođena. ■

(članak objavljen 2. svibnja 2006.
u Ha'aretzu napisao je
Mordechai Naor)

Izraelski veleposlanik u Republici Hrvatskoj Shmuel Meirom 12. je svibnja u Zagrebu proglasio troje novih Pravednika među narodima.

➤ Štefaniya Podloski te pokojne Anka Crndić i Ljubica Lang, dobile su najviše priznanje koje Država Izrael daje nežidovima koji su tijekom Drugoga svjetskog rata spašavajući Židove opasnostima izložili svoje živote i živote svojih obitelji.

Do početka ove godine to priznanje je dobilo 21.310 osoba, među kojima i 105 iz Hrvatske, kazao je izraelski veleposlanik Shmuel Meirom.

"Danas smo ovdje da biste vidjeli kako u danima Drugoga svjetskog rata nisu vladali samo okrutnost i bezobzirnost. No, opasne ideje još uvijek ponegdje postoje i da bi se spriječilo da se divljaštvo ponovi, moramo obrazovati mlade ljude i naučiti ih da odbace diskriminaciju po vjeri, rasi i ideologiji", istaknuo je izraelski veleposlanik.

U ime dobitnika izraelskog priznanja, zahvalila se Štefaniya Podolski, koja je ispričala priču o tome kako je spasila majku i šestero djece židovske obitelji Schnittlinger. Jednu od djevojčica ona je u travnju 1941. godine uspjela skloniti u

TRI HRVATICE PROGLAŠENE PRAVEDNICIMA MEĐU NARODIMA

Beograd, a ostalima je organizirala bijeg iz Zagreba.

Druga Pravednica među narodima, Anka Crndić, koja je preminula 1972. godine, pomogla je supruzi i dvojici sinova koprivničkog odvjetnika Rikarda Steinerja da pobjegnu u talijansku okupacijsku zonu, dok je Ljubica Lang spasila živote Feje Frank i njezine majke koje su bile zatočene u ustaškom logoru u Bjelovaru.

Imena novih Pravednika bit će uklesane s drugima u ploče u Vrtu pravednika jeruzalemskog Memorijalnog centra holokausta Yad Vashem, ustanovljenog 1996. godine.

Na uručanju nagrada Pravednika među narodima bio je nazočan i predsjednik Stjepan Mesić, koji je tom prigodom rekao da je holokaust jedinstveni zločin koji se nikada ne smije relativizirati ili negirati te je dodao da Židovi danas imaju pravo na miran život u vlastitoj državi.

Odličje za Pravednike sastoji se od medalje i povelje o priznanju. Pravednikom među narodima svijeta može biti proglašena samo nežidovska osoba koja je u vrijeme Holokausta pružila odlučujuću pomoć izlažući svoj život i sigurnost opasnosti od progona prema odredbama takozvanih rasnih zakona. Naslov Pravednika osigurava pravo na postavljanje u parku na prostoru Yad Vashema u Jeruzalemu ploče s imenom Pravednika i imena zemlje iz koje potječe (dok je bilo mjesta, za svakog Pravednika sadilo se drvo). Ovo priznanje najveće je odličje koje ne-Židov može primiti od Države Izrael. Ono simbolizira

zahvalnost i vječno sjecanje na žrtvu što su je Pravednici podnijeli za spas Židova kao naroda. Stoga je na medalji koja se uručuje Pravedniku upisana talumudska rečenica: Onaj koji je spasio jednu osobu, kao da je spasio čitav Svijet. Najdublji je smisao ovoga odličja u vječnoj vezi koja nastaje između Pravednika i židovskoga naroda.

Pravo na predlaganje za odličje Pravednika ima spašena osoba i svatko drugi tko zna pojedinosti spašavanja. Postupak za priznavanje vodi se na temelju dokaza, uz svjedočenje osoba koje su bile nazočne spašavanju, odnosno koje su u doba spašavanja imale spoznaju o određenome činu spašavanja. Osoba može biti proglašena Pravednikom i ako trenutno spašavanje nije bilo konačno, odnosno ako je spašena osoba na kraju ipak stradala. Komisija Yad Vashema radi u dva stupnja, redovitim i prizivnom, a odluke donosi na temelju svjedočenja onih svjedoka, židovskih i nežidovskih, koji su osobno nazočili spašavanju, te koji su u to doba bili stariji od dvanaest godina. Odluka o priznavanju Pravednikom donosi se na temelju propisanih kriterija Yad Vashema, od kojih je najvažniji izlaganje životnoj opasnosti prigodom pružanja pomoći. Nemoguće je otkriti sve slučajeve pružanja odlučujuće pomoći progonjenima, no usprkos svim teškoćama, svakodnevno se otkrivaju slučajevi spašavanja i proglašavaju novi Pravednici. Do sada je ukupno proglašeno oko 16.000 Pravednika. ■

Konferencija EUAS-europske organizacije djece koja su preživjela holokaust

➤ Hrvatska je bila domaćin V. konferencije European Association of Jewish Child Survivors of the Holocaust (EUAS), koja je održana u Zagrebu i Pirovcu od 25. do 29. svibnja 2006. godine.

Iako je naša "Udruga preživjelih holokausta u Hrvatskoj" relativno mala i nova, uspjela je, uz pomoć Židovske općine u Zagrebu i Task Force-a, te razumijevanje JOINT-a i Koordinacije nacionalnih manjina, organizirati vrlo dobru konferenciju i donijeti za nas vrlo važne zaključke.

No, prije nego dođemo do zaključaka, moramo Vas upoznati s organizacijom, njezinom poviješću i zadacima.

Svjetska federacija WFJCSH "World Federation of Jewish Child survivors of the Holocaust" ima sjedište u SAD-u. No, oni su zapravo porijeklom iz Europe u kojoj su kao djeca preživjeli holokaust. Članovi Federacije su i Australija, Kanada, Argentina i neke organizacije iz Europe među njima i Hrvatska. Iako u ime organizacije stoji da okuplja Židove koji su kao djeca preživjeli holokaust, u njoj se okupljaju svi preživjeli.

EUAS-Europska asocijacija osnovana je prije pet godina u Pragu, kada se sastalo devet organizacija, ali ona stalno raste novim članovima i zadacima.

Zbog čega je važno da se osnovala posebna organizacija nas koji živimo u Europi?

Mi smo ostali živjeti u Europi, iako su naše zajednice bile gotovo uništene. Mi smo posljednji svjedoci koji su sami preživjeli sve strahote i naša je zadaća da govorimo i pišemo o tome kako bi naša djeca i unuci kao i generacije naših sugrađana saznale o tim događajima; da se ne zaboravi, uspješno bori s

negiranjem holokausta i antisemitizmom.

Osim toga, u Europi su nastale velike promjene, nema više "željezne zavjese" i podjele na istok i zapad, te se Europa sve više ujedinjuje.

I Židovi, koji su preživjeli holokaust, trebaju sada razmotriti svoj položaj, ujediniti napore da u svim zemljama učene o holokaustu ude u edukacijski sistem, da se vrati oduzeta i opljačkana imovina, da se popravi socijalni položaj i da se fondovi i pomoć preživjelim pravedno raspodjele itd.

Položaj osoba koje su preživjele holokaust razlikuje se u post-komunističkim zemljama i u ostaloj Europi. Židovi iz "Željezne zavjese" bili su uskraćeni za pomoć koju su dobili Židovi na Zapadu i u Izraelu (njemačke reparacije i fondovi), nije im vraćena oduzeta imovina i

nisu primali nikakve naknade. Tek kada je "zavjesa" pala, počela je takva pomoć stizati i Židovima na istoku, no ona na žalost nije još uvijek izjednačena.

Odluka da se ova konferencija održi u Hrvatskoj donesena je u Amsterdamu prošle godine, jer je Melita Švob potpredsjednica i Svjetske i Europske konferencije preživjelih i posebno «zadužena» za ovaj dio Europe.

No u gotovo isto vrijeme planirane su i održane konferencije u Moskvi i Berlinu, a za nekoliko mjeseci i u Detroitu. Zbog toga su na našoj konferenciji sudjelovali samo članovi iz Poljske, Češke, Slovačke, Makedonije i Hrvatske, no zaključci konferencije su punovažni i odnose se na sve preživjele.

Konferencija je započela 25. svibnja u Zagrebu, uz svečano otvaranje i medijsko praćenje. Govore su održali ➡

➡ ambasador Izraela Shmuel Meiom, predsjednik EUAS dr. Peter Volko iz Bratislave, predsjednica Udruga preživjelih u Hrvatskoj dr. Melita Švob, gospodin Šemso Tanković u ime bošnjačke manjine i Sanja Tabaković u ime Židovske općine i židovske manjine. Govorima se pridružila i Regina Kamhi, koja s spontano zahvalila u ime preživjelih.

Nakon otvaranja u Zagrebu, konferencija se nastavila u našem ljetnom kampu u Pirovcu, kamo smo otputovali autobusom. Zahvalni smo ŽOZ-u da nam je pružila takvu mogućnost (uz nadoknadu osiguranu sredstvima Koordinacije manjina).

U Pirovcu su nam se pridružili i preživjeli članovi Židovske općine u Splitu. Posebno je doputovala iz Zagreba tajnica Gradske skupštine s kojom smo održali veoma korisnu razmjenu iskus-

tava o položaju preživjelih u raznim zemljama i u Hrvatskoj.

Moram priznati da sam se pribojavala kako će naši učesnici prihvatiti smještaj

u neuređenom kampu i zahvalna sam im na razumijevanju i predanom radu, divnoj atmosferi kojoj su pridonijeli i naši "kuhari" iz ŽOZ-a na čelu s Marijom Cvetković, Duška Bjažić "domarica" i Saša Kabiljo koji je gitarom i pjesmama razgalio sve učesnike. Bila je i proslava Bibinog rođendana uz torte, pjesmu i ples.

Posebno se dojmio zajednički šabat s rabinom Zvi Elieserom Alonijem koji je doputovao u Pirovac direktno iz Njemačke, a svi su učesnici sudjelovali i na službi u subotu ujutro.

Na konferenciji smo organizirali i izložbu o Židovima u Hrvatskoj; pripremili mape sa materijalima i posebnu publikaciju na engleskom o Židovima u Hrvatskoj i najnovijim rezultatima socijalne ankete.

Bez velike pomoći Ane Hermanović, tajnice organizacijskog odbora, ali i Mateje, Saše i Nevenke, te ostalih iz ŽOZ-a, ne bi se mogla uspješno održati konferencija.

A sada dolazi informacija o najvažnije dijelu konferencije, njezinim zaključcima.

Uz ostale zaključke organizacijske prirode, najvažniji zaključci za nas su:

- Ponavljamo naš zahtjev (donesen na konferenciji u Amsterdamu 2005) da Claims konferencija poveća iznos za potrebe preživjelih žrtava holokausta, s 80% na najmanje 90% ukupnih sredstava Claimsa. ➡

JUBILARNI 50. NAGRADNI NATJEČAJ

Savez Jevrejskih općina Srbije i Crne Gore raspisuje

50. NAGRADNI NATJEČAJ za radove sa židovskom tematikom

a) Za znanstveni rad, esej ili publicistiku s temom iz židovske povijesti, književnosti, umjetnosti, društvenih znanosti i drugih oblasti judaistike

b) Za književni rad - roman, pripovijetku, pjesmu ili dramsko djelo sa židovskom tematikom

c) Za povijesno - memoarsku građu - kronike i sjećanja suvremenika iz prošlosti židovskih općina, kulturnih, sportskih i drugih društava, kao i iz razdoblja Drugoga svjetskog rata, borbe i stradanja (holokausta)

Iz svake od navedenih grupa radova dodijelit će se prva, druga i treća nagrada. Visina novčanog iznosa odredit će se naknadno.

Obim radova nije ograničen, a u obzir dolaze radovi koji nisu objavljeni ili već nagrađeni na nekom drugom natječaju.

Natječaj je anonimn. Radovi obilježeni šifrom i pisani na pisačkoj mašini šalju se Savezu Jevrejskih općina Srbije i Crne Gore u jednom primjerku s naznakom "Za Nagradni konkurs".

Rješenje šifre, puno ime i prezime, adresa, zanimanje i kontakt telefon - treba priložiti u zasebnoj, zatvorenoj kuverti na kojoj piše naziv rada i šifra.

Krajnji rok za podnošenje radova je 1. kolovoza 2006. godine.

Žiri će ocijeniti prispjele radove i dodijeliti nagrade, a prema pravilima natječaja, žiri može i ne dodijeliti neku od predviđenih nagrada.

Po završetku natječaja radovi ostaju u arhivi Saveza i ne vraćaju se autorima.

Nagrađeni radovi eventualno će se koristiti bez posebnog odobrenja i honorara kao materijal za kulturne priredbe židovskih općina Srbije i Crne Gore.

Rezultati natječaja biti će objavljeni u listu "Politika" kao i u mjesečniku "Bilten" Saveza Jevrejskih općina Srbije i Crne Gore, krajem listopada 2006.

- Da se izjednači iznos mjesečne “penzije” i druge potpore za sve preživjele, i one koji žive na Zapadu i one koji žive u istočnoj Europi i sada primaju samo polovinu iznosa, iako su potrebe i troškovi života u svim zemljama gotovo izjednačeni.
- Da se organizira zajednička baza podataka o svim preživjelim žrtvama holokausta u članicama EUAS-a, nosilac projekta organizacija Hidden child Praha.
- Da se organizira baza podataka o restituciji i kompenzaciji u različitim europskim zemljama. Nosilac projekta je organizacija Hidden child Slovakia.
- Predlažemo bolju međusobnu informaciju preko Interneta, stvaranje WEB stranice, štampanje informativne publikacije itd.
- Tražimo poštivanje ljudskih prava i borimo se protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije. Osuđujemo sve oblike terorizma protiv Židova u Izraelu i dijaspori. Podupiremo postojanje države Izrael te mirovni proces na Bliskom istoku.
- Sljedeća konferencija EUAS-a održati će se u Izraelu 2007, u vrijeme održavanja Svjetske konferencije. ■

Melita Švob

SKUP U DUBROVNIKU

U Dubrovniku je od 7. do 10. travnja 2006. godine, u ICCU (Internacionalnom centru Hrvatskih univerziteta), održan međunarodni simpozij “Interkulturelles Lernen von Jugendlichen und Kindern in Europa, Vergleichende Studien zur Integration” (Interkulturalno učenje mladih i djece u Europi, studije o integraciji) na kojem su sudjelovali znanstvenici iz osam europskih zemalja: Njemačke, Švicarske, Nizozemske, Latvije, Grčke, Španjolske, Poljske i Hrvatske.

Ovaj simpozij je održan pod pokroviteljstvom i uz potporu Ministarstva znanosti RH, a u okviru znanstvenog projekta “Mladi između europskih, nacionalnih i regionalnih orijentacija”.

Koordinator tog međunarodnog i višegodišnjeg projekta je Univerzitet u Tuebingenu (prof. dr. Josef Held), a nosilac istraživanja i organizator simpozija u Hrvatskoj je Istraživački i dokumentacijski centar “CENDO” (dr. Melita Švob).

Svake godine se održavaju tematski simpoziji i sastanci, gotovo uvijek u drugoj zemlji (Njemačkoj, Nizozemskoj, Latviji, Grčkoj), a ovo je drugi simpozij koji se održava u Hrvatskoj. Prvi je održan u Zagrebu, u Židovskoj općini, također pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti.

Radovi prikazani na simpozijima su redovito objavljivani u posebnim knjigama tiskanim u inozemstvu, što je značajno i za naše istraživače.

Upravo su u Dubrovnik dopremljene najnovije knjige sa simpozija u Grčkoj, Latviji i Njemačkoj, a i u našem znanstvenom časopisu “Migracijske i etničke teme” tiskan je znanstveni rad s rezultatima istraživanja mladih u Hrvatskoj.

U projektu u Hrvatskoj uključeni su renomirani istraživači sa Filozofskog fakulteta (sociologije) prof. Vjeran Katunarić i prof. Ognjen Čaladarović, iz Instituta za migracije dr. Sonja Podgorelec i Mr. Carmen Brčić, sada u Gradskom uredu za prosvjetu, te studenti i diplomanti sociologije, a što je naročito važno, u istraživanja mladih u Hrvatskoj uključili smo i židovsku omladinu o kojoj su na simpoziju referirali Ana Hermanović i Saša Cvetković.

Na simpoziju je sudjelovalo 30 znanstvenika i istraživača, održano je 13 znanstvenih izlaganja praćenih projekcijama i prezentacijama, te plenarna sjednica sa temom o budućim istraživanjima mladih u Europi.

Značajka ovog projekta i simpozija je aktivno sudjelovanje mladih istraživača (diplomanata, doktoranata i studenata), koji su samostalno prikazali svoje postere i rezultate te sudjelovali na Okruglom stolu (moderator prof.dr. Ognjen Čaladarović, Zagreb).

Iz Hrvatske je sudjelovalo 8 sudionika s 5 izlaganja. Sva izlaganja će biti publicirana u posebnom Zborniku radova.

ICCU u Dubrovniku, na čelu s prof. Ivanom Burdelez, pružio je značajnu i dobro organiziranu potporu simpoziju, a Sveučilište je omogućilo smještaj u svojem dormitoriju.

Istraživački i dokumentacijski centar je preuzeo cijelu korespondenciju, organizaciju, pripremu materijala ali i organizaciju posjete Dubrovačkoj sinagogi i muzeju i razgledavanje Dubrovnika sa stručnim vodstvom, te druženja na “večeri dobrodošlice” i ispraćaja. ■

Melita Švob

FUNKY TOWN

★ BY IVANA KINDL & JACQUES HOUDEK ★

➤ U sklopu obilježavanja 200. godišnjice osnutka ŽOZ, tvorničari zabavnih, ali i ozbiljnijih programa (ured ŽOZ i pokoji suradnik) i ovaj put priredili su nam veče prožete dobrom glazbom. Hvala im na tome u ime svih nas koji smo se lijepo družili, napjevali i isplesali.

Nakon puhanja balona i priprema koje se uobičajeno provode za ovakve događaje u naš su klub stigle i zvijezde večeri, Ivana i Jacques. Iako sam bila skeptična prema samom muzičkom događaju, (jer ruku na srce, nisam ljubitelj glazbene kuhinje koju piraju na vatri ove dvije zvijezde domaće nam estrade), iako je njihov live nastup na glasu u našem gradu, te se uvijek traži karta više, rekoh sama sebi, pa dobro bit će tamo hrpa ljudi koje nisi vidjela stoljećima pa hajde ako će i mjuza biti loša, nema veze, snaci ćeš se.... Polako su pristizali i uzvanici (naši dragi prijatelji

općinari i sva ona draga nam lica koja su nam ostala vjerna). Oko 23 sata zidovi našeg kluba postali su pretjesni za sve... Dalo se ovdje vidjeti izvrsnih plesača, sebi sam priuštila trenera aerobika, zakratko, jer uistinu moja kondicija nije u najboljoj formi, a i poneka čašica učinila je svoje.... Vrućim ritmom Funky-a i svima nam dobro poznatim hitovima počele su lake note sve nas prožimati, na licima ljudi oko nas titrao je smjeh, a čulo se tu i "drapanja" od smijeha, naravno neke od tema su bili i vicevi s neta koje su Jacques i Ivana podijelili s nama. Dobra, uzavrela atmosfera, puna vrućeg ritma potrajala je dugo u noć....

Svakako bi trebalo nastaviti s ovakvim glazbenim tematskim večerima, jer su se pokazale kao dobra zamisao. S obzirom da sam od urednice Ha-kola dobila zamolbu da napišem svega nekoliko, ali, doista svega nekoliko riječi, još jednom se zahvaljujem svima koji su organizirali i svojim prisustvom proslavili na još jedan način 200. obljetnicu naše zajednice.

Nataša Popović

SASTANAK UNIJE ŽIDOVSKIH ŽENA HRVATSKE

➤ Nakon dvije godine, 17. svibnja ove godine, u zgradi Židovske općine Zagreb održao se sastanak Unije židovskih žena Hrvatske.

Osim predstavnica ŽOZ-a (dr. Melita Švob, Bjanka Auslender, Mira Altarac Hadji-Ristić, dr. Nada Rajner, dr. Renee Weisz-Maleček, Ada Lučić-Wachtel i druge članice), sastanku su nazočile delegatkinje Rijeke (Agica Bezinović i Sandra Povrzanović), Osijeka (Klara Pinto) i Splita (Bjanka Lewy-Prelević). Predsjednica Dubrovačke židovske općine ispričala se za svoj nedolazak drugim obavezama.

Glavna tema: rezultati ankete o socijalnoj situaciji

Glavna tema sastanka bili su rezultati ankete o socijalnoj situaciji članova židovskih općina Hrvatske starijih od 65 godina. Anketu je provela predsjednica Unije dr. Melita Švob, a rezultati njezine analize morali bi potaknuti rad na terenu. Sve velike općine dobit će onaj dio analize koji se odnosi na stanje u njihovim općinama.

Na temelju izlaganja prisutnih delegatkinja mogli smo zaključiti da jedino Općina Split ima manje problema. Predsjednica tamošnje ženske sekcije Bjanka Lewy-Prelević navela je da kod njih nema drastičnih situacija (obitelji imaju po dvije mirovine, za starije članove brinu se djeca ili članovi obitelji, petkom ih se automobilom dovodi na Šabat).

Situacija u Osijeku, po riječima Klare Pinto, razlikuje se od splitske. Socijalna služba je slabije organizirana, seniori često žive na rubu egzistencije. Na temelju njezina izvješća zaključeno je da Osijek treba pomoć Koordinacije.

U Rijeci, na temelju izvješća Agice Bezinović, imaju goruće socijalne probleme. Ne dolaze ni onemoćali starosjedioci, ni njihova djeca. Žene se po potrebi angažiraju, kako se vidjelo za nedavnog posjeta članica zagrebačkog kluba seniora.

Naglašava se kompliciranost dobivanja pomoći preko Židovske općine Zagreb, ljudi bivaju iznervirani dugačkim administrativnim postupkom i računima koje se mora priložiti, a do kojih se teško dolazi.

Potreba osnivanja dnevnog boravka

Ing. Lea Lustig naglašava potrebu osnivanja tzv. "day-care" odnosno dnevnog boravka seniora u nekom prostoru, s obzirom da su starci danju većinom sami. Dakako, njihov boravak morao bi biti osmišljen programom prilagođenim njihovoj dobi.

Dr. Nada Rajner govori o grupi volontera koju vodi deset godina, o zbližavanju volontera s osobama u patronaži i činjenici da često izbije na vidjelo strašno siromaštvo osoba koje se obilaze. Smanjio se i broj volontera i broj osoba u patronaži. Predlaže da se volonterski rad makar simbolično honorira, kako je praksa u ostalim zemljama Zapadne Europe te da se u volonterski rad uključi omladina.

U zagrebačkoj židovskoj općini radi jedna socijalna radnica, koja je dosta opterećena administrativnim poslovima izvan njezina djelokruga.

Na kraju sastanka doneseni su zaključci: intenzivirati socijalni rad, pravednija raspodjela sredstava po svim općinama, organizirati dnevni boravak, organizirati kombi koji bi ljude dovodio na ručak u Dom, liječničke preglede i sl., potaknuti program za edukaciju volontera.

Sastanak je završen odlaskom sudionica na ukusan ručak u Dom Lavoslav Schwartz i povratkom u Općinu tijekom poslijepodneva, na druženje s članicama Ženske sekcije i Kluba seniora zagrebačke Općine, koje su se odazvale u velikom broju, a donijele su i kolače. ■

Mira Altarac Hadji-Ristić

ŽENSKA SEKCIJA ŽOZ-a OBILJEŽILA 8. OŽUJKA

Ženska sekcija Židovske općine Zagreb obilježila je na svom sastanku 8. ožujka - Međunarodni dan žena.

Da podsjetimo čitatelje - proslavu Dana žena inicirala je njemačka revolucionarka Clara Zetkin, koja je na Međunarodnoj konferenciji žena u Kopenhagenu 1910. godine predložila da 8. ožujak postane Dan žena -radnica.

U nekadašnjoj državi taj se dan slavio obavezno i bučno, a možemo reći da se njegovo izvorno značenje malo i izvitoperilo.

S promjenama koje su nastupile utišale su se i proslave Dana žena.

Ipak, na sastanku ženske sekcije ŽOZ-a, održanom 8. ožujka ove godine, obilježili smo taj gotovo zaboravljeni lijepi praznik.

Sastanku se odazvao neuobičajeno velik broj naših članica, a svojim dolaskom čajanku su uljepšale i *domarke* iz Doma Lavoslav Schwarz (došao je kompletan zbor!), pa smo se, uz uobičajenu zakusku, družile puna dva sata.

Prilažemo i fotografije s naše čajanke!

Mira Altarac Hadji-Ristić

Odredište Osijek

➤ U prošlom broju Ha-kola najavio sam tradicionalno obilježavanje pred-Pesaha u Vukovaru u organizaciji Židovske općine Osijek, a sada ću vam objasniti zašto treba biti žao svima onima koji nisu došli.

Skup se održao 2. travnja, a u goste su nam došli članovi Židovskih općina Zagreb, Novi Sad, Subotica i Sombor te još brojni drugi gosti.

Započeli smo predstavljanjem projekta u provedbi Koalicije za rad s psiho-traumom i mirom, pod naslovom "Povijest Židova u Vukovaru". Kratko predavanje održano je u prostorijama Muzeja grada Vukovara pred brojnim gostima iz više židovskih općina i predstavnicima Grada Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije.

Prisutni su bili i veleposlanik Države Izrael u Hrvatskoj, Shmuel Meirom, veleposlanik Kraljevine Nizozemske Lionel Veer s članovima obitelji, nadrabin zagrebački Zvi Elieser Alonie, kantor Tomika Harlbror i brojni drugi.

Nakon zanimljivog predavanja prisutni su imali priliku za razgledanje Vukovara, uz već tradicionalan obilazak mjesta gdje se nalazila vukovarska sinagoga. Završili smo proslavom u hotelu "Lav", a za poseban ugođaj pobrinula se već nadaleko poznata plesna grupa iz Osijeka Or Hašemeš te gostujući zbor iz Novog Sada Haverim Šel Izrael. Okupilo se oko 150 uzvanika, a proslava se nastavila do kasno popodne. Na rastanku su pljuštali pozivi na brojna događanja u drugim općinama i obećanja o skorom ponovno susretu. Svakako vikend za pamćenje. ■

Obilježen Jom Hašoa

➤ Dana 25. travnja u Osijeku je prigodno obilježen i Jom Hašoa. Nakon već tradicionalnog polaganja vijenaca na spomenik "Majka i dijete", čuvenog osječkog kipara i umjetnika židovskog porijekla Oskara Neumana, dio prisutnih otišao je i na spomen obilježje Osječkog sabirnog logora gdje smo, prema židovskom običaju, položili kamen. Na obilježavanju su, kao i prošlih godina, sudjelovali predstavnici grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, a cijeli je događaj imao i veliku medijsku pokrivenost.

Sudjelujući na događanjima kao što je ovo u Vukovaru ne mogu a da se ne zapitam kako je moguće da nakon što smo očuvali zajedništvo u vihoru rata, nakon podijele židovske zajednice po novim državama, nakon što su i sami članovi općina devedesetih godina stajali na bojištima na suprotnim stranama i nakon ratnih stradanja bili spremni pružiti jedni drugima ruku, dopustimo da razdor nastane iznutra?! Kako je moguće da se iz naših redova u novinama i drugim glasilima pojavljuju otrovni članci koji najviše ocmjuju židovsku zajednicu čitave Hrvatske?! Čini mi se da nas nikakav napad iz vana ne bi mogao toliko povrijediti i toliko nam naškoditi. Ali u svemu tome drago mi je što vidim da smo u stanju iz svega izaći jači nego ikad. Drago mi je što sukobi o kojima je bilo toliko riječi u posljednje vrijeme prestaju biti okosnicom razgovora na proslavama. Drago mi je što ne čujem više oprez u glasu ljudi kad razgovor ponovo skreće na iste neugodne teme i drago mi je što više nema pitanja: "Na čijoj si ti strani?".

Možda pravno taj nastali sukob još nije završen, ali završen je u srcima i umovima članova. I možda neće biti lako u potpunosti vratiti izgubljeni ugled i dobar glas židovske zajednice Hrvatske u očima drugih vjerskih i kulturnih narodnih zajednica, ali sam vrlo siguran da je pred-Pesah u Vukovaru bio dobar korak u tom smjeru.

I na kraju Shalom iz Osijeka i do skorog viđenja! ■

Damir Lajoš
Predsjednik Židovske općine Osijek

Multimedijalna izložba o povijesti židovske zajednice u Rijeci od prvih Židova naseljenih u taj grad do polovice 20. stoljeća otvorena je 11. svibnja u prostorijama riječke Židovske općine.

RIJEKA: IZLOŽBA O POVIJESTI ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE

➤ Izložba o povijesti židovske zajednice u Rijeci otvorena je u sklopu projekta "Tjedan edukacije o holokaustu", a potaknuo ju je i većim dijelom priredio Omladinski klub Židovske općine iz Rijeke.

Glavni cilj izložbe bio je poučiti ljude, posebice mlade, o holokaustu te građanima pokazati važnu ulogu Židova u povijesti Ri-

jeke. Jolanda Todorović iz Gradskog odjela za kulturu, koja je pomogla postaviti izložbu, rekla je da je većina izložaka iz riječkoga Državnog arhiva, a manji iz arhiva Židovske općine u Rijeci.

Izložba, nastavila je, prati povijest riječkih Židova od početka njihova naseljavanja u 15. stoljeću, prati osnutak njihove zajednice, dobivanje mjesta za ukope te gradnju sinagoge.

Židovi su imali veliku i važnu ulogu u Rijeci, posebice u 19. stoljeću, u gospodarskom, kulturnom, društvenom i trgovačkom životu, kazala je Jolanda Todorović.

Izložba je sastavljena od izvornih dokumenata, povijesnih karata te prikaza stradanja Židova u holokaustu. Po izloženom popisu s imenima i prezimenima, u to

je doba među žrtvama s riječkog područja bio 401 Židov.

Posebnu pozornost priređivači su dali riječkim sinagogama. Prvi je hram izgrađen godine 1903. u "maurskom stilu", s bogato ukrašenom unutrašnjošću, a srušen je 1944. godine. Sadašnja mala riječka sinagoga, u sklopu koje djeluje Židovska općina, izgrađena je krajem 20-ih godina prošlog stoljeća. ■

PRILOZI ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

travanj - svibanj 2006.

Meider Helena

povodom sto godišnjice rođenja pok. majke 1.000,00

Obitelj Auslender

povodom Pesaha 200,00

Obitelj Lustig

povodom Pesaha 500,00

A. i J. Singer, Zagreb,

povodom Pesaha 200,00

Obitelj Abinun iz Dubrovnika,

umjesto cvijeća na odar pok. Jakice Papo 1.000,00

Obitelj Albahari,

umjesto cvijeća na odar pok. Jakice Papo 300,00

Prijatelji povodom godišnjice

smrti g. Josifa Baruha 1.450,00

Vjekoslava Radošević

u spomen na pok. sestru Olgu Lah 3.000,00

Dina i Aleksandar Blašković

povodom vjenčanja sina Nikole, a unuka gđe. Branke Akerman 2.000,00

Viktor Štoter 200,00

Obitelj Krešić,

New York 560,00

PRILOZI ZA ŽIDOVSKU OPĆINU ZAGREB

travanj - svibanj 2006.

Za socijalu

Rahela Weinberger

Micva 400,00

Nakon promocije brošure dr. Borisa Blaua, Studenti Židovi MFZ, u sklopu manifestacije "Tjedan Izraela '06" i obljetnice 200. godina ŽOZ, autor moli sve one koji imaju dodatne informacije, ispravke ili slike da mu se jave na e-mail:

blau.studenti@post.t-com.hr

JOM HAŠOA U ČAKOVCU

➤ I ove godine, posljednje nedjelje u mjesecu svibnju, okupili smo se na čakovečkom židovskom groblju, kako bi se sjetili nevinih žrtava naših predaka i njihove patnje povodom Jom Hašoa. Nikada ne smijemo zaboraviti da je holokaust bio pokušaj da se zatre jedna zajednica, s ciljem uništenja dokaza o njihovom postojanju i njihovog kreativnog života.

Oni malobrojni koji su se vratili na svoja spaljena ognjišta, ubrzo su odselili u Izrael, a tek nekolicina je ostala da nastavi život židovske zajednice u Čakovcu, koju nisu uspjeli uništiti vihuri rata. Naša je općina brojčano mala, no njezin se rad kao i rad njezinih članova osjeća i poštuje.

I ove godine, groblje nas je dočekalo uređeno, u čast žrtvama naših predaka. Čakovečko židovsko groblje i nadalje ostaje svjetli primjer, kako se treba odnositi prema pokojnicima i na koji način je moguće održati dostojanstveno i primjereno sjećanje na nevine žrtve naših predaka.

Zahvalnost dugujemo Gradskom poduzeću Čakom ali i predstavnicima lokalne vlasti.

Skupilo nas se tridesetak, što članova iz Čakovca, Zagreba i Varaždina, a bilo je i gostiju iz Mađarske i Slovenije. Prisutni su bili predstavnici antifašističkih boraca i Matice Hrvatske, a svečanosti je nazočio župan Županije Međimurske Josip Posavec.

Vjerski dio vodio je Rabin Zvi Eliezer Alonie, a komemoraciji je prisustvovao predsjednik Koordinacije židovskih općina prof. dr. Ognjen Kraus.

Nakon komemoracije uputili smo se u Hotel Park na zajedničko druženje tijekom kojeg razmjenjujemo sjećanja i radimo planove za budućnost.

Trenutno, najvažniji plan u budućnosti je završavanje priprema i otvaranje izložbe o povijesti Židova na području Međimurja. Sakuplja se građa, a stalno se javljaju preživjeli

članovi nekada velike i važne zajednice sa svojim sjećanjima, slikama i razmišljanjima. U suradnji s Muzejem Međimurja izložba bi trebala biti otvorena krajem godine. Preživjeli se članovi čakovečke općine redovito javljaju i interesiraju o tijeku pripreme izložbe te se nadamo da će većina i biti u prilici da ponovo posjete svoj rodni kraj i ponovo vide svoje prijatelje koji ih se radovito sjećaju.

Unaprijed se veselimo događaju koji će zasigurno obilježiti razdoblje koje je pred nama. Naši su prec i naši roditelji su to zaslužili. ■

Andrej Pal
Predsjednik
Židovske općine Čakovec

PREDSTAVNICI EUROPSKOG ŽIDOVSKOG KONGRESA U ZAGREBU

➤ U službenom posjetu Židovskoj općini Zagreb 6. i 7. lipnja 2006., boravili su g. Pierre Besnainou, predsjednik Europskog židovskog kongresa (EJC) i g. Serge Cwajgenbaum, glavni tajnik EJC-a. Europski židovski kongres odlučio je aktivno sudjelovati u rješavanju spornih pitanja između Koordinacije židovskih općina RH i vlasti Republike Hrvatske uključivanjem u pregovore koje Koordinacija vodi s predstavnicima vlasti. Prema izjavi predsjednika g. Besnainoua, EJC će odlučno zastupati interese Koordinacije kao legitimnog predstavnika židovske zajednice u RH i punopravnog člana EJC-a. Stoga su se predstavnici EJC-a i dr. Ognjen Kraus, predsjednik Koordinacije i ŽOZ-a sastali 7. lipnja 2006. s predsjednikom RH, g. Stjepanom Mesićem, te na zasebnom sastanku, s predsjednikom Vlade RH, dr. Ivom Sanderom. Razgovaralo se o četiri glavne teme, a to su odnos države prema židovskoj zajednici, legislativa vezana uz povrat imovine i odredbe zakona vezane uz antisemitske pojave, ulazak Hrvatske u EU te situacija na Bliskom istoku.

EJC je podupro napore Koordinacije da konačno potpiše Ugovor o zajedničkim pitanjima između Vlade RH i židovske zajednice, tekst kojega je nakon gotovo dvogodišnjih pregovora usuglašen u studenom 2005. godine. Problem ovog Ugovora bilo je pitanje povrata imovine odnosno inzistiranje Koordinacije da se povrat imovine riješi unutar istoga. Kontinuirana odbijanja Vlade RH da se ovakve odredbe uključe opravdavana su činjenicom da su sve vjerske zajednice potpisale gotovo identičan Ugovor, a da povrat imovine Katoličkoj crkvi nije rješavan ovakvim, već međunarodnim ugovorom potpisanim s Vatikanom. Nakon dugih pregovora i obećanja Vlade RH da će riješiti pitanje povrata ključnih nekretnina Židovskoj općini Zagreb i Židovskoj općini Osijek, izvan ugovora, Koordinacija i Komisija za odnose s vjerskim zajednicama usuglasile su konačni tekst Ugovora. Isti, međutim, još do danas nije

potpisan iz neobjašnjivih razloga, a koji se opravdavaju podnescima koje je skupina građana pod nazivom Bet Israel uputila Središnjem državnom uredu za upravu, tražeći promptnu registraciju njihove organizacije kao vjerske zajednice te uživanje posebnih prava vezanih isključivo za vjerske zajednice upisane u Evidenciju vjerskih zajednica.

Kako je zakonska regulativa vezana uz registracije vjerskih zajednica vrlo jasna i kako je za istu potrebno kumulativno ostvariti sve zakonom predviđene uvjete, Središnji državni ured za upravu nije mogao navedenu grupu građana proglasiti vjerskom zajednicom, ali je istodobno, nerješavanjem njihova zahtjeva, svjesno ili nesvjesno, omogućio prolongiranje rješavanja nekih pitanja od interesa za svih deset postojećih židovskih općina udruženih u Koordinaciju. Usprkos višekratnim naporima Koordinacije i dopisima koje je uputila Središnjem državnom uredu za upravu, Komisiji za odnose s vjerskim zajednicama i premijeru osobno, nije došlo do pozitivnih pomaka. Koordinacija je mišljenja da državne vlasti namjerno odugovlače rješavanje svih pitanja, kako bi izbjegle rješavanje pitanja povrata židovske imovine te izjednačavanja prava židovske zajednice s ostalim vjerskim zajednicama, a koja su regulirana odredbama ugovora. Prije više od tri godine, Koordinacija je ustvrdila da su već i sami ugovori nepotrebna birokratska procedura, a s obzirom na prava zagarantirana Ustavom i Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica, a da je procedura priprema teksta ugovora samo nepotrebno odugovlačenje rješavanja problema. No, kako su druge vjerske zajednice Ugovor prihvatile, konačno je i Koordinacija, bila prisiljena učiniti isto. Delegacija EJC jasno je izrazila stav da će pitanje povrata, baš kao i pitanje odredbi Kaznenog zakona biti predmetom koji će ipak Hrvatska morati ispuniti, ako želi ispuniti uvjete koje propisuje EU. EJC je upoznao premijera, a posebno i predsjednika RH, da podržava Koordinaciju kao legalnog predstavnika

ka židovske zajednice, a da su sukobi i pokušaj osnivanja nove židovske općine isključivo interni problem židovske zajednice u koje se vlasti ne bi trebale uplićati. Sastanak s predstavnicima hrvatskih vlasti smatraju konstruktivnim i osnovom za daljnji dijalog u kojem će EJC poduprijeti hrvatski zahtjev za punopravnim članstvom u EU.

G. Besnainou i g. Cwajgenbaum održali su dva radna sastanka s predsjedništvom ŽOZ, a sastali su se i sa zagrebačkim nadrabinom Aloniem i izraelskim veleposlanikom u RH, Shmuelom Meiromom. Sastali su se i s rabinom Dadonom kako bi iz prve ruke dobili podatke o njegovim planovima i ciljevima grupe građana koja je zatražila brisanje Židovske općine Zagreb. Upoznali su se i sa sve učestalijim antisemitskim incidentima koji su po mišljenju vodstva Općine nastali kao rezultat velike medijske kampanje prćene senzacionalističkim napisima i optužbama na račun Židovske općine Zagreb, njezina rukovodstva i pojedinaća, a za koju su materijale pripremali članovi tzv. Bet Israela te koju javnosti bez ikakvog senzibiliteta kontinuirano plasira jedna od najvećih novinskih kuća u Hrvatskoj - EPH. Ista je u posljednjih šest mjeseci u svojim izdanjima objavila više od 700 članaka koji u većini slučajeva prikazuju ŽOZ u negativnom svjetlu ignorirajući elementarne novinarske norme, reakcije ŽOZ te upozorenja o štetnosti njihova djelovanja za židovsku zajednicu. Imajući na umu isključivo povećanje naklade, sustavno su mijenjali percepciju javnosti u odnosu na židovsku zajednicu, stvarajući sliku o lopovluku, lažnim rabinima, rabinima kriminalcima te o tome kako isto mišljenje dijele i međunarodne židovske institucije.

Delegacija EJC napustila je Hrvatsku u uvjerenju i s obećanjem Vlade RH da će u prihvatljivom roku riješiti neke od osnovnih problema vezanih uz židovsku zajednicu u RH. ■

B.P.

PRIJETEĆI E-MAIL UPUĆEN ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB

➤ Židovska općina Zagreb primila je 1. lipnja sljedeći e-mail prijetećeg sadržaja:

“Poštovana gospodo židovske općine grada Zagreba!

Želim vam se pohvaliti da od svih sudionika iranskog natjecaja za karikaturu o holokaustu, ja sam poslao najviše radova, čak sedam. Dobijem li novčanu nagradu, obećavam vam, Hamas će dobiti dobar dio “kolača”. A vama savjetujem da budete zabrinuti, jer uz svakodnevno ispiranje mozga sa tim tkz. holokaustom niste postigli željeni učinak - niti jedan od desetaka mojih kolega nije imao “moralih prigovora” kad sam im pokazao karikature, naprotiv, svi su se smijali i bili oduševljeni. Zašto? Jer su rasisti i primitivci? Ne, već zato što su obrazovani i zato što znaju kakav ste vi ljudski otpad, i kakva je fašistička tvorevina Izrael. Prijateljima Irancima želim što skoriji završetak nuklearne bombe i lansiranje iste na vaša obitavališta Haifu i Tel Aviv, poslije kojeg će uslijediti slavlje i na hrvatskim ulicama. Pridružite nam se i vi uskoro u tome, želim vidjeti vaša lica nakon nuklearnih gljiva u tom medinatu. Plakat ćete za doba kada ste u lancima služili Egipćanima. Ili Babiloncima, Perzijancima, Turcima, Rimljanima, Nijemcima... svejedno.”

Policija je odmah reagirala

O ovom e-mailu, ŽOZ je odmah obavijestio policiju, koja je promptno reagirala, i otkrila da se radi o 21-godišnjem studentu Ivanu Kesiću. Kesić je istoga dana priveden u policiju, a u pretresu njegova stana policija je pronašla računalo i mail upućen ŽOZ-u kao i druge materijale sličnog sadržaja. Dva dana kasnije policija je objavila da je protiv Ivana Kesića podnesena kaznena prijava zbog rasne diskriminacije. Za javno iznošenje zamisli o nadmoćnosti jedne rase nad drugom, širenje rasne mržnje ili poticanje na rasnu diskriminaciju, što se Kesiću stavlja na teret, Kazneni zakon predviđa kaznu zatvora u trajanju od tri mjeseca do tri godine.

Kesić se predstavljao kao “iskonski hrvatski desničar”

Kesić je novinarima izjavio da nije rasist, te da su ga na slanje prijetećih poruka potaknule slike mrtve palestinske djece. Međutim, pretraživanjem interneta otkriveno je da je Kesić i ranije objavljivao niz natpisa u kojima je veličao nacizam i nije kao holokaust, te stradanja Židova. Svoje natpise Kesić je potpisivao punim imenom i prezimenom, predstavljajući se kao “iskonski hrvatski desničar”.

Na portalu Iskona, Kesić se tako prije nešto više od godine dana predstavio sljedećim riječima: “ Zovem se Ivan Kesić. Rođen sam u Splitu, studiram na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, završio 2. semestar, a iz ispita imam većinom ocijene - odličan 5. Već dvije godine član sam hrvatske Mense, udruge inteligentnih, sa max. postignutim IQ od 164. Obožavam logiku i enigmatiku, dosad sam riješio sve testove koje dobivamo iz Mense i uključen sam u utrku za “logičara ➡

NAPADNUT ZAGREBAČKI NADRABIN ALONIE

➤ Samo dva dana nakon ove prijeteće poruke, u subotu 3. lipnja u Palmotićevoj ulici napadnut je zagrebački nadrabin Zvi Eliezer Alonie. Dvojica mladića, vjerojatno pripadnici skinheads, odjeveni u majice s nacističkim simbolima, prvo su verbalno, a potom i fizički napali nadrabina Alonija. Uz povike “Sieg Heil” i “Juden raus”, mladići su i gurnuli nadrabina, koji je slučaj prijavio policiji, a glasnogovornica zagrebačke policije Aleksandra Ljuba kazala je da policija utvrđuje okolnosti ovog incidenta, te da će javnosti o svemu biti izvještena kada se utvrdi kako će se taj događaj procesuirati. Rabin Alonie se nakon incidenta sklonio u zgradu ŽOZ-a.

ŽOZ je reagirao na ove događaje upozoravajući da su i ovi incidenti “podsjetnik na nedorečenost naših zakona po kojima svako evociranje fašističke ideologije i njezinih simbola još uvijek nije podložno krivičnom progonu. Za razliku od Njemačke koja se kao zemlja najdrastičnijih posljedica te ideologije već decenijama literaturom, filmovima i televizijskim programima obraća novim generacijama, razračunavajući se vrlo odlučno i kvalitetno sa svojom prošalošću, mi je stidljivo nastojimo prepustiti zaboravu, pa nam se zato vraća i smije u lice”.

“Trebalo je samo dočekati prijeteće pismo od neki dan, upućeno Židovskoj zajednici, ili sva ona nabacivanja blatom koja su se gotovo godinu dana vukla po novinama, pa da se na našim ulicama nekažnjeno pojavi svastika i podsjeti nas i sve one koji su druge boje kože, vjere, ili narodnosti na vremena za koja smo vjerovali da su zauvijek prošla”, ističe se u reakciji ŽOZ-a. ■

► godine". Aktivno čitam enciklopedije, poglavito područja o povijesti, zemljopisu, geopolitici, i slično."

Kvalificirajući se kao "krajnji ultra-desničar i nacionalist", napisao je da ga najviše smeta to što "mnogi desnicu doživljavaju kroz primitivnost, neinformiranost, slabo obrazovanje".

"Moje političko uvjerenje je također anti-demokratsko, jer kad je riječ o politici nema govora o mišljenjima, nego samo o činjenicama", napisao je dalje Kesić, pozivajući ljevičare "na dvoboj". "Možemo se suprostaviti u testovima gdje se traže ili inteligencijske ili intelektualne sposobnosti, i garantiram da ću vas zasjeniti! Povijest, Geopolitika, Zemljopis, znanje o vojsci... sve što je vezano uz politiku, ili naravno, nekakve IQ ili logičke testove, samo se javite!", pisalo je na kraju teksta uz koji je Kesić ostavio i svoju e-mail adresu.

NOVI ANTISEMITSKI E-MAIL I OSUDE

Priči ovdje, na žalost, nije kraj. U ponedjeljak 5. svibnja ŽOZ je primio novi e-mail, bitno duži od prvog, u kojem anonimni pošiljatelj vrijeđa žrtve holokausta, Židove i crnu rasu. Zbog načina na koji je tekst pisan, vokabulara koji se u njemu koristi, odlučili smo ga ne objaviti. ŽOZ je ponovno izvijestio policiju, koja još utvrđuje identitet pošiljatelja.

Zbog napada na nadržbina i prijetećih poruka upućenih ŽOZ-u, priopćenjem se oglasio i istražitelj Centra Simona Wiesenthala Alen Budaj, ističući kako institucija koju predstavlja posebno prati sva antisemitska zbivanja u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj gdje je primijećen porast antisemitskih izgređa.

Saborski Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina također je izrazio zabrinutost zbog nasilja i netolerancije kojima su izloženi pripadnici Židovske zajednice u Zagrebu. Predsjednik Odbora Furio Radin izvijestio je da je ŽOZ dobio uvredljiva pisma i da su skinheads na ulici napali rabina, te izrazio bojazan da neće proći amandmani koje je Odbor podnio na konačan tekst izmjena Kaznenog zakona, a kojima se traži oštrije kažnjavanje izgređa motiviranih drugačijim porijeklom ili karakteristikama pojedinca. Narodni savez Nijemaca Hrvatske i Hrvatsko-njemačka udruga oštro su osudili ove incidente

Hrvatskoj trebaju krajnje strogi zakoni koji osuđuju antisemitizam po uzoru na Europsku uniju čijim članom teži postati, kazao je u predsjednik Europskog židovskog kongresa (EJC) Pierre Besnainou, koji je 7. lipnja u Zagrebu razgovarao s predsjednikom Stjepanom Mesićem, između ostaloga i o incidentima protiv židovske zajednice.

O ovim incidentima izvijestili su hrvatski i strani mediji, kao i sve vodeće izraelske novine. ■

REAGIRANJA

Dragi prijatelji!

Razlog zbog kojeg sam se odlučila na ovo pismo je obilježavanje Jom Hašoa, koje ste nam iz oba tabora najavili u različito vrijeme, kako bi nas podijelili i u sjećanju na naše mrtve. Moj odgovor je - o svojim najbližima, koje je odnio vjor holokausta, mogu u tišini razmišljati i kod kuće.

Nitko od vas se nije zapitao kako tu podjelu doživljavamo mi, kojima je židovska Općina 1946. , kada smo stizali iz različitih gradova, sami, skoro još djeca, pružila toplinu izgubljenog roditeljskog doma. Sada smo mnogi od nas već u drugoj polovici osmog desetljeća. Bez da ste nas ikada zapitali što mislimo ili želimo, gurnuli ste nas u ovaj košmar, tražeći da se opredijelimo. Kako se ne bi morala spustiti na nivo riječi i pojmova kojima se jednako služite s obje strane, potsjetit ću vas na jednog mog istinskog prijatelja, kojeg ste mnogi od vas poznavali i cijenili zbog njegove duhovne širine, etike i tolerancije, na protojereja Jovana Nikolića. On je na taj dan obilježavanja holokausta, iz poštovanja a ne zbog obaveze, redovito dolazio na Mirogoj u svojoj svećeničkoj mantiji, iako je inače nosio civilno odijelo, kako bi pokazao svoju toleranciju prema svima i kako bi s nama bio na taj žalosni dan. On je bio pobornik ekumenizma i ne jedanput kada su ratne prilike to tražile vodio je katolički pogreb. Tome je učio i ostale pravoslavne svećenike, da je tolerancija u životu, pa i u smrti, ono najvažnije.

On na žalost više nije živ, a da jeste, valjda bi svojim izuzetnim darom mirenja, tolerancije i ljubavi prema svima bez obzira na vjeru i naciju, imao snage, da vas dovede na put zajedništva, u koji mi, koji smo ostali neopredjeljeni, još uvijek vjerujemo.

Zagreb, 23. travnja 2006

Prim. dr. Nada Rajner mr. sc.

61. OBLJETNICA

PROBOJA IZ JASENOVCA

➤ Komemorativni skup započeo je minutom šutnje ispred spomenika žrtvama logora Jasenovac.

“Nekoliko stotina zatočenika krenulo je 22. travnja 1945. godine u neizrecivo herojski proboj iz logora, vjerojatno jedini takav u okupiranoj Europi prepunoj koncentracijskih logora”, rekla je na komemorativnom skupu predsjednica Savjeta spomen-područja Jasenovac dr. Zorica Stipetić, ističući kako su se zatočenici Jasenovca na taj čin odlučili i zato da bi “svjedočili istinu o tom strašnom mučilištu i gubilištu, najvećem u NDH”.

Stipetić: sustavno istražiti znanstvenu istinu o Jasenovcu

Istine o logorima možda su najdublje i najvažnije istine moderne hrvatske povijesti, nastavila je i dodala da “jasenovačka istina izražava bit ustaštva, a to je proizvoljna neizreciva okrutnost nad pojedincem i nacionalnim ili religijskim zajednicama”.

Jasenovac je, kako je kazala dr. Stipetić, bio logor genocida nad Srbima i Romima, logor holokausta nad Židovima, lo-

gor zločina i mučilišta Hrvata, Bošnjaka i pripadnika drugih nacionalnosti koji su bili svjetonazorski neistomišljenici ili politički protivnici tadašnje vlasti.

Predsjednica Savjeta spomen-područja Jasenovac također je istaknula važnosti sustavnog istraživanja znanstvene istine o koncentracijskom logoru Jasenovac.

Mesić: Jasenovac je bio poprište genocida, holokausta i ratnih zločina

Na komemorativnom skupu u Jasenovcu bio je i hrvatski predsjednik Stjepan Mesić koji je istaknuo da se komemoracijom proboja logoraša prije više od šest desetljeća “želi pokazati da ne zaboravljamo užase koji su ovdje počinjeni”.

Jasenovac je bio “poprište i genocida i holokausta i ratnih zločina”, rekao je Mesić dodajući da “pravi zastupnici hrvatstva nisu bili oni koji su zločine naređivali i provodili, nego oni koji su se protiv zločina i zločinaca borili”, a “čast hrvatskoga naroda u tim danima spasili su antifašistički borci i na tome im vječno moramo biti zahvalni”.

Na komemorativnom skupu u spomen na žrtve Jasenovca, vijence su, uz predsjednika Mesića, položili i predstavnici Hrvatskog sabora, hrvatske Vlade, nacionalnih manjina i brojnih udruga. Molitvu za mrtve ispred jasenovačkog spomenika izrekli su predstavnici pravoslavne, židovske, islamske i katoličke vjere. U spomen na židovske žrtve logora kadiš je izrekao zagrebački nadrabbin Zvi Elieser Alonie. ■

STOTA OBLJETNICA AJC - American Jewish Committee

Washington DC, 1.-7. svibnja 2006.

American Jewish Committee ove godine proslavio je 100. obljetnicu postojanja, okupivši visoke goste, brojne predstavnike židovskih organizacija iz cijeloga svijeta i svoje članove, na jedinstvenom i vrhunski organiziranom sedmodnevnom skupu.

➤ American Jewish Committee osnovala je grupa američkih Židova 1906. godine, zabrinuta zbog pogroma nad Židovima u Rusiji, smatrajući da je najbolji način njihove zaštite aktivnost usmjerena prema svijetu u kojem se poštuje dostojanstvo i integritet svakog čovjeka.

Danas AJC okuplja 150.000 članova, organiziranih kroz 33 ogranka i 33 ureda diljem SAD-a, te 18 međunarodnih centara.

Osvrćući se na stoljeće postojanja, danas se može reći da AJC karakterizira optimizam, napredak i dostignuća u borbi protiv antisemitizma i svih vrsta diskriminacije, dostignuća na promociji pluralizma i građanskih prava, zaštiti ljudskih prava, priznavanju prava Izraela na opstojnost u miru i sigurnosti, te očuvanje i jačanje židovskog života kako u SAD, tako i širom svijeta.

Kroz inovativne programe, edukaciju, istraživanja, medije i diplomaciju, AJC radi na unapređenju slobode, tolerancije i uzajamnog poštovanja.

Zanimljive teme i razgovori

I ove je godine, Židovska općina Zagreb primila poziv organizatora, te smo u ime ŽOZ-a skupu prisustvovali prof. dr. Ognjen Kraus i ja. Intenzivan i raznovrsni program nudio je teme iz međunarodne političke svakodnevne, međureligijskih odnosa, te židovskog identiteta i razvoja židovskih zajednica u 21. stoljeću. Posebno mjesto zauzimale su teme vezane uz Izrael i situaciju na Bliskom istoku. Zanimanje prisutnih osobito su privukla eminentna imena iz politike, te svjetski stručnjaci za pojedine teme.

Pored službenog programa, imali smo prigodu održati nekoliko korisnih sastanaka s predstavnicima značajnih međunarodnih organizacija. Između ostalih, sastali smo se s Danom

Mariaschinom (B'nai B'rith International), s kojim smo diskutirali o problemima židovske zajednice u Hrvatskoj, povratu židovske imovine, prijedlogu novog zakona o povratu imovine te dogovorili skoriji dolazak delegacije B'nai B'rith International u Hrvatsku; s Gideonom Taylorom (WJRO - World Jewish Restitution Organization), naglasak je bio na perspektivama povrata imovine i naknade za oduzetu imovinu; s Andrew Bakerom (AJC) s kojim smo razgovarali o židovskoj zajednici u Hrvatskoj. Bila je to i prilika upoznati predstavnike drugih zajednica i s nekima od njih dogovoriti daljnju suradnju.

Vrhunac svečanosti - gala večera s američkim predsjednikom

No svakako vrhunac ove svečanosti bila su dva večernja programa. Na prvom, posvećenom Davidu A. Harrisu izvršnom direktoru AJC koji je primio nagradu za svoj rad, pred prepunom salom prisutnima su se obratili Joschka Fischer ➡

➡ (bivši njemački ministar vanjski poslova) i Ana Palacio (bivša ministrica vanjskih poslova Kraljevine Španjolske) Ovacije prisutnih ipak je zaslužila supruga Davida A. Harrisa održavši inspirativni i duhovit govor o predanosti njezina supruga AJC-u i obitelji.

Kruna ovogodišnje svečanosti svakako je bila gala večera održana 4. svibnja u prekrasnom National Building Museum, koju su otvorili kantor Joseph Malovany i kantorica Meryl Weiner, izvevši nacionalne himne SAD i Izraela. Ne znam treba li čaroliju trenutka pripisati prekrasnom zdanju, glasovnim sposobnostima kantora ili pak činjenici da je nas, 2000 ljudi u glas pjevalo *Hatikvu*, no to je uistinu trenutak koji se pamti.

Nakon toga prisutnima su se redom obratili osobno George W. Bush, predsjednik SAD-a, Angela Merkel, njemačka kancelarka i Kofi Annan, glavni tajnik UN, te putem satelita izraelski premijer Ehud Olmert, australski premijer John Howard, te njihov poljski kolega Lech Kaczynski.

AJC ovakav skup priređuje svake godine, no ovogodišnja svečanost nadmašila je sve prethodne upravo zbog proslave 100-te obljetnice. Čestitke AJC u pisanom obliku uputili su mnogobrojni državnici i uglednici iz cijeloga svijeta, a između ostalih i hrvatski premijer Ivo Sanader, istaknuvši da Hrvatska dijeli osnovne vrednote i tradicije koje promovira AJC "mi smo kao i vi predani slobodi i demokraciji, pravu pojedinca na vjersko opredjeljenje, te odanost obitelji".

I ovim putem zahvaljujemo AJC na gostoprimstvu, još jednom čestitamo i želimo puno uspjeha u budućem radu. ■

Laila Šprajc

GEORGE W. BUSH: POTPORA SAD-A IZRAELU JE TRAJNA

Američki Židovi zabrinuti zbog pogroma Židova u tadašnjoj Rusiji osnovali su 1906. godine American Jewish Committee. Na proslavi stogodišnjice AJC u Washingtonu okupili su se važni i utjecajni govornici - među kojima su bili i američki predsjednik George W. Bush i njemačka kancelarka Angela Merkel.

Američki predsjednik u svom se govoru zahvalio svim sudionicima proslave i čelnicima AJC.

«Moja administracija dijeli ista stajališta kao i AJC, a jedna od glavnih zadaća je da osiguramo da odnosi između Izraela i SAD-a i dalje ostanu jaki. Mi imamo puno toga zajedničkoga. I SAD i Izrael su mlade zemlje rođene u borbi i žrtvovanju. I jednu i drugu zemlju osnovali su imigranti koji su bježali od vjerskih progona. I Izrael i SAD uspostavile su demokraciju koja je izgrađena na vladavini prava i otvorenom tržištu. Američka potpora sigurnosti Izraela je jaka, trajna i neosporna», rekao je George W. Bush.

«Uskoro ću se sastati s premijerom Ehudom Olmertom i tome se veselim. Njegov dolazak u Ameriku podsjeća me na mog prijatelja Ariela Sharona. Ariel Sharon je prijatelj koji je i dalje u našim mislima i molitvama. On je hrabar čovjek i čovjek mira. Dok večeras molimo za njegov oporavak, razmišljamo i o onome čemu je on posvetio svoj život: miru i sigurnosti Izraela», nastavio je američki predsjednik.

«Kao što znate, ja duboko vjerujem u demokraciju i slobodne izbore, ali to ne znači da moramo podržati izabrane dužnosnike koji nisu odani miru. Hamas je jasno dao na znanje da Izraelu ne priznaje pravo na postojanje, a ja sam jasno dao do znanja da sve dok oni ne promijene svoju politiku, mi nećemo imati kontakte s čelnicima Hamasa. Demokratski izabrani čelnici ne mogu jednom nogom biti u demokraciji a drugom u terorizmu. Hamas mora prihvatiti zahtjeve međunarodne zajednice da prizna Izrael, razoruža se i odbaci terorizam i prestane blokirati put mira», kazao je Bush.

Američki predsjednik nadalje je podsjetio na terorističke napade izvršene u Americi 11. rujna 2001. godine, govorio je i o razlozima zbog kojih je SAD krenuo u rat u Iraku, te o trenutačnoj situaciji s Iranom.

«Preostalo vrijeme koje ću provesti u Bijeloj kući i dalje ću usko surađivati s čelnicima AJC-a. Cijenim vašu neumornu snagu kada se radi o borbi protiv terorizma. Cijenim vašu čvrstu uvjerenja u snagu slobode da se promijeni svijet u kojem živimo. Veselim se našoj daljnjoj suradnji kako bi postavili osnove za mir, tako da će generacije koje će doći nakon nas moći reći: dobro ste napravili posao», zaključio je na kraju svog govora američki predsjednik.

KONCERT SEFARDSKE MUZIKE U ZAGREBU

➤ Veleposlanstva Države Izrael i Španjolske u Hrvatskoj koncertom sefardske muzike u maloj dvorani koncertne dvorane "Vatroslav Lisinski" obilježili su 1. lipnja 20. godina od uspostave diplomatskih odnosa između te dvije zemlje.

Španjolski veleposlanik Manuel Salazar u svom je govoru istaknuo duboku i dugu povezanost Židova i Španjolske, dodajući da su Židovi, koji su 1492. protjerani iz Španjolske, ostavili neizbrisivi trag u španjolskoj muzici, književnosti, arhitekturi i svakodnevnom životu.

*Sefardi stotinama godina
čuvaju sjećanja na Španjolsku*

Izraelski je veleposlanik, u nadahnutom govoru na španjolskom jeziku, podsjetio

da Židovi nikada dotada nisu živjeli tako skladno i toliko stvarali kao u Španjolskoj gdje su bili aktivni dio španjolskog društva a istodobno su njegovali vlastitu baštinu.

"Stotine godina nakon inkvizicije, potomci protjeranih Židova i dalje čuvaju svoju kulturnu baštinu", rekao je u nadahnutom govoru na španjolskom jeziku izraelski veleposlanik Shmuel Meirom.

"Ladino jezik je jezik stariji od Cervantesa i Kolumba. Jezik je to koji su španjolski konkvistadori donijeli u Novi svijet i jednak je onome koji su španjolski Židovi sa sobom ponijeli u egzil. To je jezik uspomena na Španjolsku, na njezine krajobrazne i čari života prije tragičnog progona", istaknuo je.

SEFARDSKI ŠPANJOLSKI

Judeo-español ili ladino jezik je Sefarda, Židova koji su 1492. protjerani iz Španjolske, a ubrzo zatim i iz Portugala i Navarre. Židovi su Španjolsku naseljavali još u rimsko doba. Na hebrejskome "Sefarad" znači Španjolska, Židovi koji su živjeli u Španjolskoj nazivaju se Sefardima. Nakon progona Židovi koji se nisu dali pokrstiti izbjegli su po različitim zemljama Europe; Italiji, Francuskoj, Nizozemskoj, ali osobito balkanskim zemljama u sastavu Osmanskoga carstva, po Maloj Aziji i Bliskom Istoku (Palestina) te po sjevernoj Africi (posebice po zemljama Magreba), a nasitanili su se i u Novome svijetu. Oni su sa sobom ponijeli svoj osobiti oblik španjolskog jezika koji se razmjerno brzo izgubio u Francuskoj i Italiji, nešto se dulje održao u Amsterdamu, a na balkanskim se prostorima kao govorni jezik velikih zajednica održao se do holokausta. U balkanskim zemljama danas živi mali broj Sefarada koji govore ladino, ali taj jezik još u živoj uporabi čuva dio novijih sefardskih useljenika u Izraelu.

➡ Sefardski Židovi, nastavio je Meiom, sačuvali su židovsko-španjolski roman-cero a “zvuk španjolskih romanci i pet-stotina godina kasnije odjekuje među Židovima Salone, Sofije, Bukurešta, Splita, Sarajeva, Jeruzalema, Tanagera, Dubrovnika i Aleksandrije.”

Nakon uspostave diplomatskih odnosa prije 20. godina i Izrael i Španjolska pokušali su nadoknaditi “izgubljeno vrijeme”. Dvije zemlje danas održavaju dobre i plodonosne odnose na svim poljima - od politike, do gospodarstva, kulture i sporta.

“Trio Sefarad” i Nitza Termin

Bogatu tradiciju sefardske muzike na koncertu su predstavili španjolski “Trio Sefarad” i izraelska kontraaltistica sefardskog podrijetla Nitza Termin.

“Trio Sefarad” vodi španjolski glazbenik Eduardo Paniagua, koji u suradnji s glazbenicima Jorgeom Rozemblumom i Wafirom Sheikom, istražuje pozadinu mješavine kultura i tradicija, reproducirajući vjerno glazbenu ostavštinu srednjeg vijeka na osnovi originalnih rukopisa i zbornika. Paniagua sudjeluje u raznim grupama u kojima okuplja umjetnike-stručnjake s kojima je snimio mnogobrojne albume za koje je dobio izvrsne kritike, te mnoge španjolske i međunarodne nagrade.

Nitza Termin jedna je od najvažnijih izvođačica sefardske tradicionalne glazbe na izraelskoj kulturnoj sceni. Svojom glazbom, Nitza Termin oživljava i osuvremenjuje bogatu baštinu hispano-židovske kulture, uzorno i dirljivo očuvanu i razvijanu tijekom stoljeća dijas-pore. Iznimno je poznata u Izraelu i među inozemnim poznavateljima sefardske kulture, a za svoj rad dobila je brojne nacionalne i međunarodne nagrade.

“Trio Sefarad” i Nitza Termin održali su 2. lipnja koncert sefardske muzike u Kneževom dvoru u Dubrovniku.

Danas u Španjolskoj živi oko 12.000 Židova. ■

Nataša Barac

Jezik Sefarda

Španjolski jezik Sefarda nema ni jedinstvenog naziva koji bi upotrebljavali sami njegovi govornici ni jedinstvenog naziva kojim bi se služili lingvisti. Najčešće se u tom značenju pogrešno rabi naziv ladino (<lat. latinus), no treba reći da je ladino poseban oblik umjetnoga književnog jezika, koji je nastao u Španjolskoj u 13. st. kao “jezik-kalk” (jezik što doslovnih prijevo-da u sintaksi, tvorba riječi, značenjima) prema hebrejskome, odnosno prema jeziku Biblije. Ladino je dakle književni i knjiški jezik za potrebe ponajprije vjerskog podučavanja i sekundarni sakralni jezik uz ivrit (hebrejski), a sami Sefardi svoj živi govorni i pisani jezik nigdje i nikada tako nisu zvali (barem ne do najnovijeg doba). Ladino nije starinski oblik sefardskog (židovskošpanjolskog) nego jezik-kalk sa starom španjolskom osnovicom (među Židovima je takvih jezika kalkova bilo mnogo: s grčkom, arapskom, berberskom, turskom, talijanskom, provansalskom itd.osnovicom), koji se održao neprestanim vjekovnim ponavljanjem određenih tekstova i obrazaca, posebice u molitvama i drugim vjerskim tekstovima, iako je na govorni i pisani židovskošpanjolski jezik utjecao. Kao jezik vjerskih tekstova uživao je među Sefardima visok prestiž, ali nikada nije bio njihov govorni jezik. Sami Sefardi sebe označuju općim nazivom /džidjól/, /džudiól Židov (<lat. judaeus), pa se u Turskoj i u Bosni, rjeđe u Grčkoj i u Srbiji, i njihov jezik zove /džidjól/ ili lengua/luenga džudija - židovski jezik). Naziv /džudézmo/, /džudézmu/ (lat. judaismus židovstvo) pojavljuje se u Bugarskoj i Make-doniji te djelomice u Rumunjskoj i Grčkoj. U Turskoj (nekoć i u Palestini) rabi se i naziv /(e)spaniól/, dok je za židovskošpanjolski jezik sjevernoga Maroka udomačen naziv /hakitja/, /haketija/. Umjetno je skovan naziv što su ga prihvatili lingvisti, židovskošpanjolski (franc. judéo-espagnol, španj. judeo-español, tal. guideo-spagnolo itd.). U novije se doba za ukupnost toga jezika rabi se i naziv sefardski.

Najteži udarac sefardskoj zajednici zadao je holokaust;

- U Grčkoj je 1940. bilo 79.950 govornika, no 1947. samo 10.371.
- Na području nekadašnje Jugoslavije ih je 1940. bilo 71.000, no 1944. bilo je samo 14.000 preživjelih, a od tog broja preživjelih je 8.000 emigriralo u Izrael.
- U Rumunjskoj je nestalo 15.000 Sefarda.
- Godine 1940. bilo je 40.000 govornika u Bugarskoj, a 1947. 50.000. Ipak 1949. ih je ostalo samo 9.700, a ostali su emigrirali u Izrael gdje se njihov melodiozan jezik može čuti i danas, osobito na ulicama Tel Aviva i Bat Yama.

KONFERENCIJA UREDNIKA ŽIDOVSKIH NOVINA

➤ Kada mi je prije nešto više od dva mjeseca na e-mail adresu Ha-kola stigao poziv za Međunarodnu konferenciju urednika židovskih novina u Jeruzalemu bila sam prilično iznenađena, posebice time što sam shvatila da ovaj list nije samo glasilo naše zajednice, već da za njega znaju i drugi. A odluka ŽOZ-a da me pošalje na tu konferenciju, razveselila me više nego što mogu opisati - ne samo zbog ponovnog odlaska u Izrael, već i zbog prilike da svoja iskustva podijelim s drugim urednicima židovskih novina koji se bave istom temom i problematikom.

Interaktivni program konferencije

Drugo veliko iznenađenje bio je program koji sam dobila još prije odlaska. Konferencija nije bila zamišljena onako kao što obično izgledaju konferencije - sjedenje u nekoj dvorani i slušanje raznih predavanja. Teme konferencije bile su predstavljene na jedinstven način, a sami sudionici interaktivno su sudjelovali u svakom dijelu konferencije i u svakoj temi.

Program je bio osmišljen tako da urednike židovskih novina upozna s trenutnim stanjem u Izraelu, omogućio nam je razgovore s nekim od ključnih aktera izraelske politike (poput ministric vanjskih poslova Tzipi Livni, savjetnika izraelskog premijera Ehuda Olmerta, predsjednika Jewish Agencya Zeeva Bielskog itd.), da razgovaramo sa židovskim doseljenicima koji su prošle godine preseljeni iz pojasa Gaze ili na primjer, s palestinskim novinarima. Program je, između

ostaloga, uključivao i odlazak u Negev i razgovor s mladim izraelskim studentima koji tamo grade svoje naselje, obilazak toplica koje su nedavno izgrađene u pustinji....

O nekim od tih zanimljivih tema moći ćete čitati u sljedećim brojevima Ha-kola.

Nazočni su bili urednici iz brojnih zemalja

Na konferenciji u Jeruzalemu sudjelovali su urednici iz brojnih zemalja - od Velike Britanije, Italije, Južnoafričke Republike, Kanade, Novog Zelanda, Australije, Austrije, Češke i Švedske, pa sve do velikog broja predstavnika židovskih novina iz raznih dijelova SAD-a.

Početak konferencije bio je posvećen međusobnom upoznavanju i predstavljanju listova i zajednica. Slušajući druge kolege, osjećala sam se kao u filmu naučne fantastike - židovske novine koje izlaze svaki dan, u kojima rade brojni novinari, urednici, fotografi, novine koje imaju dopisnike po čitavome svijetu... Možda smo daleko od tih nekih stvari, ali - vjerujte mi - po ozbiljnosti novina i tema koje obrađujemo, nismo daleko!

Većinu mojih kolega, posebice iz SAD-a, iznenadio je moj dolazak. Neki od njih nisu ni znali gdje je Hrvatska, a drugi nisu ni sanjali da u Hrvatskoj ima Židova, da postoji židovska zajednica koja živi, radi, planira budućnost...

Cjelodnevna druženja urodila su izmjenom iskustava, mišljenja i ideja.

International Conference of Jewish Newspaper Editors

May 7-11, 2006
Jerusalem

Na završnoj sjednici dogovorili smo i neke konkretne korake: prva ideja "neameričkog bloka" o osnivanju međunarodne udruge urednika židovskih novina u svijetu uglavnom je odbačena, a prihvaćen je prijedlog da se urednici židovskih novina koji nisu iz SAD-a priključe Američkoj udruzi židovskih novinara (AJPA), koja bi u tom slučaju promijenila ime.

Prihvaćena je i ideja o razvijanju svojevrsne mreže informacija, u kojoj bi urednici židovskih novina međusobno besplatno izmjenjivali novosti iz naših zajednica. ■

Nataša Barac

ZAGREBAČKI GRADONAČELNIK U IZRAELU

➤ Zagrebački gradonačelnik Milan Bandić sa suprugom Vesnom i suradnicima boravio je krajem travnja u višednevnom posjetu Izraelu gdje je, uz ostalo, posjetio Jeruzalem i Tel Aviv te razgovarao s visokim izraelskim dužnosnicima.

Bandić je u Jeruzalemu razgovarao s gradonačelnikom Urijem Lupolianskim s kojim je dogovorio kulturnu suradnju između Zagreba i Jeruzalema. Jedna od tema razgovora bio je i predstojeći koncert Izraelske filharmonije u Zagrebu, koji će se održati 31. svibnja u povodu proslave 200. godine Židovske općine u Zagrebu i Dana grada Zagreba.

Tijekom razgovora dvojica gradonačelnika istaknula su potrebu otvaranje izravne zrakoplovne veze Zagreb - Tel Aviv, jer smatraju da bi to pridonijelo razvoju turizma i daljnjem jačanju veza između Hrvatske i Izraela.

Zagrebački gradonačelnik svom je domaćinu, kojeg je pozvao u posjet

Zagrebu, također kazao da se završavaju pregovori o početku gradnje sinagoge u Praškoj ulici u Zagrebu, koja je srušena tijekom Drugoga svjetskog rata.

Bandić je na Jom Hašoa obišao i memorijalni centar holokausta Yad Vashem u Jeruzalemu, a sastao se i s predsjednikom izraelske Laburističke stranke Amirom Peretzom.

Tijekom boravka u Izraelu izaslanstvo Grada Zagreba položilo je u Tel Avivu vijenac na spomenik izraelskom premijeru Yitzhaku Rabinu, ubijenom u studenome 1995. godine.

Na radnom ručku s gradonačelnikom Tel Aviva Ronom Huldaijem, zagrebački je gradonačelnik dogovarao daljnju suradnju između dva grada. Prvi pomak u toj suradnji trebao bi biti na stručnoj razmjeni iskustava u gradnji podzemne odnosno nadzemne lake željeznice. Takva željeznica trebala bi se uskoro početi graditi u Tel Avivu, a glavni grad Hrvatske

u rujnu će ove godine odlučiti hoće li krenuti u takav projekt. Gradonačelnik Tel Aviva svom je kolegi iz Zagreba izložio i planove za daljnji razvoj grada.

Grad Zagreb, rekao je Bandić, trebao bi se uključiti kulturnim programom u obilježavanje 100 godina od osnutka Tel Aviva 2009. godine.

Gradonačelnici Zagreba i Tel Aviva dogovorili su da već u lipnju ove godine u Izrael otputuje izaslanstvo zagrebačkog

Ureda za planiranje razvoja grada a dogovoren je i boravak nadarene zagrebačke djece u Centru Hemda za dodatno obrazovanje iz matematike, fizike i kemije. ■

Troškovi gostovanja Izraelske filharmonije u Zagrebu iznose 1,800.000 kuna, od čega milijun kuna plaća grad Zagreb, a 800.000 kuna sponzori. Prema riječima zagrebačkoga gradonačelnika, taj je iznos tri put manji od stvarnih troškova gostovanja Izraelske filharmonije.

Ron Huldai,
gradonačelnik Tel Aviva

Na radnom ručku s gradonačelnikom Tel Aviva Ronom Huldaijem, zagrebački je gradonačelnik dogovarao daljnju suradnju između dva grada. Prvi pomak u toj suradnji trebao bi biti na stručnoj razmjeni iskustava u gradnji podzemne odnosno nadzemne lake željeznice.

STOGODIŠNJICA SINAGOGE U NOVOME SADU

➤ Jevrejska općina Novi Sad 17. svibnja obilježila je svečanom akademijom stogodišnjicu postojanja novosadske sinagoge, jedne od najljepših novosadskih građevina. Na svečanosti obilježavanja stogodišnjice novosadske sinagoge nazočni su bili brojni gosti, među kojima i gradonačelnica Novog Sada Maja Gojković te glavni rabin Srbije i Crne Gore Isak Asiel. Židovsku općinu Zagreb predstavljali su potpredsjednik Općine Saša Cvetković, član Vijeća ŽOZ-a Željko Heimer i zagrebački nadrabini Zvi Elieser Alonie.

Za zgradu sinagoge brinu se gradske vlasti

Predsjednica novosadske Jevrejske općine Ana Frenkel kazala je da je grad Novi Sad sinagogi poklonio najsuvremenije sakralno osvjetljenje zdanja te je dodala da su gradske vlasti tijekom proteklih nekoliko desetljeća investirale velike novčane iznose u obnovu sinagoge, što je značajno doprinijelo tomu da se taj vjerski i kulturno-povijesni objekt sačuva.

Nakon Drugoga svjetskog rata, malobrojna židovska zajednica u Novom Sadu nije mogla održavati ni obavljati sinagogu, pa su razgovori s gradskim vlastima počeli šezdesetih godina prošlog stoljeća da bi 1985.

počela, a šest godina kasnije bila i završena osnovna rekonstrukcija zgrade.

Od tada je novosadska sinagoga, prema riječima Ane Frenkel, ne samo vjerski objekt, nego i svojevrsni kulturni hram u kojem se, zbog izvanredne akustičnosti, na zadovoljstvo

...Od tada je novosadska sinagoga, prema riječima Ane Frenkel, ne samo vjerski objekt, nego i svojevrsni kulturni hram u kojem se, zbog izvanredne akustičnosti, na zadovoljstvo mnogobrojnih Novosađana i njihovih gostiju, održavaju koncerti ozbiljne muzike i druge muzičke manifestacije primjerene tom mjestu...

mnogobrojnih Novosađana i njihovih gostiju, održavaju koncerti ozbiljne muzike i druge muzičke manifestacije primjerene tom mjestu.

Nekoliko puta godišnje za veće židovske praznike sinagoga se koristi i za vjerske obrede.

Sinagoga u Novome Sadu izgrađena je početkom 20. stoljeća

Jevrejska općina Novi Sad broji 630 članova i ona je nakon beogradske, druga po brojnosti u Srbiji i Crnoj Gori.

Novosadska sinagoga, zajedno s bivšom židovskom školom, građena je od 1906. do 1909. godine prema nacrtima peštanskog arhitekta Lipota Baumhorma.

Najteže godine u svojoj povijesti sinagoga je imala za vrijeme Drugoga svjetskog rata kada su 1944. godine fašisti u njoj okup-

ljali novosadske Židove i njih oko 1.900 poslali u nacističke logore smrti.

O tim tragičnim danima svjedoči i spomen-ploča postavljena na zgradi sinagoge, na koju se svake godine polažu vijenci u znak sjećanja na stradale novosadske Židove. ■

ZASTAVE IZRAELA

Piše: Željko Heimer

3. Prijedlozi za zastavu Izraela 1948. godine

Kada su rezolucijom Ujedinjenih naroda 1947. godine postavljeni temelji Države Izrael, građani su to dočekali isticanjem tada gotovo pola stoljeća stare zastave Svjetske cionističke organizacije (WZO), kao što je opisano u prethodnom broju Ha-kola. No, odmah je postavljeno pitanje je li ta zastava zapravo primjerena za nacionalnu zastavu nove države. Htjelo se izbjeći optužbe o "dvojnoj lojalnosti" Židova u dijaspori koji bi nastavili koristiti tu zastavu, koja je do tada već praktično postala židovska narodna zastava. Privremeno državno vijeće odnosno privremena vlada Izraela stoga je već 10. lipnja 1948. (3. sivana 5708.) godine raspisala natječaj za zastavu i grb nove države. [3-1]

Natječaj je imao nekoliko uvjeta: zastava je trebala sadržavati dvije boje, plavu i bijelu, a u zastavi se trebao nalaziti jedan od simbola - *Magen David* ili sedam zvijezda, koji su trebali biti zlatni ili neke druge boje. Rok za dostavu prijedloga bio je samo četiri dana. Stoga je u rujnu 1948. godine natječaj ponovljen, ovaj put bez ikakvih uvjeta. Ovaj put javnost se odazvala i primljeno je više od 450 prijedloga od 164 predlagачa. Na kraju je ipak otklonjen strah od izazivanja negativnih reakcija zbog navodne "dvojne lojalnosti" pa je već 28. listopada 1948. definitivno usvojena cionistička zastava za zastavu Države Izrael. Bez obzira na to, zanimljivo je vidjeti kako je izraelska zastava zamalo mogla izgledati.

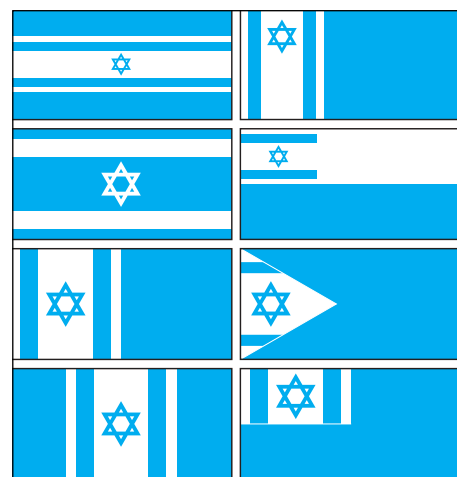
Prijedlozi za izbor zastave Države Izrael

Do sada smo vidjeli kako su izgledale rane cionističke zastave i inačice koje su se koristile između dva svjetska rata pod pritiskom zabrane korištenja cionističke zastave. U ovom nastavku bit će prikazani neki od prijedloga koji su te 1948. godine dostavljeni povjerenstvu za izbor zastave Privremenog vijeća.

Svi ti prijedlozi mogu se grupirati u nekoliko kategorija prema osnovnom elementu dizajna: prijedlozi sa sedmokrakim svijećnjakom, prijedlozi s jednom zvijezdom odnosno Davidovim štitom, prijedlozi sa sedam zvijezda te prijedlozi s osam zvijezda.

Mišljenje vodećeg stručnjaka za heraldiku u Izraelu

Među prvim prijedlozima koji su za primljeni bili su prijedlozi koje je u svojoj knjizi objavljenoj te iste 1948. godine iznio Mordechai Nimtza-bi. [3-2] Nimtza-bi je tada bio vodeći stručnjak za heraldiku u Izraelu, a da je njegovo mišljenje u tom pitanju bilo itekako cijenjeno može se vidjeti iz činjenice da je predgovor njegovoj knjizi napisao upravo David Ben-Gurion. Nimtza-bi je, vodeći se uglavnom britanskom tradicijom u dizajnu zastava, pripremio niz inačica zastava koje se temelje na cionističkoj zastavi, a koje su ipak drugačije. Njegovih osam prijedloga vrhunski su veksilografski uradci (slika <3-1>) i iako su

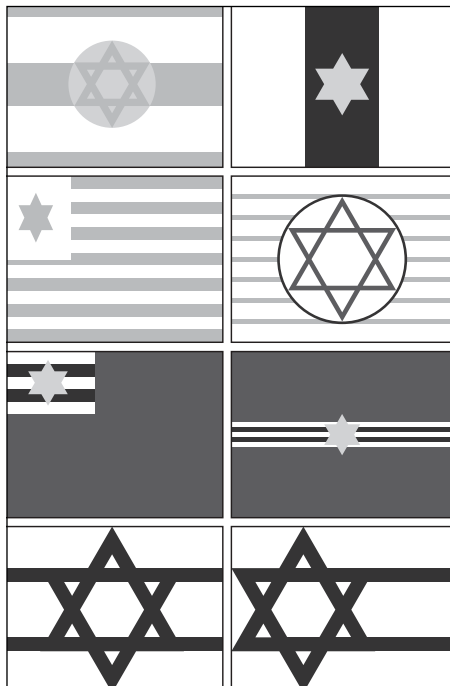
Slika <3-1> Mordehai Nimtza-bi: prijedlozi za zastavu Izraela iz knjige „*He'Degef*“, 1948.

prijedlozi odbačeni, njihova vrijednost potvrđuje se time što je upravo jedan od njih na kraju postao temelj za izraelsku vojno-pomorsku zastavu koju ističu ratni brodovi na krmi.

Većinu preostalih prikazanih prijedloga nedavno je objavio Centar za edukacijsku tehnologiju na svojim web-stranicama, prema originalnim materijalima iz izraelskog Državnog arhiva (3-3). Radi se o osamdesetak prijedloga za grb i zastavu mlade države i originalnim pismima predlagачa kojima objašnjavaju simboliku svojih prijedloga.

U prijedlozima je dominirala plavo-bijela boja

I svi drugi prijedlozi, kojima je glavni element jedna zvijezda odnosno *Magen David*, temelje se na kombinaciji ➡

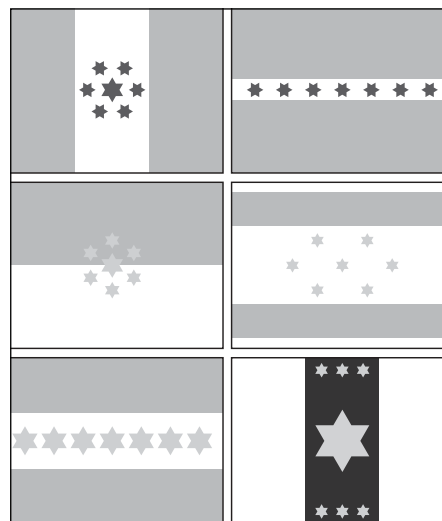
Slika <3-2> Prijedlozi sa jednom zvijezdom odnosno *Magen Davidom*: prvi red: B. Bergi, A. Adlersberg; drugi red: H. Negbi; treći red: nepoznati predlagači; četvrti red: G. Shoken.

plavo-bijelih pruga iz cionističke zastave (Slika <3-2>). Prijedlog Benyamina Bergija uključuje pruge i plavi *Magen David* na zlatnom disku, a prijedlozi H. Negbija uključuju pruge *talita* na crvenom osnovnom polju zastave sa zlatnom šesterokrakom zvijezdom. Ahron Adlersberg predlaže zastavu bijelo-plavo-bijelih okomitih pruga sa zlatnom zvijezdom, u jednoj varijanti sa zlatnim obrubom plave pruge. Nepotpisani autor predložio je zastavu na kojoj se pruge s *talita* ponavljaju vjerojatno inspirirano zastavom Sjedinjenih Američkih Država ili Grčke (čija zastava je svakako bila poznata u Izraelu, jer su neki brodovi koji su dovozili useljenike bili registrirani u Grčkoj). U uglu u bijelom polju nalazi se plava zvijezda. S druge pak strane, Gustav Shoken ponudio je dva rješenja u kojima se linije Davidovog štita vješto geometrijski pružaju u plave pruge molitvenog šala. Na kraju, drugi nepoznati autor umjesto Herzlovih sedam zvijezda, postavlja sedam plavih pruga preko kojih se nalazi crveni *Magen David*. Izbor crvenog Davidovog štita pomalo je začuđujući, jer je taj znak već i u periodu Britanskog mandata bio uvriježen simbol zdravstvenih postrojbi odnosno prve pomoći (*Magen David Adom* kao analogija Crvenom križu odnosno Crvenom polumjesecu u Izraelu

djeluje i danas iako nije formalni član tih međunarodnih asocijacija upravo zbog problema oko znaka organizacije*).

Herzlova ideja o sedam zvijezda na zastavi

Prijedlozi koji sadrže sedam zvijezda temelje se na originalnoj ideji Theodora Herzla koji je zamislio zastavu sa sedam zvijezda koje bi označavale sedmosatno radno vrijeme, što je bio jedan od ideala Herzlova nauka. Tu je zastavu Herzl predložio već i prije Prvog cionističkog kongresa u Baselu, u svojoj knjizi "Židovska država" 1896. godine, ali na Kongresu nije naišla na odobravanje. Ipak, ideja se zadržala i sedam zvijezda pojavljuje se u prvim varijantama cionističke zastave unutar *Magen Davida*. I svi prijedlozi zastava iz te kategorije temelje se na bijelo-plavoj podlozi zastave u različito raspoređenim prugama, a boja zvijezda je različita, najčešće zlatna. (Slika <3-3>) Prijedlog Yedidyaja Refaelija ili Henryja Rachevskog (podaci iz državnog arhiva su nedosljedni glede autorstva nekih prijedloga) sastoji se od okomito razdijeljene plavo-bijelo-plave zastave

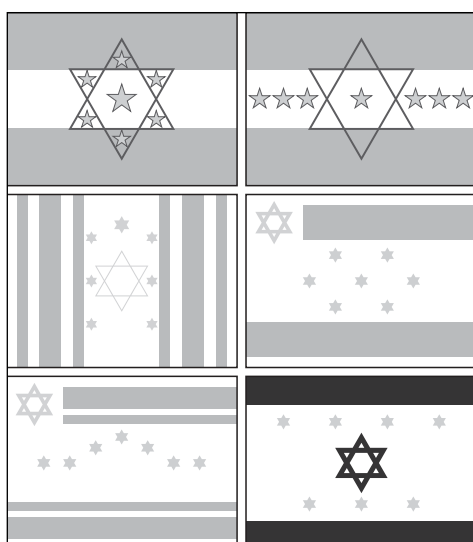
Slika <3-3> Prijedlozi sa sedam zvijezda: prvi red: Y. Refaeli ili H. Rachevski, R. Rubin ili Z. Goldin; drugi red: G. Shoken, R. Rubin; treći red: O. Wallish, A. Adlersberg.

sa sedam crvenih šesterokrakih zvijezda, jedne u sredini i šest manjih raspoređenih oko nje. Prijedlog Reuvena Rubina ili Zviya Goldina je plava zastava s tankom bijelom prugom u kojoj je sedam šesterokrakih zvijezda, u jednoj varijanti tamno plavih u drugoj crvenih ili zlatnih. Varijanta već spomenutog prijedloga A. Adlersberg ima još po tri manje zvijezde uz gornji i uz donji rub plave pruge. Već spomenuti predlagač G. Shoken predlaže i plavo-bijelu dvojbojnicu sa sedam zvijezda u sredini. Reuven Rubin raspoređuje sedam zlatnih zvijezda u sredinu zastave s prugama kao na cionističkoj zastavi. Možda se najbolje sumiraju prijedlozi ove vrste u dizajnu Otta Wallisha (tadašnjeg vodećeg dizajnera u Izraelu, koji je između ostalog dizajnirao i mnoge Izraelske poštanske marke) koji je razmatran na desetoj sjednici privremene vlade koji se sastoji od plavo-bijelo-plave trotrake zastave sa sedam zlatnih zvijezda duž bijele pruge.

Treba li na zastavi biti Magen David?

Prijedlozi kategorizirani u grupu koja prikazuje osam zvijezda u pravilu sadrže jedan izdvojeni *Magen David* ili šesterokraku zvijezdu te još sedam jednakih zvijezda sa šest krakova, a ponekad i peterokrakih ili sedmerokrakih. Yedidya Rafaeli ponudio je dva slična prijedloga na plavo-bijeloj trotrakoju zastavi s *Magen Davidom* te sedam zlatnih peterokraka ukomponiranih u Davidov štit ili duž bijele pruge. Još jedan Rubinov prijedlog sadrži više plavih okomitih pruga sličnije pravom *talitu* te sedam zlatnih šesterokraka raspoređenih oko zlatnog *Magen Davida*. Rubin je predložio i još dvije varijante koje uz njegov ranije spomenuti prijedlog od sedam zvijezda dodaju *Magen David* na bijelom polju u uglu. Prijedlog Joachima Shniblagu uključuje slikovit prikaz industrije i poljoprivrede karakterističan

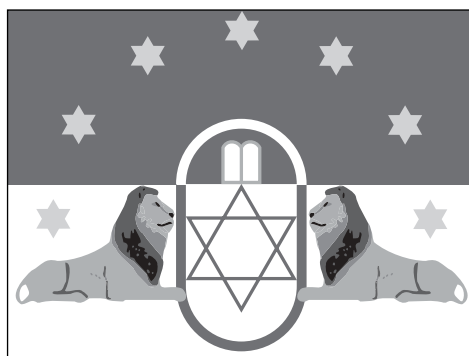
➡ za socijalističku umjetnost kasnih 40-ih godina XX. stoljeća. Bilo je i drugih prijedloga složenog sadržaja, kao što je rad nepoznatog autora koji uz *Magen David* i sedam zvijezda sadrži i zavjetne ploče te lavove kao čuvare „štita“. Svojevrsna rekapitulacija tih prijedloga je prijedlog Nissima Sabaha razmatran na sjednici Privremene vlade koji ima plave pruge neposredno uz gornji i donji rub, a u središnjem polju sadrži plavi *Magen David* i sedam zlatnih zvijezda, gore četiri i dolje tri. [3-4] Slike <3-4>, <3-5> i <3-6>.

Slika <3-4> Prijedlozi sa osam zvijezda (osnosno 7+1): prvi red: Y. Refaeli; drugi red: R. Rubin; treći red: N. Sabah i nepoznati autor.

Slika <3-5> Prijedlog J. Shnibлага.

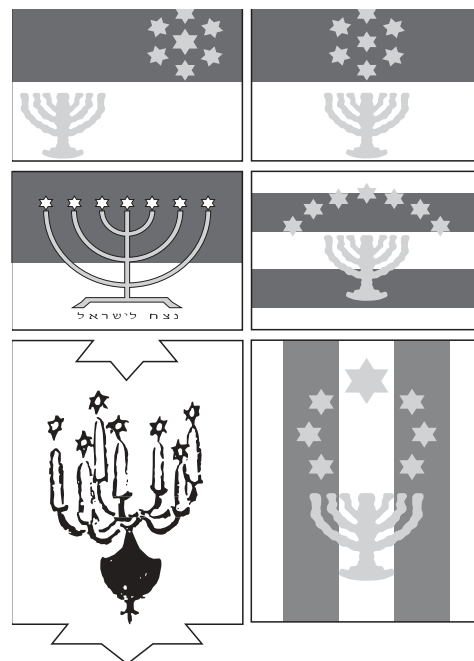

Slika <3-6> Prijedlog nepoznatog autora.

Posljednja skupina prijedloga sadržavala je menoru

Posljednja velika skupina prijedloga je ona koja u dizajnu sadrži i menoru, sedmerokraki svijećnjak, jedan od najstarijih simbola židovstva. Sedmerokraki svijećnjak dio je hramskog inventara napravljen prema Božjim uputama istodobno kad je izrađen i zavjetni kovčeg nakon što je židovski narod primio zapovjedi na Sinaju. Od tada pa od danas sedmerokraki svijećnjak specifičan je i nepogrešiv simbol židovstva, pa se i danas nalazi na izraelskom grbu. Čini se da je većina prijedloga za zastavu koji su sadržavali menoru bili upućeni u opisnoj formi te da su njihove slike nacrtali djelatnici povjerenstva, jer su prijedlozi raznih predlagača gotovo jednake umjetničke izrade odnosno koriste isti crtež menore. Prijedlozi Joachima Shnibлага i Benyamina Bergija gotovo su identični, plavo-bijele dvobojnice sa zlatnom menorom u donjoj polovici, kod prvog uz koplje kod drugog u sredini te sa sedam zvijezda, šest uokolo jedne, u slobodnom kraju zastave odnosno u sredini. Drugi par sličnih prijedloga je bijela zastava s plavim prugama poput cionističke zastave sa zlatnom menorom preko svega te nizom od sedam zlatnih zvijezda iznad. Nepoznati autor postavlja te elemente u vodoravnu zastavu, a Nissim Shtrick u okomitu uz neznatno drugačiji raspored zvijezda. Prijedlog drugog nepoznatog autora grafički je prilično različit, prikazuje „suvremenu“ menoru na dvobojnoj zastavi koja na vrhu svakog kraka ima bijelu šesterokraku

zvijezdu te uz donji rub hebrejski natpis „*Necah Le-Israel*“, tj. „Izrael zauvijek“. Slika <3-7>.

Slika <3-7> Prijedlozi sa menorom: prvi red: J. Shniblag, B. Bergi; drugi red: nepoznati autori; treći red: nepoznati autor i N. Shtrick.

Neobični prijedlog nepoznatog autora

Možda je najneobičniji prijedlog nepoznatog autora kojeg spominje Mishory [3-5]. Na zastavi tipa gonfalon (okomita zastava koja visi s prečke) nalazi se šabatna svjetiljka sa sedam svijeća čiji ➡

Slika <3-8> Ben Gurion na svečanosti otvorenja autoputa Jerusalem - Tel-Aviv, studeni 1947. godine.

► su plamenovi u obliku *Magen Davida*. Zastava je i neobično krojena, tako da je u gornjem dijelu izrezan komad u obliku donje polovice šesterokrake zvijezde, dok je u dno dodan rep tog istog oblika. Slika <3-7>.

«Tintna zastava»

Iako se ne radi o formalno predloženoj zastavi ovdje svakako treba spomenuti zastavu koja je korištena u ranim danima Države Izrael. Dokumentirano su se i prije proglašenja nezavisnosti 1947. godine koristile i zastave slične današnjoj izraelskoj zastavi u kojima je *Magen David* bio posve ispunjen plavom bojom tvoreći punu šesterokraku zvijezdu. Slika <3-8>. Vjerojatno je najpoznatija takva zastava ona koja se u izraelskoj povijesti naziva "tintnom zastavom" - koja je podignuta kao prva izraelska zastava u Eilatu (tada još zvanom Umm Reshrash) neposredno nakon oslobođenja u ožujku 1949. godine. Kako nitko od vojnika nije imao zastavu pri ruci, izradio ju je Micha Peri od plahte obojene plavom tintom, a vojnik koji ju je izvjesio bio je Avraham Adan zvan „Bren“, kasnije general IDF-a. Slike <3-9> i <3-10>

No, kako je na kraju ispalo, niti jedan od tih prijedloga nije zapravo niti imao šanse, čim su otklonjene zapreke da se

tada već uvriježena zastava WZO-a i formalno usvoji za zastavu nove države. Ipak, barem neka od tih dizajnerskih rješenja doživjela su podizanje na zastavni jarbol. Kao što je spomenuto, prijedlozi Nimtza-bija postali su izraelska vojna-pomorska zastava, a prijedlog sa sedam zlatnih zvijezda u dva reda N. Sabaha, bez *Magen Davida*, teme-

Slika <3-9> Podizanje prve Izraelske zastave u Eilatu (Umm Reshrash) neposredno nakon oslobođenja, ožujak 1949. godine.

Slika <3-10> Rana inačica izraelske/židovske zastave sa zapunjenom zvijezdom.

ljio se na broderskoj zastavi, najveće izraelske broderske kompanije ZIM, koja ju još uvijek koristi.

—

* Upravo zbog problema *Magen David* Adoma, ali i traženja nekih drugih država za priznavanjem njihova simbola, nedavno je usvojen tzv. Protokol III Ženevske konvencije kojim se uvodi novi znak ekvivalentan crvenom križu odnosno polumjesecu, nazvan crveni kristal, o čemu je pisano u Ha-Kolu br. 91. str. 57.

Reference:

- [3-1] „Blue and white: where it all begun: The evolution of the Israeli flag“, Jewish Heritage Online Magazine, Vol. 8.11, Heshvan/November 2005.
<http://www.jhom.com/topics/color/flag.htm>
- [3-2] Mordechai Nimtza-bi: „He 'Degel“, Ya'alom, Tel Aviv, 1948.
- [3-3] „State Flag and Emblem of Izrael“, Center of Educational Technology, 1998, <http://www.cet.ac.il/history/semel/main.asp?doc=se arch.asp>
- [3-4] Flags of the World web site, „Flag Proposals 1948-1949 (Israel)“, 2004, <http://www.fotw.net/flags/il/1948.html>
- [3-5] Alec Mishory: „The Flag and the Emblem“, 28 Apr 2003, <http://www.israel-mfa.gov.il/MFA/History/Modern History/Israel at 50/The Flag and the Emblem>

Izviješće sa znanstvenoga simpozija posvećenog životu i djelu dr. Lea Henryka Sternbacha, održanog u Opatiji 18. svibnja 2006.

“POVRATAK VELIKANA U RODNU OPATIJU”

Piše: *Sanja Dukić*

➤ Znanstvenim simpozijem “Dr. Leo Henrik Sternbach: Život i djelo izumitelja Valiuma”, održanim u Vili Angiolina u Opatiji te postavljanjem spomen-obilježja na kuću u Ulici M. Tita 114, u kojoj je Sternbach proveo svoje djetinjstvo, 18. svibnja 2006., u organizaciji tvrtke Roche i Grada Opatije, a pod visokim pokroviteljstvom Predsjednika RH Stjepana Mesića, svečano je obilježena trajna uspomena na ovoga uglednog znanstvenika.

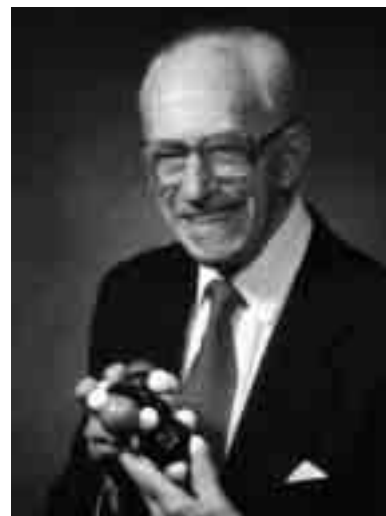
Sternbach je najpoznatiji kao izumitelj Valiuma

Sintetski organski kemičar dr. Leo Henrik Sternbach (Opatija, 7. V. 1908. - Nutley, New Jersey, 28. IX. 2005.) danas je najpoznatiji kao izumitelj kulnog lijeka za smirenje - Valiuma, no on je sintetizirao i cijelu klasu novih lijekova, benzodiazepina, koji su bili daleko učinkovitiji od prijašnjih tretmana barbituratima i opijatima. Valium je označio prekretnicu u

kliničkoj primjeni lijekova za smirenje i postao najtraženiji lijek u farmaceutskoj industriji, a od kada je 1963. ušao u kliničku primjenu, u sljedećih je desetak godina postao jedan od najprodavanijih lijekova u SAD-u.

Sternbach - jedan od 25 najutjecajnijih Amerikanaca XX. stoljeća

Svoj radni vijek Sternbach je proveo u Rocheovim laboratorijima u Švicarskoj i SAD-u, službeno se povukao 1973., ali je radio sve do pred kraj XX. stoljeća kao mentor mladih znanstvenika; potpisuje 241 patent, 122 publikacije, nositelj je brojnih priznanja i počasnih titula, među kojima je i ona “Izumitelja godine” za 1987.; Sternbach je 2003. u anketi časopisa US News & World Report proglašen jednim od 25 najutjecajnijih Amerikanaca XX. stoljeća, a prošle je godine doživio i primanje u Američku nacionalnu kuću slavnih izumitelja, u Akronu.

Kontakt s obitelji Sternbach

Zanimljivo je da su održavanje simpozija i postavljanje spomen-obilježja potaknuli učenici povijesne grupe Gimnazije Eugena Kumičića u Opatiji koji se već nekoliko godina bave temama holokausta i povijesti kvarnerskih židovskih općina Rijeke i Opatije. Kao voditeljica povijesne grupe, znala sam da je Mihael Sternbach početkom XX. stoljeća imao apoteku u Opatiji, te bio jedan od istaknutijih članova opatijske židovske zajednice. No, podatak da je njegov sin Leo postao jednim od najistaknutijih američkih znanstvenika prošlog stoljeća, dobila sam naknadno, u veljači 2005., od uredništva Židovskoga biografskog leksikona.

Odlučila sam mu se obratiti i zamoliti za suradnju na školskom projektu; djeci se svidjela ideja, od takva smo sugovornika očekivali mnogo zanimljivih pojedinosti o Opatiji s početka XX. stoljeća, zatim o lokalnoj židovskoj zajednici; mi smo, naime, i ranije naša istraživanja često proširivali razgovorima sa suvremenicima. Posredstvom američkog Rochea poslali smo mu e-mail u kojem smo mu objasnili što nas zanima. Odgovor koji je stigao nakon dva tjedna, u ožujku 2005., od Michaela Sternbacha, Leova najstarijeg sina, izazvao je veliko uzbuđenje u našoj grupi, a čini se da ni njihovo, potaknuto našim javljanjem, nije bilo manje. U njegovu je e-mailu stajalo sljedeće (prijevod autorice):

“Žao mi je što nismo prije odgovorili na vaš e-mail. Ocu bi bilo izuzetno drago ➡

Bazar Mandrija
s natpisom
apoteke
Sternbach

Reklama za "Lauro", preparat pripravljan u Sternbachovoj apoteci, za dermatološki tretman kod reumatskih oboljenja

➔ da odgovori na bilo koje pitanje vezano uz povijest židovske zajednice Opatije, barem onoliko koliko se još sjeća. Molim vas, javite nam biste li radije komunicirali e-mailom ili običnom poštom; ako već imate listu pitanja, pošaljite nam ih e-mailom, pa ćemo početi.

Michael

Istraživanje se nastavlja...

Ubrzo smo listu sastavili i poslali, kao i školsku Power point prezentaciju "Tragovima opatijskih Židova", kako bi ga informirali o dosadašnjem rad, te nove i stare razglednice Opatije iz njegova vremena, kakve se mogao sjećati iz djetinjstva. On je nama poslao dva primjerka svoje objavljene biografije (Alex Baenninger i dr., *Good Chemistry, The Life and Legacy of Valium Inventor Leo Sternbach*, McGraw - Hill, 2000.) u kojoj je prvo poglavlje bilo posvećeno sjećanjima na djetinjstvo u Opatiji, a uskoro su nam stigli i odgovori na naša pitanja te zanimljive obiteljske fotografije kao i slike nekih predmeta iz Sternbachove apoteke u Opatiji, kao što su stari recepti, posjetnice i dr. U međuvremenu smo i mi produbili naše istraživanje u bibliotekama i Državnom arhivu u Rijeci i otkrili nove podatke o obitelji Sternbach u Opatiji, npr. u kojoj su kući stanovali, gdje se nalazila osnovna škola koju je Leo Sternbach završio, apoteka njegova oca, a pronašli smo i zanimljive turističke vodiče austrougarske Opatije u kojima su se reklamirali preparati iz apoteke Sternbach. Istovremeno smo bili s njim u kontaktu i obavještavali ga o našem radu. U međuvremenu se već javila ideja o obilježavanju njegove rodne pripadnosti Opatiji. Tako smo dobili podršku Grada

Opatije za organiziranje znanstvenog simpozija i postavljanje spomen-ploče, a inicijativi se priključila i tvrtka Roche u Hrvatskoj kako bi se javnosti predstavilo i njegovo znanstveno djelovanje.

Tužna vijest o smrti Lea Sterbacha

U međuvremenu je nažalost, 28. rujna 2005. u svojoj 98. godini, preminuo dr. Leo Sternbach o čemu nas je obavijestila obitelj od koje smo kao odgovor na naše pismo sućuti dobili sljedeću poruku:

"Molim Vas, izrazite našu zahvalnost Vašim učenicima i kolegama. Ocu je bilo jako drago što ste ostvarili kontakt i što je vidio sve ono što ste napravili u projektu. Iako se više nije prisjećao onoliko koliko je želio, ipak je kasno u svom životu ponovo ostvario vezu s Opatijom. Zanimljivo je da, iako je tako davno napustio Opatiju, na kraju svog života ponovo bio tamo, s vama, jednom novom generacijom. Zahvaljujemo vam što ste nas uključili u vaš projekt, otac se osjećao počašćenim."

Obitelj Sternbach

Mi smo također bili vrlo počašćeni što je dr. Leo Sternbach sudjelovao u našem projektu, a i dirnuti ovim riječima.

Simpozij o Leu Sternbachu

Uskoro smo se zajedno sa službenim organizatorima uključili u organizaciju simpozija koji je bio planiran za svibanj 2006., mjesec u kojem se rodio dr. Leo Sternbach. Učenici su pripremili svoje sudjelovanje u programu Power point prezentacijom čija je tema bila razvoj Opatije kao najpoznatijeg austrougars-

kog klimatsko-morskog lječilišta, od njegovih početaka izgradnjom Vile Angioline, prvih hotela i sanatorija tijekom druge polovice XX. st. do Prvoga svjetskog rata, u razdoblju u kojem je i apoteka Michaela Sternbacha u Bazaru Mandrija, u središtu grada, doživjela svoj procvat. U prezentaciji su iskoristili sjećanja dr. Lea Sternbacha na Opatiju tog doba, kao i slikovni materijal koji im je bio ustupljen. Uoči simpozija, od Michaela Sternbacha koji je također bio obaviješten o skorom događanju u Opatiji, stigao je još jedan e-mail, u kojem je između ostalog pisalo:

"Zahvaljujemo Vam što radite na projektu posvećenom dr. Leu Sternbachu, tko bi pomislio da će dostići takve razmjere. Drago nam je i ponosni smo što će ga se Opatija sjećati. Njemu bi također bilo drago i bio bi ponosan."

Michael

Na učeničku prezentaciju tijekom simpozija koja je među prisutnima izazvala velik interes i pohvale, nadovezala se autorica ovoga teksta izlaganjem referata "Opatijsko djetinjstvo dr. Lea Henryka Sternbacha", a o vremenu nakon iseljenja obitelji u Poljsku 1926. te o studiju i profesionalnom putu Lea Sternbacha do emigracije u SAD 1941. govorio je poljski povjesničar Boguslaw Slawinski sa sveučilišta Jagiellonian u Krakovu na kojem je Sternbach 1929. stekao titulu magistra farmacije, a 1931. i doktora znanosti iz organske kemije. Ostali su sudionici svojim izlaganjima u elegantnom ozračju opatijske Vile Angiolina okupljenima uspjeli dati detaljan uvid u farmaceutsko, kliničko i znanstveno značenje Sternbachova rada. ■

Opatijsko djetinjstvo dr. Lea Sternbacha

Piše: *Sanja Dukić*

Židovska Opatija

➤ Opatijski je ambijent elitnog austrijskog morsko-klimatskog lječilišta krajem XIX. st. nudio zanimljivu poslovnu perspektivu i brojnim židovskim doseljenicima koji su bili većim dijelom iz zemalja srednje i istočne Europe s prevladavajućim udjelom mađarskih Židova koji u Opatiju pristižu od 1892. Tada je bečko Društvo južnih željeznica (Suedbahn - Gesellschaft) u središtu grada izgradilo Bazar Mandriju (zgrada na mjestu današnjeg hotela i kavane Paris). U Opatiji su se tada trajno nastanile prve židovske obitelji, privučene razvojem morsko-klimatskog lječilišta, potaknutim intenzivnim ulaganjem bečkoga Društva južnih željeznica. One su svoje poslovne djelatnosti obavljale unutar spomenute zgrade, a stanovale u obližnjoj. Židovski doseljenici, čiji se priliv nastavio i prvih desetljeća XX. stoljeća, svojom su financijskom i stručnom raspoloživošću potpomogli razvoju gospodarskih djelatnosti značajnih u opatijskoj turističkoj ponudi. Kozmopolitski duh opatijske sredine omogućio im je visok stupanj integracije u većinskoj katoličkoj zajednici.

Nju su, prema sjećanju Lea Sternbacha, osim autohtonih Hrvata u okolici, činili i brojni narodi Austro-ugarske monarhije. Ističe da su od kraja XIX. stoljeća upravo židovski poduzetnici, hotelijeri i liječnici igrali vodeću ulogu u poslovnom životu; među njima je bio znatan broj trgovaca; mnogi su se bavili turističkom djelatnošću - bili su vlasnici ili upravitelji hotela te putničkih agencija. S obzirom da je Opatija svoj razvoj od ranih početaka usmjerila prema lječilišnom turizmu, brojni su židovski liječnici na prijelazu stoljeća, kao i u međuraću, ovdje otvorili svoje ordinacije, prve sanatorije.

Obitelj Sternbach

Razumljivo je da je u takvom okruženju svoje dobre poslovne izgledе vidio i ljekarnik Michael Abracham Sternbach, poljski Židov, porijeklom iz Przemysla u Galiciji (tada dio Austro-ugarske monarhije) kada je nakon završenog studija i prakse magistra farmacije u Lavovu, odlučio otvoriti ljekarnu u elitnom austrijskom lječilištu na Jadranu, u Opatiji. Uzima u najam ljekarnu "Kromir & Poriz" u Bazaru Mandrija, u glavnoj opatijskoj ulici (prema sjećanju Lea Sternbacha bila je to jedna od postojeće tri ljekarne koje su tijekom Prvoga svjetskog rata opskrbljivale gradove Opatiju, Lovran i Volosko). U zgradi su se, osim ljekarne i poštanskog ureda, nalazili brojni poslovni prostori: trgovina glazbenih instrumenata Kaddisch, ritualna mesnica Židova Husa, suvenirnica Palestinca Abu Kahlila, a kasnije je otvoren i talijanski restoran Barbini, i dr.

Bazar Mandrija, poslovno - stambena zgrada na glavnoj opatijskoj prometnici, oko 1900., (danas su na tom mjestu hotel i kavana Paris)

Michael Sternbach u Opatiji upoznaje svoju buduću suprugu

Posao je, čini se, cvjetao; u ljekarni su se nudili različiti farmaceutski preparati, a ljekarnik Sternbach je i sam započeo vrlo uspješan poslovni poduhvat kao izumitelj nekih preparata: Oval - ovolcitinskih pilula i Laurol - za dermatološki tretman reumatskih tegoba koji se pripravlja od lovorovih listova. U Opatiji će tridesetpetogodišnji Michael Sternbach upoznati svoju buduću ženu, tada sedamnaestogodišnju Pirosku (Piri) Cohn, Mađaricu židovskog porijekla, iz Oroshaza (blizu grada Szegeda), koja je tamo s roditeljima redovito provodila ljetne praznike u ljetnikovcu svoje bake. Njihova je veza u početku zabrinjavala njezine roditelje, zbog činjenice što je Michael bio poljski Židov i kao takav pripadnik tada najnižeg društvenog sloja Židova, no veza je ipak završila sklapanjem braka 1907., a 7. svibnja 1908. u Opatiji je rođen Leo Henryk Sternbach, prvi od dvojice njihovih sinova.

Sternbachovi su obilježavali židovske praznike

Obitelj je živjela u iznajmljenom četverosobnom stanu, na trećem katu Vile Jadran, u blizini ljekarne, na glavnoj opatijskoj prometnici (na adresi Opatija 26, danas M. Tita 114). Stan je, prisjećao se Leo Sternbach, s ljekarnom bio povezan zvonom koje je služilo noću za hitne slučajeve.

Obitelj je pripadala višem srednjem građanskom sloju opatijskog društva, kao i veći dio židovskih doseljenika. Budući da su integracijski procesi udaljili dio pripadnika lokalne židovske zajednice od tradicionalnog i vjerskog života, i u obitelji Sternbach on se svodio na obilježavanja samo većih židovskih praznika kao što su Jom Kipur, Roš Hašana, Pesah. Vjerska služba se obavljala u prilagođenom prostoru Pensiona Breiner, a zatim i Pensiona Stern. Prema sjećanju Lea Sternbacha, tih dana, kao i na šabat, neki nisu radili. Naime, u Opatiji je tada postojala i malobrojna skupina ortodoksnih Židova ➡

➡ kojih se broj povećavao u vrijeme boravka židovskih turista u Opatiji. U autobiografskim zapisima Leo Sternbach će napisati kako ni on, a niti njegovi roditelji, nisu nikada skrivali svoje židovsko porijeklo: "Rođen sam kao Židov"; no, osobno je odbijao sudjelovati u vjerskim aktivnostima, tvrdeći da je religija u osnovi "besmislena i negativna". Taj ga stav tijekom života ipak nije nikada naveo na ideju o odbacivanju židovstva ili o preobraćenju na kršćanstvo.

Michael Sternbach bio je predsjednik Židovske općine Opatije

U početku, židovske institucije u Opatiji nisu postojale, pravno su opatijski Židovi potpadali pod Židovsku općinu Trst. Temelji njezinoj autonomnoj upravi postavljeni su uoči Prvog svjetskog rata, a među istaknutim članovima uprave koji su preuzeli vodstvo zajednice tijekom rata bio je i Mihael Sternbach. Život zajednice je tada, zbog odsutnosti mnogih članova, u institucionalnom smislu bio reguliran tek 1922., u Kraljevini Italiji, Statutom novo uspostavljene opatijske židovske općine. U veljači 1923. provedeni su izbori za upravne organe i tom je prilikom

Piroška Sternbach
sa sinovima
Leom (lijevo) i
Giusijem (desno);
dolje Leo Sternbach
iza Ville Angioline
(opatijski park)

za predsjednika izabran Michael Sternbach koji će na toj funkciji ostati do iseljenja u Poljsku.

Početak školovanja Lea Sternbacha

U osnovnu je školu Leo Sternbach krenuo u rujnu 1914., s navršениh šest godina, a završio ju je 1918. Pohađao je Njemačku školu u Opatiji koja je imala karakter privatne škole s pravom javnosti (*Deutsche Privat - Volksschule in Abbazia mit Öffentlichkeitsrecht*). Uzdržavalo ju je Društvo za promicanje jedne njemačke škole u Opatiji (*Verein zur Förderung einer deutschen Schule in Abbazia*), osnovano 1896. Najprije je djelovala u jednoj privatnoj kući, a 1901. je za nju izgrađena i zasebna zgrada (danas zgrada Ugostiteljske škole u Opatiji). U školi je Leo s lakoćom svladavao nastavni program, pokazujući već tada izrazitu naklonost prema prirodnoj grupi predmeta i jezicima, a učenje povijesti mu je uvijek predstavljalo veći problem, što će se ponavljati i tijekom kasnijih godina njegova školovanja. Iz tog se razdoblja svog života prisjećao i antisemitskih ispada nekih svojih školskih kolega, među kojima je kaže odnos bio takav da su austrijska djeca osobito prezirala Hrvate, a zatim su zajedno, Austrijanci i Hrvati, prezirali Židove. "Kada bi doznali da sam Židov, više se nisu htjeli igrati sa mnom". S vremenom je takve neugodnosti, koje su ga u mladosti nastavile pratiti i u drugim životnim sredinama, naučio mirno podnositi ne pokazujući koliko su ogorčenosti u njemu izazivale, no to ga je ujedno očvrstnulo u uvjerenju da će u takvu okruženju u budućnosti uspjeti samo bude li izgrađivao vlastite sposobnosti, koristeći inteligenciju i intelektualni žar.

Prvi svjetski rat donosi probleme

S polaskom u školu doživio je i početak Prvoga svjetskog rata. Iako ga nije doživio neposredno, jer je Opatija ostala pošteđena ratnih razaranja, u njegovo su se djetinjstvo sjećanje urezali neki doživljaji koje će kasnije zapisati, kao: nadlijetanje vojnog aviona jednom prilikom nad gradom ili zvuk eksplozije bombe ispuštene u okolnoj šumi čiji će pad prouzročiti manju štetu, kao i udaljeni zvuk topovske paljbe u bitkama na talijanskom bojištu, na rijeci Soči, koji se mogao čuti do Opatije; spominjao je i pogoršanje ekonomskih prilika, nestašicu osnovnih životnih namirnica i nemogućnost nabavke odjeće. Ratne prilike će doprinijeti i padu prometa u ljekarni, u kojoj će Leo pomagati ocu koji si nije mogao priuštiti pomoćnika. Budući da je Leo već kao dijete s ocem provodio dosta vremena u ljekarni, pomažući mu koliko je mogao, za pretpostaviti je da se baš tu javio njegov interes za medicinu kao i zanesenost kemijskim procesima koji su se događali tijekom pripreme raznih pripravaka, što će kasnije odrediti njegov profesionalni put. Vrlo je vjerojatno da je očev izumiteljski talent kasnije prešao na sina, da bi se u njemu s vremenom razvio do genijalnosti.

Raspad Austro-ugarske monarhije

Po završetku Prvoga svjetskog rata koji je pridonio raspadu Austro-ugarske monarhije i kratkotrajne savezničke okupacije ➡

grada, uslijedila je talijanska okupacija 1918. te priključenje Opatije Kraljevini Italiji. U svojim je uspomenama Leo Sternbach sačuvao i sjećanje na jedan događaj koji se zbio tijekom D'Annunzijeve okupacije Rijeke, kada je zbog nezadovoljstva zbog proglašenja Rijeke slobodnom državom 1920., okupacijska vlast usred noći digla u zrak most koji je tada odvajao okupirani dio grada Rijeke od jugoslavenskog grada Sušaka. "Bila je to takva užasna eksplozija čiji me je zvuk, a potom i šok koji sam pri tom doživio, trgnuli iz sna i izbacili iz kreveta". U nekim se njegovim sjećanjima i danas osjeća djetinje ushićenje, kao u onima koja govore o igrama u kojima su s njima djecom sudjelovali i talijanski vojnici pa je tako opisao igru s eksplozivnim tvarima kojima su ih vojnici opskrbljivali, a koje su u kemijskim reakcijama različitih kombinacija spojeva izazivale senzacionalne efekte koji su djecu oduševljavali. Tek kasnije će postati svjestan da je Opatija njegova razigranog djetinjstva bila i pozornicom sudbinskih političkih događaja koji će mu promijeniti život.

Leo Sternbach odlazi na školovanje u Austriju

Ratne su posljedice tako dotakle i njega, desetogodišnjeg dječaka. Nova je vlast u skladu s politikom talijanizacije zatvorila njemačke škole. Budući da Leo, kao ni njegov brat Gyuszi (deminutiv od mađarskog imena Gyula), nisu uopće znali talijanski, nastavili su svoje školovanje uzimajući privatnu poduku na njemačkom jeziku. Nekoliko je opatijskih obitelji s istim problemom udružilo svoje napore i financiralo te "uvezlo" učitelja iz Austrije. Na kraju nastavne godine u lipnju, Leo je s bratom odlazio u Villach, u Austriju, najbliži grad s njemačkom gimnazijom (Realna gimnazija u Villachu) u koji se moglo stići vlakom, da bi tamo polagali završni ispit kako bi se mogli upisati u viši razred. Zbog takve situacije koja je s padajućom kvalitetom obrazovanja potrajala do 1921., Sternbachova su djeca na završnim ispitima u Villachu postigla tek osrednji rezultat. Bio je to, prema njegovu mišljenju, rezultat loše kvalitete privatne poduke učitelja koji su se izmjenjivali. Gyuszi je polagao samo jednu godinu, budući da su ga Talijani, da bi ubrzali talijanizaciju, primili u talijansku školu u Opatiji iako je posjedovao samo rudimentarno znanje talijanskog jezika. Tu je školu brat polazio do preseljenja obitelji u Poljsku 1926. U međuvremenu su talijanski jezik počeli učiti Leo i njegovi roditelji.

Budući da Leov talijanski još uvijek nije bio dovoljno dobar da bi polazio talijansku srednju školu, nastavio je svoje školovanje uzimajući privatnu poduku. Kako je njegovo obrazovanje i nadalje stagniralo, roditelji su 1921. godine, na preporuku profesora latinskog jezika u Villachu, odlučili da se trinaestogodišnji Leo preseli u Villach kako bi tamo kao redovni učenik mogao polaziti nastavu. Sjećao se da je nakon doseljenja u novoj sredini patio zbog odvojenosti od roditelja, ali i sve prisutnijeg antisemitizma. Roditelji su ga odlučili preseliti u drugu školu, u Graz koji je imao bolje željezničke veze s

Opatijom. Tamo je stanovao kod jedne židovske obitelji i dobivao vjersku poduku, što mu je dodatno otežavalo integraciju u društvo u kojem je antisemitizam već ranih dvadesetih godina pod utjecajem rasta nacističke ideologije bio još izraženiji nego u prijašnjoj sredini. Sinovljeva potištenost u Grazu te odvojenost od obitelji snažno su zabrinjavale roditelje, kao i pogoršanje njihova financijskog položaja. Naime, posao jednom uspješne ljekarne već tijekom rata gotovo je zamro, a stečena imovina, koju su iz patriotskih razloga investirali u ratne obveznice države koja se raspala, bila je izgubljena. Obitelj se susrela s ozbiljnim pitanjima u pogledu svoje budućnosti, djelomično potaknutim i pritiscima talijanskih vlasti da prihvate talijansko državljanstvo. No, kako to nisu željeli, otac je donio odluku o iseljenu u omdedavno obnovljenu Poljsku i uzimanju poljskog državljanstva.

Novi život u Poljskoj

Sele se u Krakov gdje su živjela i dvojica očeve braće, no početak im usprkos obiteljskoj potpori nije bio lak. Obitelj je našla stan na prvom katu zgrade u novoizgrađenom naselju u četvrti Kazimierz u židovskom getu gdje je otac mogao otvoriti ljekarnu nakon svladavanja brojnih birokratskih problema. Leo je sada morao naučiti poljski, materinji jezik svog oca kojim se u roditeljskoj kući do tada nije uopće razgovaralo; u kući se razgovaralo na njemačkom jeziku, a s majkom je uobičavao komunicirati na mađarskom jeziku. Kako su roditelji morali ostati u Opatiji još godinu ili dvije da bi sredili poslove oko preseljenja i dobivanja koncesije za otvaranje ljekarne u Krakovu, Leo je sam otišao u Poljsku, u grad Bielitz (Bielsko - Biala) u Šleskoj gdje se upisao u gimnaziju na njemačkom jeziku i tamo nastavio svoje školovanje. Odatle je povremeno odlazio kući roditeljima u Opatiju gdje je provodio blagdane i ljetne praznike. Osim mukotrpnog učenja novog jezika tijekom posljednjih godina svog srednjoškolskog obrazovanja, Leu je to razdoblje života proteklo mirno u svladavanju uobičajenih školskih problema, u sredini u kojoj se kao Židov osjećao prihvaćen, pa je tako 1926. u dobi od osamnaest godina i maturirao, a te su se godine, u ljeto, konačno i njegovi roditelji, zaključivši svoje poslove u Opatiji, doselili u Krakov. Otac je konačno dobio odobrenje za otvaranje ljekarne u Krakovu. No, tu je godinu, osim problema uzrokovanih prilagođavanjem novoj sredini, obilježio i jedan tužan događaj u obitelji: u svojoj petnaestoj godini je nakon kraće i tada neizlječive infekcijske upale grla umro Leov mlađi brat Gyuszi, što je roditelje slomilo.

Napuštanjem Opatije, jedno je razdoblje u životu obitelji Sternbach zauvijek bilo okončano, razdoblje proživljeno onako kako ga je i Opatija proživjela, obilježeno sjajem austrijskog mondenog odmarališta dokone europske gospode, pa posljedicom burnih političkih mijena, stagnacijom i neizvjesnošću koja je došla s velikim ratom i, napokon, talijanskom vlašću. Preseljenje u Poljsku je za sada nudilo tračak nade, a Leu se upisom na Krakovski univerzitet otvarala svjetlija budućnost - otvarala su mu se vrata svijeta znanosti za kojim je žudio. ■

HOLOKAUST

Piše: *Jurica Miletić*

➤ Na velikim filatelističkim izložbama u inozemstvu, bez obzira je li riječ o samo međudržavnima ili svjetskima, filatelistički materijal koji obrađuje holokaust i sva zbivanja u svezi s njim, nije nikakva rijetkost, a u nas se takav materijal može vidjeti samo iznimno i fragmentarno. Jedan od razloga je da neke veće filatelističke izložbe i nisu brojne, a drugi je da je većina filatelista koji su takve zbirke stvarali već odavno mrtva. Dodajmo tome i da je do mnogih maraka, cjelina i ostalog filatelističkog materijala doista teško doći. U velikom broju slučajeva riječ je o pismima ili dopisnicama u posjedu pojedinih obitelji, kojima su to, razumljivo, iznimno drage i vrijedne uspomene od kojih se jednostavno ne žele odvajati. Ništa bolje ne stoji ni s popratnom literaturom: tek kakav

članak od vremena do vremena u specijaliziranom filatelističkom tisku.

Poštanska služba i posebne marke u okupiranom Lodzu

I široj javnosti, ali i onoj filatelističkoj, manje je poznato da je Njemačka godine 1939. kad je napala i okupirala Poljsku, grad Lodz u kojem živjelo oko četvrt milijuna Židova, preimenovala u Litzmannstadt. Lodz je uoči II. svjetskog rata bio izrazito industrijski grad s jednom od najvećih židovskih populacija u Europi, po veličini drugi grad ➡

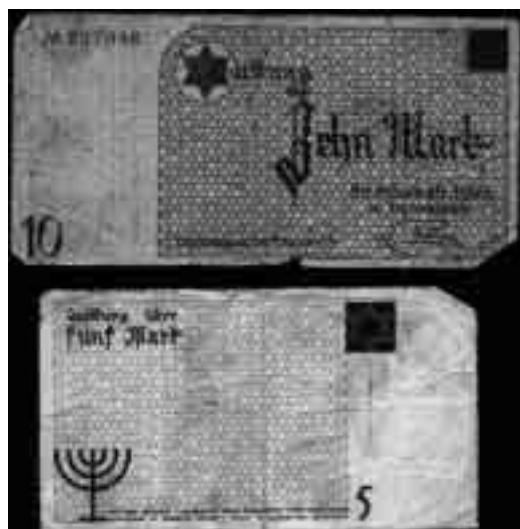
Potvrda odnosno atest za blokove maraka od 5 i 10 pfeniga - izdanja za židovsku poštu u getu Lodza 1944. godine. Marke su neperforirane, a na poleđini je natpis dan olovkom kojim su marke identificirane. Atestiranje je izvršio ispitivač maraka H.G.Muentz iz Tel-Aviva.

Spomen-arčici iz Theresienstadta(Terezina)

Omotnica pisma koje je židovska obitelj zračnom poštom preko Lisabona uputila rođacima u SAD. Svoje židovstvo pošiljatelji su morali potvrditi umetanjem imena Sara. Pošiljku su tada pregledali cenzori i ponovo je zalijepili.

Poštanska dopisnica koju je robijaš Konrad Kociewski - # 15078 blok 7 iz koncentracijskog logora Hamburg-Neuengamme poslao svojoj majci u zapadnu Prusiju. Na dopisnici je poseban cenzurni žig u kojem je i napomena da je njemački jezik jedini dopušteni jezik dopisivanja. Datum: 28.11.1943.

Rijedak primjerak pisma s cenzornim žigom upućenog s Mauricijusa u Tel-Aviv.

➡ Poljske. Brojem stanovnika nadvisivala ga je jedino Varšava. Okupiran je bio 7. rujna 1939., a progon Židova u njemu započeo je samo sedam dana kasnije. Kao dio zapadne Poljske, studenoga iste godine Lodz je bio priključen Trećem Reichu i kao novčana jedinica u njemu uvedena je bila njemačka marka, a poljski zloti našli su se izvan opticaja. U početku su Židovi morali nositi žutu vrpču oko ruke, ali ubrzo je bila zamijenjena istobojnim znakom u obliku Davidova štita. U sjevernom, točnije najsiriromašnijem dijelu grada, 8. veljače 1949. stvoren je bio geto u koji su bili stjerani svi Židovi, a svaki pokušaj uspostavljanja bilo kakve veze s vanjskim svijetom kažnjavao se smrću. U getu su Nijemci na čelo tzv. Židovskog savjeta postavili Chaima Mordechajja Rumkowskog - osobu o kojoj i danas vladaju posve oprečna mišljenja. Još je manje poznato da je upravo on organizirao poštansku službu i čak raspisao svojevrsan natječaj za likovno rješenje maraka koje su trebale poslužiti za unutarnju uporabu. Prve su takve marke za uporabu bile spremne 9. ožujka 1944., ali Nijemci su se iznenada predomislili i zabranili ih, tako da je poštanski ured u

getu prodao tek jedan vrlo malen dio naklade. Ni danas još nije posve jasno što se dogodilo s glavninom naklade, ali općenito se vjeruje da je bio uništen. Isto tako su bile uništene i sve pošiljke frankirane tim markama. Stanovništvo geta bilo je ubijeno, a kad je Lodz 19. siječnja 1945. bio oslobo.

Nacističke "židovske marke"

Nominalna vrijednost maraka bila je izražena u njemačkim markama. Bile su posebno dizajnirane, jer se SS potrudio da upravo u Lodzu, ali i u Theresienstadtu (Terezinu) u uporabu stavi tzv. židovske marke, kako u duhu posvemašnje segregacije ne bi iste novčanice dodirivali prsti Židova i prsti „arijevaca“. U Litzmannstadtu odnosno Lodzu u uporabi su bile i novčanice i kovanice, a upravo su novčanice na poledini nosile potpis M. Rumkowski kojem je udijeljena bila titula *Alteste der Juden*. Primjerce, novčanica od 10 židovskih maraka bila je zelene boje. U kutnim dijelovima (gore desno i dolje lijevo) bile su brojčane oznake, a natpis *Zehn Mark* bio je razvučen preko svojevrsne mreže koja

se lako može shvatiti i kao bodljikava žica, ali izvedena iz malih Davidovih štitova. Novčanica od 5 maraka bila je smeđožute boje, a na njoj je osim Davidova štita u donjem lijevom kutu, bila i menora, a ni na njoj nije nedostajala jednako tako stilizirana bodljikava žica.

U getu Theresienstadta prišlo se tiskanju tzv. spomen-arčića. Namijenjeni su bili dužnosnicima Međunarodnoga crvenog križa koji bi posjetili logor i trebali su pripomoći stvaranju mišljenja kako u logoru i nije tako loše.

Nekoliko stotina europskih Židova Britanci su poslali na otok Mauricijus u Indijskom oceanu i cijela je ta kolonija preživjela II. svjetski rat, a mnogi su se od njih kad je završio odselili bilo u Izrael, bilo u SAD. I dan danas na Mauricijusu postoji židovsko groblje. ■

Primjerci novčanica od 5 i 10 maraka - izdanja samo za stanovnike geta. Na objema novčanicama mreža - bodljikava žica kao osnovicu ima Davidov štit.

Kompletan arak od dvadeset „židovskih“ maraka za geto u Lodzu (Litzmannstadt) s likom Rumkowskog (Alteste der Juden)

IZRAEL DOBIO 31. VLADU

Piše: **Nataša Barac**

➤ Izraelski premijer Ehud Olmert postavio je početkom svibnja zastupnicima Knesseta 31. izraelsku vladu od osnutka Države Izrael. Nova izraelska vlada ima 25 članova, a proizašla je iz četiri stranke koje tvore koaliciju - stranke centra Kadime, ljevičarske Radničke stranke, ultraortodoksne stranke Shass i stranke umirovljenika Gil.

Nova izraelska vlada ima 25 članova, a proizašla je iz četiri stranke koje tvore koaliciju - stranke centra Kadime, ljevičarske Radničke stranke, ultraortodoksne stranke Shass i stranke umirovljenika Gil.

Olmertova vlada će najvjerojatnije nastaviti s politikom koju je uvelike pokrenuo i inspirirao bivši izraelski premijer Ariel Sharon, koji je od siječnja nakon teškog moždanog udara u komi, ali morat će ipak unijeti i neke promjene - na političkom i na socijalnom i ekonomskom planu - prema željama svojih koalicijskih partnera.

"Kompromisna vlada"

Izraelski mediji novu su vladu nazvali "kompromisnom vladom", a u novinama su se odmah pojavila i strahovanja oko toga koliko će dugo ova koalicijska vlada uspjeti pomiriti svoje međusobne razlike i djelovati čvrsto - na unutarnjem i vanjskom planu.

Velik dio "važnih" ministarstava u vladi nalazi se u rukama članova premijerove stranke Kadime. Na čelu ministarstva vanjskih poslova i dalje se nalazi Tzipi Livni, koja je postala i zamjenica premijera, a Shimon Peres je postao prvi zamjenik premijera i ministar za razvoj. Zamjenik premijera i ministar obrane bit će čelnik Radničke stranke Amir Peretz.

"Odluka novog premijera da sačuva dio ekipe koja je okruživala Ariela Sharona daje naslutiti da će Olmert nastaviti sa Sharonovom politikom", pišu izraelski komentatori dodajući da će novi izraelski premijer "u svakom slučaju ostati zatvorenik obećanja koja je dao svojim političkim partnerima, a prije svega bit će vezan njihovim političkim, socijalnim i ekonomskim zahtjevima".

Najteži dio - daljnje izraelsko povlačenje sa Zapadne obale

Nakon prvog koraka - sastavljanja vlade - premijera čekaju novi zadaci. Politička platforma Kadime, koju je Olmert isticao tijekom predizborne kampanje, temelji se na daljnjem povlačenju sa Zapadne obale i određivanju konačnih granica Izraela. Provođenje tih planova izazvat će bez sumnje niz problema.

Izraelski premijer neće imati lak zadatak. Moguće je da će njegove napore sabotirati i njegove partneri, a Bijela kuća možda mu neće davati jednak "kredit" koji je imao Ariel Sharon zbog svog šarma i sposobnosti uvjeravanja.

Olmert je i tijekom predstavljanja članova vlade u Knessetu govorio o svojim planovima o povlačenju sa Zapadne obale.

"Granice Izraela koje će se formirati sljedećih godina bit će znatno drukčije od teritorija kakvi su pod kontrolom Izraela danas", rekao je izraelski premijer pred zastupnicima parlamenta te je obećao uspostaviti konačne granice do 2010. godine, uz pristanak Palestinaca ili bez njega.

Palestinci, čiju vladu danas vodi radikalni pokret Hamas, tvrde da Olmertov plan predviđa pripajanje zemlje čime im se oduzima mogućnost uspostave države sposobne za život, a protive se i unilateralnim koracima Izraela.

Planom o daljnjem povlačenju sa Zapadne obale neće biti oduševljeni ni Olmertovi koalicijski partneri - posebice ultraortodoksna stranka Shass koja se načelno protivi svakom ustupanju teritorija.

Izrael i dalje odbija pregovarati s Hamasovom vladom, sve dok taj pokret ne prizna pravo Izraela na postojanje, dok ne odbaci terorizam i ne prihvati do sada postignute sporazume.

Izraelski čelnici dali su naslutiti da su se spremni sastati s predsjednikom Palestinske samouprave Mahmudom Abasom. S Abasom se u svibnju u Egiptu sastala ministrica vanjskih poslova Tzipi Livni, a najavljuje se i njegov sastanak s Olmertom.

Planom o daljnjem povlačenju neće biti oduševljeni ni Olmertovi koalicijski partneri - posebice ultraortodoksna stranka Shass koja se načelno protivi svakom ustupanju teritorija.

Izrael i dalje odbija pregovarati s Hamasovom vladom, sve dok taj pokret ne prizna pravo Izraela na postojanje, dok ne odbaci terorizam i ne prihvati do sada postignute sporazume.

Mogući problemi i na socijalnom planu

➡ Daljnje probleme unutar koalicije izraelski bi premijer mogao imati na socijalnom planu. Shass će se zalagati za svoj socijalni program, Stranka umirovljenika (najveće iznenađenje ovogodišnjih izraelskih izbora) tražit će provođenje mirovinske reforme, a Radnička stranka zahtijevat će povećanje garantirane minimalne plaće.

Ehud Olmert, koji se zalaže za tržišnu ekonomiju, sigurno će se suprotstaviti provođenju nekih skupih socijalnih reformi, a analitičari smatraju da će pokušati dobiti na vremenu provođenjem reformi, koje traže njegovi partneri, ali bez dodatnog opterećivanja državnog proračuna. Drugim riječima to znači da će se reforme provoditi polako i vrlo oprezno.

Predstavljanjem 31. vlade Izrael je dakle okrenulo jednu od najkonfuznijih stranica svoje povijesti. Sharonova era je završena iako čovjek koji ju je pokrenuo nije završio svoje "političko djelo" - djelo toliko kontroverzno da je velik dio izraelskog naroda i gotovo čitav politički svijet doveo do toga da ponovo razmisli o budućnosti Izraela na nov način.

Hoće li Olmert moći nastaviti tim putem - jedno je od glavnih pitanja koje postavljaju Izraelci, koji mu često predbacuju nedostatak karizme i potrebne popularnosti da bi se mogao nametnuti i Izraelu i svijetu, prije svega američkoj administraciji.

Izraelski premijer neće imati lak zadatak. Moguće je da će njegove napore sabotirati i njegove partneri, a Bijela kuća možda mu neće davati jednak "kredit" koji je imao Ariel Sharon zbog svog šarma i sposobnosti uvjeravanja. ■

Teško stanje na područjima pod Palestinskom samoupravom

Stanje na palestinskim područjima posljednjih je mjeseci vrlo teško. Nakon pobjede Hamasa na izborima održanim početkom godine, Europska unija i SAD praktički su blokirale isplatu novčane pomoći Palestincima, budući da se Hamas nalazi na njihovu popisu terorističkih organizacija.

Europska unija pruža najveću financijsku pomoć Palestincima - gotovo 500 milijuna eura godišnje. Isplata te pomoći prekinuta je 10. travnja. Direktna europska pomoć Palestinskoj samoupravi iznosi 250 milijuna eura godišnje i namijenjena je financiranju projekata infrastrukture i razvoja. Preostalih 250 milijuna eura isplaćuje se humanitarnim agencijama, poput UN-ova povjerenstva za palestinske izbjeglice (UNRWA) te drugim nevladinim organizacijama. Ta "indirektna" pomoć i dalje se isplaćuje.

SAD su u travnju također objavile da prekidaju s isplatom 400 milijuna dolara koje su bile namijenjene palestinskoj vladi. Washington će i dalje davati novac UNRWA-i i humanitarnim organizacijama.

Zbog te financijske blokade, velik broj Palestinaca koji rade u državnoj upravi već mjesecima nisu dobili plaće.

Na područjima pod Palestinskom samoupravom međupalestinski sukobi postali su gotovo svakodnevni. Najčešće se sukobljuju pripadnici Hamasa i pokreta Fatah, kojem pripada i palestinski predsjednik Mahmud Abas, a u medijima se sve više govori o opasnosti od izbijanja građanskog rata na palestinskim područjima.

NAGLASCI IZ OLMERTOVA GOVORA PRED KNESSETOM

➡ - "I ja sam kao i mnogi drugi sanjao i želio da sačuvamo čitavu zemlju Izraela i da nikada neće doći dan kada ćemo morati dati dijelove naše zemlje. Čitavim srcem vjerujem u vječno pravo izraelskog naroda na čitavo područje Izraela. Ipak, snovi i priznanje tog sna ne predstavljaju politički program. Čak i ako židovske oči plaču, čak i ako su naša srca slomljena, moramo sačuvati bit. Moramo sačuvati stabilnu i solidnu židovsku većinu u našoj državi".

- "S ovog mjesta ponovo se obraćam izabranom predsjedniku Palestinske samouprave, gospodinu Mahmudu Abasu. Izraelska vlada pod mojim vodstvom želi pregovarati s palestinskim vlastima koje su odane načelima mirovnih smjernica, koje se bore protiv terorizma, koje će razoružati i raspustiti terorističke organizacije, prihvatiti načela demokracije i pridržavati se u potpunosti svih do sada potpisanih sporazuma".

- "Palestinska vlada koju vode terorističke frakcije neće biti partner za pregovore i nećemo imati nikakve praktične svakodnevne odnose. Država Izrael spremna je čekati na te potrebne promjene unutar Palestinske samouprave".

- "Granice Izraela, koje će biti određene tijekom predstojećih godina, bit će bitno različite od područja koje se sada nalazi pod kontrolom Države Izrael".

- "Izrael želi poboljšati razumijevanje i odnose sa zemljama Europe. Današnji europski čelnici bolje razumiju kompleksnost situacije na Bliskom istoku".

- "Moja je želja pojačati veze s arapskim zemljama. Egipat i Jordan, zemlje s kojima imamo mirne odnose, imaju čelnike koji inspiriraju."

- "Prijetnje koje dolaze iz Irana ugrožavaju regiju i mir u svijetu. Izjave iranskog predsjednika moraju biti ozbiljno shvaćene - on misli to što govori." ■

IZRAEL GRADI "BIJELU KUĆU"

➤ Novi izraelski premijer Ehud Olmert uskoro će se i službeno useliti u dugogodišnju rezidenciju izraelskih premijera, u ulici Balfour u Jeruzalemu.

Prema pisanju izraelskih medija, Olmert će vjerojatno biti posljednji izraelski premijer koji će stanovati u toj zgradi, koja potječe još iz vremena britanskog mandata.

Radovi na izgradnji izraelske verzije Bijele kuće već su počeli, a nova rezidencija izraelskog premijera sastojat će se od službenih ureda i prostora za stanovanje. Nova rezidencija izraelskog premijera trebala bi biti dovršena do 2009. godine, a nalaziti će se u Kiryat Haleomu, u blizini ureda izraelske vlade.

Zgrada u ulici Balfour, smatraju izraelski dužnosnici, već dugo vremena ne odgovara potrebama sigurnosnih službi, potrebama diplomacije i ugledu Države Izrael.

"U ovom novom kompleksu moći ćemo primati sve svjetske visoke dužnosnike", kazao je jedan visoki izraelski dužnosnik, koji je želio ostati anonimn.

Olmert se početkom svibnja službeno uselio u svoj novi ured, a pri tome se obvezao da će u predstojećem razdoblju nastojati redefinirati izraelske granice te je kazao kako neće dopustiti ostanak ilegalnih židovskih naselja na Zapadnoj obali.

Tijekom petomjesečnog razdoblja u kojem je obavljao dužnost privremenog premijera, Olmert se nije želio preseliti u ured svojeg prethodnika Ariela Sharona, koji je 4. siječnja doživio težak moždani udar.

Olmert je također tijekom održavanja sastanaka izraelske vlade odbijao sjediti u smeđoj kožnoj fotelji u kojoj obično sjedi premijer Izraela.

"Tijekom sljedećih nekoliko godina, izmijenit ćemo karakter Izraela kako bismo zajamčili da će to biti država sa solidnom židovskom većinom koja živi u granicama koje je u stanju obraniti i koje će njezinu stanovništvu zajamčiti sigurnost te ih odvojiti od onih koji će morati živjeti pokraj nas, a ne među nama", rekao je novinarima. ■

SHARON PREMJEŠTEN U MEDICINSKI CENTAR PORED TEL AVIVA

➤ Bivši izraelski premijer Ariel Sharon (78), koji se od siječnja nakon teškog moždanog udara nalazi u komi, premješten je 27. svibnja iz jeruzalemske bolnice u medicinski centar specijaliziran za njegu takvih bolesnika nedaleko od Tel Aviva.

Sharon je kolima hitne pomoći prevezen iz bolnice Hadassah u Jeruzalemu u Medicinski centar Sheba u Tel Hashomeru. U Sharonovnoj pratnji bio je njegov sin.

Centar Sheba specijaliziran je za rehabilitaciju teških bolesnika. U odjelu na kojem se nalazi Sharon ima 18 pacijenata, po dvoje u sobi, ali bivši izraelski premijer dobio je jednokrevetnu sobu kao i medicinsku sestru koja će se brinuti samo za njega.

Izraelski list "Yediot Ahronot" objavio je nedavno da je Sharon tijekom vožnje vozilom hitne pomoći iz Jeruzalema u Tel Aviv otvorio oči. Sharon je imao otvorene oči "duže vremena" i to nekoliko puta, objavio je list pozivajući se na članove njegove obitelji. List međutim dodaje kako liječnici ne znaju je li bila riječ o običnom refleksu ili svjesnom činu koji bi značio da se Sharonovo stanje poboljšava.

Sharon je 5. siječnja pretrpio težak moždani udar, a od tada je podvrgnut i nizu operacija.

Izraelska vlada je početkom ožujka Sharona proglasila trajno nesposobnim za obavljanje dužnosti premijera. Ariel Sharon je prvi šef jedne izraelske vlade koji je zbog zdravstvenog stanja morao biti proglašen trajno nesposobnim.

DALIA ITZIK - PRVA ŽENA NA ČELU KNESSETA

➤ Ovogodišnji izraelski izbori ostat će upamćeni i po tome što je Izrael po prvi put u svojoj povijesti dobio predsjednicu parlamenta. Dalia Itzik, članica Kadime, političke stranke čiji je predsjednik premijer Ehud Olmert, izabrana je za predsjednicu Knesseta, a ujedno je postala i zamjenica predsjednika države. "Predsjednik Knesseta ima vrlo zanimljiv i vrlo utjecajan posao", kazala je Itzik.

Dalia Itzik ima 53 godine, a već je niz godina u izraelskoj politici. Ambiciozna političarka započela je skromno, a zatim se postepeno uspinjala u hijerarhiji Radničke stranke u kojoj je godinama bila njezina "prva dama".

U svojoj karijeri bila je ministrica okoliša, industrije i trgovine te ministrica komunikacija. U studenome prošle godine napustila je Radničku stranku i priključila se Kadimi, a svoj je politički transfer objasnila svojim čvrstim vjerovanjem u tadašnjeg čelnika stranke Ariela Sharona i njegovu sposobnost da pokrene mirovni proces.

U razgovoru za jedan izraelski dnevni list Dalia Itzik navela je tri razloga zbog kojih je željela biti predsjednica Knesseta.

Kao prvo, kako je objasnila, shvatila je da se neće nalaziti na čelu nekog od važnijih ministarstva u Olmertovoj vladi. Drugo, kazala je, Knesset će biti u središtu javnih rasprava kada vlada pokrene najavljenju odluku o povlačenju sa Zapadne obale, a predsjednica parlamenta tada će imati veliku ulogu u vođenju rasprave. Treće, Dalia Itzik želi pojačati standarde unutar Knesseta, čiji je ugled u prošlom sazivu bio narušen.

Neki zastupnici Knesseta već su izrazili strahovanja da će Dalia Itzik nametnuti strogu disciplinu u parlamentu. ■

ODASVUD POMALO

Piše: *Vesna Domany Hardy*

➤ Od kad se mama preselila u mirovni dom "Zaklade Lavoslav Schwartz", gdje je zaista zadovoljna brigom i pažnjom uprave i osoblja, zbog čega koristim ovu priliku da im posebno zahvalim - posjećujem je svakih nekoliko sedmica, bilo da letim iz Londona za Veneciju ili Trst, ponekad za Graz ili Ljubljano, a od prije dva mjeseca izravno za Zagreb. Kad dolazim iz Italije, putujem vlakom, autom pa čak i brodovima u neku od naših luka. Zbog tih čestih putovanja gotovo da sam postala stručnjak za regiju Alpe-Adria, u svakom slučaju informirala sam se o povijesti pa i o židovskim zajednicama. Danas povoljne cijene avionskih karata omogućuju česta putovanja premda sigurno ta opcija neće biti dugotrajna kad se uzme u obzir da svaki let doprinosi zatopljenju planeta.

Jesmo li "lutajući Židovi"?

"Odakle zoveš i gdje si ti sada?", zbunjena takvim kruženjem, pita me mama svaki dan kad ju zovem koristeći povoljne cijene satelitskih veza. No dok

ja kružim kroz nekoliko europskih zemlja na osovini London- Zagreb- London, moj je brat u svoj egzistencijalni krug uklopio Ameriku, uz naravno sva druga mjesta u koja ga odvodi njegova filmska profesija. Ponekad pomislim da nam je kruženje sudbinski dano, da smo zapravo samo lutajući Židovi u suvremenoj obličinu sa svim prednostima ovog vremena, kad je takav način života postao standard. U svakom slučaju - stvar koliko izbora toliko i potrebe. Možda će nekomu izgledati zanimljiva, pa čak privlačna takva egzistencija koja, naravno, ima svoje problematične strane. Jedna je da se teško može ostvariti dugotrajnije projekte u koje bi se moralo uložiti neprekinuto vrijeme na jednom mjestu. Postoji jedan engleski idiomatski izraz koji slikovito opisuje neutralnu poziciju u koju vas stavlja vječno odlazanje kao 'sitting on the fence'. S druge strane prednost je kruženja da omogućuje praćenje zbivanja u nekoliko različitih konteksta, a time i priliku za relativizaciju pojedinih događaja.

Seder u Zagrebu

Evo kako recimo izgleda jedan takav krug.

Početkom travnja doputovala sam tek uspostavljenom vezom iz Londona za Zagreb poljskom kompanijom *Wizzair*, na vrijeme da s mamom provedem Seder večer, koja se u Domu zaista lijepo priprema i proslavlja. U parku Doma vrtlari zagrebačkih parkova ubrzano su radili na sređivanju nasada tamo gdje su cijele zime trajali radovi ukopavanja toplinskih cijevi za novo krilo bolnice Rebro. S mamom je bilo uzbudljivo tih dana kad smo saznale iz talijanske štampe da joj je knjiga 'Sjećanja' objavljena u Italiji pod naslovom 'Memorie di un paese perduto'. Posebno jer ni mama niti mi, njezina djeca, nismo prije toga imali pojma da je knjiga tamo u pripremi. U klubu ŽOZ-a vršile su se pripreme za Seder uz stalno prisustvo rabina Zvija Eliezera Aloniea. Ponekad nam se putovi ukrste i u Domu koji on redovito posjećuje. Ostavlja dojam izrazito komunikativnog čovjeka, duhovita i ugodna. ➡

"Kronika jednog ludila"

➡ Upravo je tih dana Općina objavila 'Kroniku jednog ludila' dok se marljivo pripremao i novi broj *Voicea*.

Tanku i duhovito opremljenu knjižicu 'Kronika jednog ludila' pročitala sam kao krimić u jednom dahu. Popraćeni komentarom, kao didaskalijama dramski tekst, dokumentirano se nizu činovi te bestidne rabote. Učinila mi se mudrom gesta ŽOZ-a da se cijelu priču slučaja kronološki dokumentira i zaokruži medijskom analizom svih objavljenih materijala i sudskim rješenjem, kao odgovorom na optužbe protiv ŽOZ-a. Gledajući realno, rijetke su institucije u kojima se stvari ne bi moglo ili trebalo promijeniti na bolje, u najmanju ruku potresti ih iz učmalosti, osuvremeniti ili poboljšati. To bi bilo normalno i uglavnom prihvatljivo, ali pokušavati to postići pučistički, «ho-ruk» načinom, popraćeno medijskom hajkom ili uvredama, ne može se probaviti.

Videno engleskom distancom sva ta dokumentacija sama po sebi govori rječitije od bilo kakva komentara. Tako zaključak analize od strane Media net.do.o. svih 189 napisa medijskog linča ŽOZ-a po hrvatskoj štampi najbolje pojašnjava tu rabotu: "Ni traga istraživačkom novinarstvu, provjeri izvora i dokumentacije i uvažavanju prava napadnutih na obranu". Zato se iza te knjižice o tome više nema što ni reći. Nadajmo se.

Promocija knjige Stjepana Tomaša

Jedne sam se večeri tog tjedna zatekla u klubu Općine kad je bila promocija knjige osječkog pisca Stjepana Tomaša 'Židovski spomenik'.

Pred malobrojnomo publikom tu zbirku priča promovirali su sam pisac i njegov izdavač iz osječkog ogranka Matice Hrvatske, Josip Cvenić. Prva priča zbirke 'Židovski spomenik' daje naslov knjiži i odnosi se na jedan segment iz života osječkoga židovskog kipara Oskara Nemonu. Radi se o dobro dokumentiranom nizu događaja koji su se odvijali oko postavljanja skulpture tog kipara u njegovu rodnom gradu. Ro-

mansirana biografska crtica u vezi svih peripetija i birokratskih nebuloznosti iz vremena izolacionističkog sustava, sumnjičavog prema svim idejama i tumačenjima u kojima bi ideologija na vlasti sitnim birokratima mogla izgledati zapostavljenom, ujedno je i centralna tema priča te zbirke. U njima se koriste dobro istraženi biografski podaci pojedinih umjetnika, osim Nemonu, Dore pl. Pejačević, Vanje Radauša i nekih drugih, dakle kreativno nadarenih ljudi u sukobu s učmalim ili zaostalim sredinama. No kao komparatistica, ne mogu prihvatiti način prema kojem se autor neuvijeno služi konkretnim podacima iz života tih umjetnika za izražavanje vlastitih političkih nazora. Možda je to stvar ukusa, ali izgleda mi da je licencija poetika ovdje zadržala neoprostivo indiskretno u živote onih koji se više ne mogu sami obraniti. Šteta, jer radi se o zaista nadarenom piscu.

Paljenje izraelske zastave u Italiji

Nakon serije zanimljivih događaja u Zagrebu vraćala sam se u London preko Slovenije i Italije. U Toscanu sam stigla upravo kad su grupe *autonomnih* u Milanu napale povorku veterana antifašističke borbe koji su 25. travnja u svom gradu obilježavali obljetnicu oslobođenja od fašizma. Od svih sredina koje poznajem, Talijani su ponajmanje rasisti ili antisemiti. Tim je teže odjeknula vijest da su grupe *autonomnih* javno spalile izraelsku zastavu i time dovele u vrlo neugodnu situaciju tek izabranog premijera Romana Prodiu, koji je tek počeo oformljivati vladu. Prodi je pozvao zemlju na ujedinjenje još u samom tijeku milanske proslave i podsjetio na velik zadatak rekonstrukcije jedinstva koji stoji pred Italijom. Situacija je bila otežana jer dotadašnji premijer Silvio Berlusconi nije priznavao svoj poraz na izborima, niti je želio dati ostavku. Nestabilna politička klima nadahnjuju ekscese i podjele, što ovakvi ispadi dokazuju, a iz njih se dobro vidi koliko Italija ima neriješenih problema. Mediji su u Italiji te ekscese jednoglasno osudili i posvetili puno pažnje i prostora analizi uzroka antisemitskih i fašističkih

ispada. U milanskom defileu proslave antifašističke obljetnice sudjelovali su još preživjeli sudionici partizanske židovske brigade po kojima su u toj prilici autonomaši pljuvali i kojima cijela zemlja duguje ispriku.

Nova vrsta antisemitizma

Raspravljalo se mnogo o toj novoj vrsti antisemitizma koji ne izvire samo iz političke situacije u Izraelu. Protiv njega se ne može boriti samo obrazovanjem ili razumom, već su potrebni zakoni. Teoretski, komentira to Ralph Darendorf u dnevniku *La Repubblica*, moralo bi se moći suprotstaviti izraelskoj politici prema Palestincima bez da se bude antisemit. Konačno mnogo se Izraelaca protivi politici svoje vlade, no izgleda da je sve teže povlačiti tu razliku. Većina Židova izvan Izraela drži da pod svaku cijenu moraju braniti državu koja je, između ostaloga, njihova jedina garancija sigurnosti. Međutim svi mi koji šutimo, jer se ne slažemo s postupcima Izraela prema Palestincima, ostavljamo bojno polje stvarnim antisemitima koji, još za sada, svoj antisemitizam prikrivaju anti-izraelstvom, komentirao je oksfordski profesor Ralph Darendorf.

Povratak u London

No kad sam se iz Italije vratila u London, tamo su me dočekali ljepši događaji. Naime, ove se godina obilježava 350-ta obljetnica od kad je godine 1656. Olivier Cromwell dozvolio Židovima povratak u Englesku poslije njihova višestoljetna progonstva. Može se reći da je u tih 350 godina židovska zajednica u Velikoj Britaniji postepeno prosperirala, no najbolje poslije 1945. godine od kada je postala jedna od najuspješnijih židovskih zajednica uopće.

Naravno da stvari nisu uvijek za njih bile povoljne kao u ovih posljednjih 60 godina kad je kao posljedica holokausa tolerancija prema Židovima u Ujedinjenom Kraljevstvu ozakonjena. Židovske zajednice u mnogim britanskim gradovima obilježiti će ovaj jubilej prigodnim svečanostima, koncertima, kazališnim predstavama ili počasnim večerama da bi se sjetili svih onih koji su se ➡

► tijekom stoljeća zauzimali za slobodu i jednakost svojih sunarodnjaka.

Povijest Židova u Velikoj Britaniji

Britanska židovska priča započinje u starom vijeku u rimskom i anglosaksonskom razdoblju, kad su prateći rimska imperijalna osvajanja, židovski trgovci postepeno stizali u Englesku. Iz tog vremena nema tragova postojanja njihovih zajednica te se pretpostavlja da se tada nisu ni oformljivale. Postojanje židovskih zajednica u Engleskoj se spominje u Srednjem vijeku nakon što su Englesku osvojili Normani pod Williamom Osvojajem. On je nagovarao Židove da se nastanjuju u Britaniji i doprinesu razvoju privrede i trgovine. No ubrzo nakon osnivanja prvih zajednica, započinju proganjanja i optužbe na njihov račun. Tako kronike bilježe da su već 1144. godine u Norwichu optužili Židove za ritualna ubojstva djece te su se počele širiti glasine kako Židovi ubijaju kršćansku djecu. Bio je to početak kruženja tih glasina i kleveta koje će stoljećima zagorčavati život Židova po cijeloj Europi.

Strašne optužbe protiv Židova

Usprkos tomu što Tora izričito brani upotrebu bilo kakve krvi u hranu ili piću, židovski su predvodnici u Norwichu tada bili pogubljeni, a strašni mit se vukao kroz stoljeća. Tijekom 12. i 13. stoljeća zabilježene su takve optužbe u Bury St Edmondsu, Bristolu i u Winchesteru, dok su u Londonu Židove optužili za ritualna ubojstva 1244. godine. Optužbe su se gomilale u takvoj mjeri da je godine 1247. Papa Inocentije IV. naredio istragu koja je pokazala da ne postoje nikakvi dokazi koji bi mogli opravdati progone Židova. Još su četiri pape uzalud dokazivali nedužnost Židova, no optužbe na njihov račun nisu prestajale. Do kulminacije je došlo kad ih je kralj Edward I dekretom definitivno prognao iz Engleske godine 1290. Naredio je svim engleskim grofovijama da imaju protjerati sve Židove. Mogli su

ponijeti samo svoju pokretnu imovinu. Osim u nekoliko slučajeva, svi ostali njihovi posjedi i kuće pripali su kralju.

Cromwell 1656. zagarantirao Židovima slobodni povratak u Britaniju

Poslije progona Židova iz Španjolske i Portugala mnogo njih se doselilo u Nizozemsku i sjevernu Francusku. Židovska zajednica u Amsterdamu doprinijela je procvatu ove luke koja je početkom 17. stoljeća postala jedna od najvažnijih svjetskih luka. Židovska je zajednica u Nizozemskoj bila tako moćna da je imala svog ambasadora za pregovore s kršćanima. U to je vrijeme takav ambasador bio rabin Menasseh ben Israel koji je imao utjecaja na lorda protektora Engleske, Olivera Cromwella. Kao pomni proučavatelj Biblije, protestant Cromwell prihvatio je da je dolazak Mesije moguć tek kad Židovi budu raspršeni u svim zemljama. Kako ih u Britaniji nije bilo, pristao je na njihov povratak. Njegov pristanak poduprla je i Državno vijeće koje je shvatilo da će povratak Židova Engleskoj donijeti velike financijske dobitke. 1656. godine Cromwell je zagarantirao Židovima slobodan povratak i slobodu vjeroispovijesti.

Židovi su 1858. postigli potpunu emancipaciju u Britaniji

Židovi su počeli stizati iz Nizozemske, Španjolske i Portugala i s vremenom su se sve bolje integrirali u britansko društvo. U to je doba, kao protestantska zemlja, Engleska bila vjerski najtolerantnija u kršćanskom svijetu općenito. No uz sve to tek su godine 1858. britanski Židovi postigli potpunu emancipaciju. 350 godina kasnije oni izražavaju svoju zahvalnost onima koji su se u to vrijeme zalagali za njihov prava. Mnogi drže da se Židove uvijek izbacivalo i progonilo pa je 350 godina opstanka u jednoj sredini velik uspjeh za jednu zajednicu.

Život židovske zajednice u Britaniji danas

Danas se židovski način života obilježava kroz obiteljski život, određenom hranom za pojedine židovske svetkovine koja nije više i uvijek obavezno košer. Smatra se da je englesko nacionalno jelo *fish and chips* poteklo iz židovskih menza istočnog Londona. Danas su Židovi u Britaniji podjednako svjetovnih kao i vjerskih nazora, a židovski je život dinamičniji nego ikad. Veze su s Izraelom mnogobrojne i u svakom pogledu vrlo žive, a veliki broj britanskih Židova posjeduje rezidencije u Izraelu. Velik broj dobrotvornih udruga pomaže slabe ili ostarjele, posebno se u tome ističe udruga Jewish Care. Po svim gradovima u Britaniji gdje se nalaze židovske zajednice one održavaju centre u kojima se može pohađati satove kletzmer-glazbe, učiti bridge, hebrejski, polaziti zanimljiva predavanja, ići na organizirana putovanja i još mnogo drugih aktivnosti. Sve u svemu oni su danas jedna vrlo uspješna strana mnogostrane prizme multikulturalnog života Velike Britanije. Nekad se pazilo da se ni po čemu ne ističu, da se asimiliraju, a je danas je *cool* biti Židov, posebno među mladim svijetom. Usporedno prosperiraju razne zajednice, bilo da se radi o agnosticima, reformiranim ili ortodoksnim skupinama. Mnogi se asimiliraju i sklapaju brakove izvan vjere no drži se da to nije opasnost ako se poštuje tradicionalni obiteljski život i propisane svetkovine jer da se judaizam održava samo pomoću kućnog odgoja. Tako je danas veći problem od asimilacije, život mnogobrojnih samohranih, neudanih ili rastavljenih majki kojima je obiteljski život u tradicionalnom smislu, uglavnom nemoguć. No s obzirom na vitalnost, tu vječnu odliku Židova, sigurno je da će se s vremenom i za to naći rješenje. ■

© Vesna Domany Hardy

PAPA BENEDIKT XVI. U AUSCHWITZU: “NISAM MOGAO A DA NE DOĐEM.”

➤ Riječi “Nisam mogao a da ne dođem ovdje”, kojima je papa Benedikt XVI. započeo svoj govor u nacističkom koncentracijskom logoru Auschwitz-Birkenau, bile su iste koje je na tom mjestu 1979. godine izrekao i njegov prethodnik papa Ivan Pavao II.

Ali riječi koje su zatim uslijedile bile su važne: “Papa Ivan Pavao II. došao je ovdje kao sin poljskog naroda. Ja sam danas došao kao sin njemačkog naroda. To je obaveza prema istini i pravedna obaveza prema svima koji su ovdje patili”.

Papa Benedikt XVI. sebe je opisao kao “sina onih ljudi iz kojih je krug kriminalaca došao na vlast zahvaljujući lažnim obećanjima o budućim veličinama i ponovnoj uspostavi nacionalne časti i prosperiteta, ali i zahvaljujući teror i zlostavljanju”. Rezultat toga, nastavio je, bio je taj da je “naš narod bio korišten i iskorištavan kao instrument u njihovoj žeđi za destrukcijom i vlasti. Da, nisam mogao a da ne dođem ovdje”.

Benedikt XVI. pozdravio je preživjele logoraše

Benedikt XVI. prošao je kroz ulazna vrata logora nad kojima stoji zloglasni natpis “Arbeit macht frei” (Rad oslobađa). Ozbiljna lica, sam je molio na mjestu gdje su pogubljene tisuće zatvorenika i zapalio svijeću. Potom je, jednog po jednog, pozdravio 32 preživjela logoraša.

Među njima je bio Henryk Mandelbaum, 83-godišnji poljski Židov, jedan od šest preživjelih iz Sonderkommando, zadužen da pražnjenje plinskih komora i spalji-

vanje mrtvih tijela. Papa ga je poljubio u oba obraza.

Nakon toga uputio se u usku crnu ćeliju Maksymiliana Kolbea, poljskog svećenika ubijenog u Auschwitzu 14. kolovoza 1941. nakon što su mu nacisti dopustili da zamijeni oca obitelji osuđenog na smrt. Tog je svećenika Ivan Pavao II. 1982. proglasio svecem.

Nakon posjeta Centru za dijalog i molitvu, koji je poljska crkva utemeljila sporazumno sa židovskim organizacijama, Benedikt XVI. otišao je u logor Birkenau, tri kilometra od Auschwitza te je tamo dugo u tišini molio ispred spomenika koji odaje počast na različitim jezicima žrtvama raznih nacionalnosti.

Nakon kadiša, koju je izgovorio glavni poljski rabin Michael Schudrich, Papa je održao govor na talijanskom jeziku. Ističući težinu svog dvostrukog identiteta, kršćanina i pape Nijemca, govorio je o zločinima “bez premca u povijesti” koje je ondje počinio nacistički režim. Papa je dodao da je Treći Reich želio “istrijebiti židovski narod u cjelini, ukloniti ga iz naroda na Zemlji”. “Uništavajući taj narod želio je ubiti Boga”, kazao je Benedikt XVI.

Glavni rabin Poljske Michael Schudrich pozdravio je posjet pape Benedikta XVI. Auschwitzu i Birkenauu ističući da se radi o “velikom trenutku u procesu pomirenja” kršćana i Židova. “To je bio doista velik trenutak u procesu pomirbe dviju vjera”, rekao je Schudrich. “Molit ćemo se da u borbi protiv antisemitizma nastavi putem Ivana Pavla II.”, dodao je. ■

NAPADNUT GLAVNI RABIN POLJSKE

➤ Glavni rabin Poljske Michael Schudrich napadnut je tijekom pastoralnog posjeta pape Benedikta XVI. Poljskoj na ulici u središtu Varšave, a poljsko Ministarstvo unutarnjih poslova navelo je da se radi o provokaciji s ciljem prikazivanja Poljske kao antisemitske zemlje.

“Dok sam šetao po Varšavi, netko je povikao: ‘Poljska je za Poljake!’ Upi-tao sam ga zašto je to rekao, a on me tada udario i poprskao sprejem nalik na suzavac”, rekao je Schudrich.

Poljsko Ministarstvo unutarnjih poslova priopćilo je da je pokrenulo potragu za mlađim muškarcem, starim oko 25 godina te da bi taj incident mogao biti “provokacija s ciljem prikazivanja Poljske kao antisemitske zemlje”.

Poljski predsjednik Lech Kaczynski pozvao je rabina Schudricha u svoj ured i izrazio mu žaljenje zbog tog incidenta, ističući da Poljska neće tolerirati antisemitizam te da je Poljska danas “otvoreno i demokratsko društvo”. Poljski premijer Kazimierz Marcinkiewicz u telefonskom je razgovoru s rabinom Schudrichom također kazao da poljska vlada neće tolerirati takve incidente.

U Poljskoj živi između 10 i 20 tisuća Židova. ■

OBILJEŽENA 61. GODIŠNJICA OSLOBOĐENJA MAUTHAUSENA

➤ Više od 10.000 posjetitelja iz 40 zemalja, među kojima su bili i nekadašnji logoraši, okupilo se 7. svibnja u Mauthausenu, kako bi obilježili 61. godišnjicu oslobođenja tog zloglasnog nacističkog logora.

Hrvatsko izaslanstvo predvodila je potpredsjednica Hrvatskog sabora Đurđa Adlešić, koja je u ime Republike Hrvatske položila vijenac na spomen-ploču koju je Hrvatska 2001. godine postavila na tzv. "Zidu plača" u Mauthausenu.

Adlešić: "Antifašizam je neizostavan element svake demokracije"

"Okupili smo se odati počast žrtvama nacionalsocijalizma i pokazati da stradanja ne smiju biti zaboravljena. Antifašizam je univerzalan i neizostavan element svake demokracije te je ugrađen i u temelje hrvatske države", rekla je tom prigodom potpredsjednica Hrvatskog sabora te kazala da Hrvatska, koja je i sama bila žrtva agresije, odlučno osuđuje sve oblike ekstremizma, rasizma, netrpeljivosti, radikalizma i nacionalizma.

Prvi put nakon kraja rata, ove se godine govorilo o pitanju žena u logoru Mauthausen.

Prema riječima glavne tajnice Austrijskoga nacionalnog fonda, Hannah Lessing "o žrtvama koje su žene u logoru Mauthau-

U Mauthausenu je tijekom sedam godina bilo zatočeno 200.000 zatvorenika, od kojih je polovica izgubila živote.

senu podnijele ni poslije oslobođenja toga logora nije se puno govorilo u javnosti, kao da nije bilo seksualnoga zlostavljanja". Muškarci i žene, dodala je, u logoru su prolazili jednaki pakao "samo su žene imale specifičan izbor: umrijeti ili prodavati svoje tijelo".

Mauthausen, nekadašnje mjesto strahota, koje se ne smiju zaboraviti, mora biti opomena da se takve strahote više nikad ne ponove. Danas je on mjesto sjećanja, istaknuto je na prigodnoj svečanosti.

Postavljena spomen-ploča, djelo hrvatske studentice kiparstva

Tijekom svečanosti postavljena je spomen ploča posvećena ženama i mladima žrtvama nacionalsocijalizma, djelo Ivane Kralj, hrvatske studentice kiparstva na bečkoj Akademiji za primijenjenu umjetnost, čiji je rad u velikoj konkurenciji iz-

Logor Mauthausen su 5. svibnja 1945. oslobodili američki vojnici.

abran kao najbolji. Danas je to bila ploča u gipsu, a na jesen će se postaviti ploča u bronci.

Koncentracijski logor Mauthausen, koji se nalazi 20 kilometara udaljen od Linza, otvoren je 8. kolovoza 1938. godine, a bio je sastavljen od četrdesetak manjih logora. Do 5. svibnja 1945. godine, kada su logor oslobodili američki vojnici, u Mauthausenu je bilo zatočeno oko 200.000 zatvorenika, od kojih je polovica izgubila živote. Logoraši su radili u kamenolomu i industriji oružja, a zadnje likvidacije izvršene su neposredno prije oslobođenja.

Danas je Mauthausen javni spomenik i muzej, a financira ga austrijska savezna vlada i udruge bivših logoraša. ■

SLUČAJ AŠNER I DALJE BEZ POMAKA

➤ Slučaj Milivoja Ašnera, koji je tijekom Drugoga svjetskog rata bio šef ustaškog redarstva u Požegi i dalje je otvoren. Ašner (93) danas živi u Austriji, a austrijske ga vlasti, unatoč pritiscima, još nisu izručile Hrvatskoj, koja je zahtjev za izručenjem uputila u rujnu 2005. godine.

Budaj o slučaju Ašner pisao
predsjedniku Europske
komisije

Alen Budaj, hrvatski istražitelj Centra Simon Wiesenthal iz Jeruzalema i čovjek koji je otkrio Ašnera, u svibnju je zbog tog neriješenog slučaja uputio iscrpno pismo predsjedniku Europske komisije Joseu Manuelu Barroso u kojem traži da Europska unija proglasi Ašnera nepoželjnom osobom na području EU-a.

Na desetak stranica Budaj opisuje čitavu povijest slučaja Milivoja Ašnera, koji se, nakon desetaka godina provedenih u Austriji, devedesetih godina prošlog stoljeća vratio u Hrvatsku. Nakon što je otkriven u medijima, Ašner je ponovo pobjegao u Austriju. Austrija ga je, unatoč zahtjevu Hrvatske, odbijala izručiti zbog toga što posjeduje austrijsko državljanstvo, međutim vlasti u Koruškoj nedavno su otkrile da Ašner od 1992. godine više nije austrijski državljanin. Upravo zbog te činjenice Budaj poziva Barrosa da izvrši pritisak na austrijske vlasti.

Protest je austrijskim vlastima
uputio i Ephraim Zuroff

Zbog slučaja Ašner službeni protest austrijskim vlastima uputio je nedavno i

direktor Centra Simon Wiesenthal iz Jeruzalema Ephraim Zuroff.

“Usprkos činjenici što su vladini dužnosnici kazali medijima da je Ašner izgubio austrijsko državljanstvo kada je zatražio hrvatsko, on i dalje živi u Klagenfurtu i čovjek se mora zapitati što bi se trebalo dogoditi da ga austrijska vlada konačno izruči” Ašnera Hrvatskoj, pita se Zuroff.

“Ašnerova dob nije tajna i mislim da je jasno da svaki dan koji prolazi bez praktičnog napretka samo dovodi do toga da on izbjegne pravdu. Zbog toga tražim da poduzmete sve potrebne korake kako bi ubrzali njegovo izručenje”, ističe Zuroff.

Austrija smatra da Ašner nije
sposoban za suđenje

U odgovoru Zuroff, austrijska ministrica pravosuđa Karin Gastinger kazala je kako je Ašner trebao biti ispitan na austrijskom sudu 27. ožujka, ali je to saslušanje bilo otkazano zbog “sumnje u to da bi Ašner mogao podnijeti suđenje”.

“Odluku o izručenju mogu donijeti nakon zaključenja pravnog postupka izručenja na sudu. Ne želim utjecati na nezavisni sud, a preko ureda tužitelja pokušala sam ubrzati postupak. Sud će pribaviti sve potrebne dokumente, a ured tužitelja nije se usprotivio vještačenju o Ašnerovu zdravstvenom stanju”, stoji u pismu ministricе Gastinger upućenom Zuroffu. ■

Broj osuđenih nacista utrostručen 2005. godine - pohvale Hrvatskoj

Centar Simon Wiesenthal iz Jeruzalema u svibnju je objavio da je broj osuda nacističkih ratnih zločinaca prošle godine utrostručen, a u tom izvješću visoko su ocijenjeni i naponi i rezultati Hrvatske u privođenju nacističkih ratnih zločinaca pravdi.

Centar je zemlje za njihove rezultate i napore ocijenio ocjenama od A do F, a Hrvatska, SAD, Australija i nekoliko država EU-a dobile su najvišu ocjenu dok su Austrija, Švedska, Norveška, Rumunjska, Estonija, Litva, Ukrajina i Sirija dobile najniže ocjene.

Austrija je izdvojena upravo zbog slučaja Milivoja Ašnera. Austrijski pravosudni dužnosnici za sada nisu komentirali ocjenu Centra Simon Wiesenthal.

Centar je uz Austriju kritizirao i druge zemlje zbog, kako je navedeno, odbijanja da istraže, a kamoli procesuiraju osumnjičene za ratne zločine unatoč dokazima da žive na njihovu teritoriju.

Centar je ipak istaknuo i pozitivne pomake - broj presuda nacističkim zločincima prošle je godine porastao za 320 posto. “Unatoč donekle prevladavajućoj pretpostavci da je prekasno za privođenje nacističkih ubojica pravdi, 60 godina nakon holokausta, brojke jasno dokazuju suprotno”, istaknuo je u svom izvješću Ephraim Zuroff, direktor centra te upozorio da najveću prepreku sudskom progonu ne predstavlja uglavnom visoka dob osumnjičenika već “prvenstveno nedostatak političke volje”.

ULICAMA LONDONA

Piše: *Jurica Miletić*

➤ Prije nepunih deset godina u londonskim je knjižarama osvanula lijepa i nadasve zanimljiva knjiga s naslovom *“Many Years From Now”* (*Mnogo godina kasnije*, ali može se prevesti i *Mnogo godina ranije*). Osmislio ju je bio Sir Paul McCartney - jedan od preostale dvojice Beatlesa, a napisana je bila uz pomoć pera profesionalnoga novinara. Naslov je više nego simbolično preuzet iz jedne od najpopularnijih beatlesovskih pjesama *“When I’m Sixty Four”* (*“Kad mi budu 64 godine”*). Ta knjiga opisuje pojedine dijelove Londona, ulice i trgove, a osobito mjesta zabava onih, sad već tako davnih, šezdesetih godina, kad je London još bio *swinging town*, kad o globalizaciji još nitko nije znao ništa, a sustav vrednota je bio posve oprečan današnjem. I spominje ta knjiga i neke restorane, među njima i one kultne. Napokon, tko još ne zna za **Bloom’s** ili **Morry’s Bagels**? Spominje se u knjizi i poneka sinagoga... Napokon u Londonu i njegovoj užoj okolici ima ih čak sto šezdeset: od ortodoksnih do progresivnih, od najstarije britanske sinagoge **Bevis Marks** koja je građena još 1701. pa do zapanjujućih modernih zdanja.

Košer restorani u svakoj londonskoj četvrti

Od šezdesetih na ovamo mnoge su se stvari promijenile, ne samo u Londonu, već u Velikoj Britaniji uopće. London više ni izdaleka nije tako siguran grad kao što je bio (osobito dijelovi južno od Temze), ali bilo bi pogrešno pomisliti kako je hrana svedena samo na ponudu masnih pečenjarnica i plastične hamburgere. Britansku kuhinju nikad baš nije bio dobar glas, za razliku od britanskoga piva, ali izbor restorana u Londonu doista je velik. Ljubitelji indijske, pakistanske, indonezijske i kineske hrane u svakome trenutku mogu doći na svoj račun, a ne manjka niti restorana svih europskih kuhinja. Prednjače, dakako, francuski i talijanski. Isto vrijedi i za košer restorane: ima ih u doslovce svakoj londonskoj četvrti.

Što se košer hrane tiče, baš kao na kontinentu, svaka židovska obitelj ima svoje vlastite recepte za pripremanje tipičnih i omiljenih jela, ali njihovi sastojci i izgovor njihovih

imena u mnogobrojnim restoranima variraju od lako razumljivih, pa do posve nerazumljivih riječi. Treba malo vremena i više posjeta različitim restoranima da se upiju različiti izgovori više-manje poznatih naziva pod kojima se kriju:

Bagel ili Beigel	— prstenasto pecivo, najbolje punjeno dimljenim lososom ili kremastim sirom
Blintz	— tanka palačinka
Borsht	— juha od cikle
Chopped liver	— židovska inačica jetrene paštete
Egg and onion	— predjelo od tvrdo kuhanih jaja i luka
Kneidlach	— knedli
Kreplach	— osebujni ravioli u juhi
Latkes ili Lutkas	— čipsi od ribanog krumpira, jaja i brašna
Lockshen	— rezanci u juhi
Tzimmas ili Tsimmis	— jelo od mesa, zaslađeno šljivama i/ili sušenim kruškama
Vienna	— male hrenovke
Worsht	— salama

Židovi odigrali značajnu ulogu u povijesti Londona

U Londonu danas živi gotovo četvrt milijuna Židova, a sresti se mogu u mnogim životnim pozivima: od uličnih prodavača u ulici *Petticoat Lane*, što se tako često spominjala u televizijskoj seriji *Only Fools And Horses*, a koju je tko zna tko i zašto preveo kao *Mučke*, pa sve do rječitih govornika u Domu lordova. Bez posjeta ulici *Pettycoat Lane*, doživljaj Londona nije potpun. Riječ je o najpoznatijem londonskom sajmu između ulica *Middlesex* i *Wentworth*. Nekoć se tamo prodavala uglavnom rabljena odjeća, a danas se prodaje sve što se može prodati. ➡

➡ Židovi su odigrali značajnu ulogu u povijesti Londona, ali i u povijesti svijeta. Grijech bi bio ne spomenuti **Benamina Disraelija, Earla od Beaconsfielda**, prvog Židova koji je postao predsjednikom vlade. Uspješno je političku karijeru spajao s karijerom književnika, za razliku od **Josepha Mosesa Levyja** - osnivača lista *Daily Telegraph*. Prva ministrica Židovka bila je **Lily Montagu**, a barun **Lionel de Rothschild** postao je prvim židovskim članom parlamenta The House of Commons. Za razliku od nekih drugih europskih velikih gradova, London obiluje sinagogama: od hasidskog *shtiblecha* na *Stanford Hillu*, pa do novijih prigradskih naselja *Pinnera*, *Busheya* i *Radletta*. U većim knjižarama lako se mogu naći knjige o židovskoj kulturi i tradiciji, a ni novine nisu rijetkost. Tipičnu židovsku hranu, osim u specijaliziranim trgovinama, može se naći u supermarketima velikih lanaca poput Teska ili Safewaysa.

Sinagogu Bevis Marks sagradio je Joseph Avis koji je svu zaradu vratio jer nije htio zaraditi na građenju kuće Božje. Pomalo neuobičajeno, sinagoga ima prozore na sve četiri strane. Ima sedam kandelabera - po jedan za svaki dan u tjednu, deset velikih svijećnjaka i dvanaest stupova koji podupiru galeriju, predstavljajući 12 sinova Jakovljevih. Struja je uvedena, ali kad se rabe svijeće, treba sat i pol da se sve zapale. Jedan od redovitih vjernika sinagoge bio je Sir Moses Montefiore - nerijetko opisivani kao najpoznatiji Židov svijeta. Rodio se 1784., doživio je 101 godinu, a obogatio se kao burzovni mešetara kojem je bio dopušten pristup na burzu *The Royal Exchange*. Većinu svojeg imetka potrošio je pomažući Židove i kod kuće i u inozemstvu. Iste godine kad je na prijestolje sjela kraljica Viktorija (1837.) postao je londonskim šerifom i plemićem. ■

Povijest Židova u engleskoj započinje u XI. stoljeću kad su mnogi pobjegli iz Rouena u sjevernoj Francuskoj i za vrijeme Williama Osvajača stalno se nastanili na Albionu. Prvi pisani podatak o njihovoj prisutnosti jest jedan zemljišni dokument sastavljen godine 1115. u kojem se izriječno spominje jedno imanje "...u Židovskoj ulici, u blizini sv. Olava". Sva je prilika da je riječ o ulici blizu zgrade Bank of England koja se danas zove *Old Jewry*.

Kako su engleski zakoni Židovima branili da se bave uobičajenim zanimanjima i zanatima tog vremena, mnogi su Židovi postali posuđivačima novca. U tome je veliku ulogu odigrala i crkva jer kršćanima nije bilo dopušteno baviti se kamatarenjem. Drugo dopušteno zanimanje za Židove bila je medicina. Bili su izloženi iznimno visokim poreznim davanjima, jer jedan od članaka zakonika zvanog *Laws of Edward the Confessor* određuje da su i Židovi i sva njihova imovina isključivo vlasništvo kralja Engleske. Čini se da ni tako visoki porezi nisu bili dovoljni, jer su im nametnute bile i teške kazne. Primjerice, godine 1130. londonski su Židovi bili osuđeni na visoku kaznu od čak 2.000 funta, jer su navodno ubili bolesnika koji se židovskom liječniku obratio za pomoć. Postajući bogatijima, Židovi su istodobno u engleskom društvu srednjeg vijeka postajali i sve nepopularnijima. Mitovi o njihovim vjerskim običajima doveli su i do prve velike optužbe: pripisana im je bila krivnja za smrt jednog mladića nađena mrtva u šumi, a stradao je, glasila je optužba, jer je bio ritualno umoren prilikom slavljenja Pesaha. Premda je bilo još takvih optužbi, londonski su Židovi ipak uživali u relativnu miru, osobito kad je godine 1154. na prijestolje došao Henry II. Taj prvi vladar iz obitelji Plantageneta Židove je i volio i štitio, a njihov je imetak postao vrlo važnim i za državnog rizničara. Nevolje su počele kad je Henry II. umro, a na prijestolje se uspeo Richard I. poznatiji kao Richard Lavljeg srca. Njegova krunidba godine 1189. značila je svršetak jedne ere: izdao je proglas da nijedan Židova i nijedna Židovka ne smije nazočiti njegovoj krunidbi...

Tom je prilikom poginulo tridesetak Židova - neki su bili živi spaljeni, a ostali kamenovani na ulicama. Sretnici koji su uspjeli spasiti glavu utočište su našli u londonskom Toweru, a kasnije se u njegovoj blizini i stalno nastanili. Ta se ulica i danas zove *Jewry Street*.

Richard se kasnije pokušao iskupiti i glavnom rabinu izdao povelju navodeći kako Židovi mogu slobodno i časno živjeti u zemlji, ali usprkos tome, progoni su se nastavili sve dok 18. srpnja 1290. svim Židovima nije bilo naređeno da napuste Englesku. Naredbu je izdao Edward I. Povratak će uslijediti tek 360 godina kasnije kad će Oliver Cromwell - Lord zaštitnik - pozvati poznatoga amsterdamskog rabina Mernasseha ben Israela da dođe u Englesku i započne pregovore o židovskom povratku.

PREMINULA UDOVICA ČOVJEKA KOJI JE POKUŠAO UBITI HITLERA

➤ Nina Schenk von Stauffenberg, udovica čovjeka koji je 1944. godine pokušao ubiti Adolfa Hitlera bombom podmetnutom u poslovnoj torbi, umrla je početkom travnja u 92. godini života u gradiću Kirchlauter, u južnoj Njemačkoj.

Rođena kao barunica von Lerchenfeld, Nina Schenk von Stauffenberg udala se za aristokrata grofa Clausa von Stauffenberga 1933. godine, iste godine kada je Adolf Hitler postao njemački kancelar i započeo stvaranje svog "tisućljetnog Reicha".

Nakon što je njezin suprug neuspjelo pokušao ubiti Hitlera, Gestapo je uhitio trudnu groficu, a njezino je četvoro djece poslano u dom za djecu pod novim imenima. Obitelj se ponovo okupila tek krajem Drugoga svjetskog rata.

"Operacija Walkira"

Adolf Hitler trebao je umrijeti 20. srpnja 1944. godine, kada je bio metom najspektakularnijeg od svih neuspjelih atentata izvršenih na njega.

"Operaciju Walkira", za koju je lukavo preuzeto ime službenog plana nacističkog režima za slučaj nužde, osmislili su časnici Wehrmachta, regularne njemačke vojske za nacističkog režima, koji su željeli ukloniti Hitlera zbog stanja u Trećem Reichu.

Urotnici su prikupili informacije o zločinima koje su počinili nacisti, pripremili projekte o budućnosti Njemačke i planirali uspostavu nove vlasti.

Među urotnicima se isticao karizmatični grof Von Stauffenberg

Među brojnim visokim časnicima isticao se karizmatični grof Claus Schenk von Stauffenberg (36), koji je postao jedan od vođa otpora u samom vrhu oružanih snaga.

Stauffenberg, koji je kao načelnik stožera pričuvnih snaga imao pristup Hitleru, nakon niza neuspjelih pokušaja odlučio je osobno izvesti atentat 20. srpnja 1944. godine. Taj čin "mora uspjeti pod svaku cijenu", izjavio je tad jedan drugi urotnik, general Henning von Tresckow.

Ujutro tog dana, Stauffenberg je zrakoplovom iz Berlina krenuo u Rastenburg na istoku Prusije, gdje je u svojem stožeru, "Vučjem brlogu", Hitler sa svojim generalima trebao razmotriti stanje na ruskoj bojišnici.

U Rastenburgu su Stauffenberg i njegov pobočnik trebali aktivirati detonatore na dvjema bombama i staviti ih u Stauffenbergovu aktovku kako bi ona eksplodirale kasnije. No, zbog poteškoća na koje su naišli, uspjeli su aktivirati samo jedan detonator.

GROF CLAUS VON STAUFFENBERG

Grof Claus Philip Maria Schenk von Stauffenberg rođen je 15. studenoga 1907. godine u dvorcu Griefstein u Jettenu, 90 kilometara zapadno od Münchena. Obitelj Von Stauffenberg bila je jedna od najstarijih i najutjecajnijih obitelji njemačkog plemstva. Claus von Stauffenberg od rane se mladosti zanimao za književnost i umjetnost, a bio je i veliki katolik s jakim osjećajem za etiku.

U skladu s tradicijom svoje obitelji, upisao je vojnu akademiju, a 1930. nakon što je diplomirao prvi u svojoj klasi, zaručio se s barunicom Ninom von Lerchenfeld. Oženili su se 1933. i imali su petoro djece - tri sina i dvije kćeri, od kojih je posljednja rođena nakon što je Von Stauffenberg pogubljen.

➡ Oko 12.30 sati Stauffenberg je stigao u baraku u kojoj se održavao sastanak, a jedan je čovjek Hitleru rekao kako će mu on objasniti mjere koje su poduzete glede mobilizacije pričuve. Stauffenberg je odložio svoju aktovku pokraj Hitlera pod stol, da bi nakon deset minuta otišao sa sastanka pod izlikom da mora telefonirati i odmah se zaputio u Berlin da bi obavio pripreme za provedbu državnog udara.

Hitler je prošao samo s nekoliko ogrebotina

No jednog od časnika zasmetala je aktovka i pomaknuo ju je uz jednu od dviju postraničnih nogu stola, a bomba je eksplodirala u 12.50, kad se Hitler nagnuo nad stol kako bi razmotrio zemljovide.

Pet od dvadeset i četiri osobe koje su se nalazile u prostoriji poginulo je, ostale su ranjene, a Hitler je prošao tek s nekoliko

ogrebotina, jer ga je zaštitila noga masivnog hrastova stola. Uz to, da je sastanak održan u betonskom bunkeru umjesto u drvenoj baraci, učinak eksplozije bio bi mnogo veći.

Oko 14 sati zapovjednik SS-a Heinrich Himmler naredio je upravi berlinske policije da uzvrat na državni udar i uhititi Stauffenberga, koji je s još trojicom urotnika istu večer strijeljan.

Taj neuspjeli atentat smatra se "jednom od najvećih tragedija 20. stoljeća", jer je od 20. srpnja 1944. do kapitulacije Njemačke u svibnju 1945., osim Židova u koncentracijskim logorima, poginulo 4 milijuna Nijemaca, milijun i pol pripadnika sovjetske Crvene armije i više od sto tisuća američkih i britanskih vojnika. ■

NACISTIČKI ARHIVI USKORO DOSTUPNI POVJESNIČARIMA

Jedanaest zemalja koje nadziru arhive u njemačkom Bad Arolsensu, u kojima je opisana tragična sudbina 17,5 milijuna žrtava nacizma, odlučilo je sredinom svibnja na sastanku nedaleko od Luxembourga da će ih uskoro otvoriti povjesničarima.

➡ Pošto je Berlin prošlog mjeseca povukao svoje primjedbe, jedanaest zainteresiranih država - Njemačka, Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Italija, Grčka, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, Sjedinjene Države, Poljska i Izrael - dogovorile su se da će 47 milijuna dokumenata u arhivima nakon 60 godina otvoriti javnosti.

Arhivi otkrivaju sav cinizam nacista

Nacistički arhivi iz Bad Arolsena otkrivaju sav cinizam nacista koji su pomno bilježili podatke tako raznorodne kao što su broj ubijenih u Mauthausenu ili prebrojavanje ušiju u logoru u Šleskoj.

"Nacisti su pomno vodili najraznolikije statistike", otkriva Udo Jost, jedan od čelnika zaduženih za upravljanje tim zatrašujućim arhivima.

"Za žrtve poslane u logore smrti kao što je Auschwitz-Birkenau, jedini dokumenti koje posjedujemo su oni o odlasku vlakovima u logore. Po dolasku u logor, nije bilo više nikakvih popisivanja", rekao je Jost.

"Zauzvrat, u koncentracijskim logorima, sve se pažljivo bilježilo", pa tako postoje detaljni popisi o odjeći i osobnim stvarima s kojima su zatvorenici stizali u logore.

Dokumentirani su i "pregledi" zubiju, odnosno pseudo-liječnički eksperimenti izvedeni na zatočenicima. U "popisima smrti", koje su bili prisiljeni voditi pojedini zatvorenici,

navedeni su ne samo uzork smrti već i točan datum i sat te ime liječnička koji je utvrdio smrt.

«Poklon» Hitleru iz Mauthausena

Jedan dokument iz Mauthausena sastavljen u proljeće 1942., otkriva da je 20. travnja 300 osoba bilo usmrćeno u nekoliko sati. Ubijalo se svake dvije minute. "Bilo je to na rođendan (Adolfa) Hitlera i to su mu rukovoditelji logora darovali za rođendan", objasnio je Jost.

Iz logora Gross-Rosen očuvani su "samo kartoni o prebrojavanju ušiju na glavi zarobljenika" i kada se jedan preživjeli logoraš iz Rusije, danas sedamdesetgodišnjak, obratio Centru Bad Arolsena kako bi dobio potvrdu o interniranju, uspio je to na bazi dokumenta u kojemu stoji da su "njemu bile pronađene dvije uši u vlasištu u prosincu 1944".

Druge dokumente vodio je Gestapo i u njima su bilježeni, između ostalog, i uhiđbeni nalozi za osobe koje su prekršile zakonske odredbe o zabrani seksualnih odnosa Arijevaca sa Židovima.

Voditelji su pojasnili da je u tom mnoštvu dokumenta primijenjena fonetsko-abecedna klasifikacija jer je, primjerice, pobrojano 849 načina pisanja prezimena 'Abrahamovic'.

I danas u Bad Arolsensu više od 300 stalnih zaposlenika obradi godišnje desetke tisuća zahtjeva fizičkih osoba iz 60-ak zemalja. ■

PREMINUO PREDSDJEDNIK SREDIŠNJEG ŽIDOVSKOG VIJEĆA NJEMAČKE

Predsjednik njemačke židovske zajednice Paul Spiegel preminuo je 30. travnja u Duesseldorfu u 68. godini života nakon teške bolesti.

Paul Spiegel je kao dijete tijekom Drugoga svjetskog rata pobjegao iz Njemačke da bi se nakon rata vratio i postao utjecajni čelnik središnje židovske zajednice Njemačke.

Spiegel je bio predstavnik 100.000 njemačkih Židova, treće židovske zajednice u Europi. On je početkom veljače doživio težak srčani udar, nakon čega mu se zdravstveno stanje dodatno zakompliciralo upalom pluća.

Spiegel je tjednima bio hospitaliziran u Duesseldorfu, a liječnici su ga držali u umjetno izazvanoj komi.

Merkel: Spiegel je bio izniman demokrat

Njemačka kancelarka Angela Merkel izrazila je žaljenje zbog Spiegelove smrti kazavši da je on bio "vatreni pobornik židovskog života u Njemačkoj te izniman demokrat".

"On je upozoravao dok su drugi šutjeli. Njegov angažman za civilnu hrabrost, toleranciju i uzajamno poštovanje, njegov angažman protiv mržnje prema strancima i antisemitizmu postavio je visoke standarde", kazala je Merkel.

Njemački predsjednik Horst Koehler opisao je Spiegela kao "njemačkog patriota" koji je pomogao da "mi Nijemci naučimo prave lekcije iz nacističkih zločina".

Izraelski predsjednik Moshe Katsav poslao je izraze sućuti Spiegelovoj udovici, ističući da je njezin suprug bio "jedan od iznimnih vođa njemačkih Židova" koji je pojačao veze njemačke židovske zajednice s Izraelom.

Novi predsjednik njemačke židovske zajednice bit će izabran uskoro.

Spiegel se tijekom rata skrivao u Belgiji

Spiegel i tadašnji njemački kancelar Gerhard Schroeder potpisali su 2003. godine povijesni sporazum koji je židovsku zajednicu u njezinim pravima izjednačio s glavnim njemačkim kršćanskim crkvama.

Taj je sporazum, potpisan povodom 58. godišnjice oslobođenja zloglasnog koncentracijskog logora Auschwitz, utrostručio novčane iznose koje njemačka vlada daje židovskoj zajednici.

Paul Spiegel rođen je 31. prosinca 1937. godine u gradu Warendorfu, na sjeverozapadu Njemačke. U bijegu od nacista njegova se obitelj 1939. godine sklonila u Belgiji, gdje su Spiegela skrivali katolički poljoprivrednici.

Njegov otac, trgovac stokom, uhićen je tijekom rata, ali je uspio preživjeti logore Buchenwald, Auschwitz i Dachau.

Spiegelova starija sestra Rosa nije bila te sreće, uhićena je 1942. i preminula je u logoru Bergen-Belsen.

Tijekom života radio je kao novinar i urednik židovskih novina

Nakon rata Spiegel se s majkom vratio u Warendorf, gdje su se ponovo sastali s njegovim ocem. Paul Spiegel počeo je raditi kao novinar-volonter u novoosnovanom tjedniku židovske zajednice "Allgemeine Juedische Wochenzeitung", koji danas izlazi pod imenom "Juedische Allgemeine".

Svoj profesionalni rad započeo je 1958. godine kao urednik novina, a na tom je položaju ostao sve do 1965. kada je postao pomoćnik glavnog tajnika Središnjeg židovskog vijeća i urednik Jewish Press Servicea.

Godine 1973. postao je glavni urednik lista "Mode und Wohnen", a godinu dana kasnije zaposlio se u banci. Nakon 12 godina napustio je banku i osnovao agenciju za talente koja je nosila njegovo ime.

Nakon višegodišnjeg rada u židovskoj zajednici u Duesseldorfu, Spiegel je imenovan dopredsjednikom Vijeća 1993. godine, a sedam godina kasnije izabran je za predsjednika te organizacije.

Vodstvo glavne židovske organizacije u Njemačkoj preuzeo je u teškom trenutku, ali pokazao se iznimnim vođom koji se znao nositi sa svim problemima.

Za svoj je rad dobio brojna priznanja, uključujući i nagradu za mir Heinrich-Albertz 2001. godine.

Spiegel je pokopan na groblju u području Duesseldorfa, a za sobom je ostavio suprugu i dvije kćerke.

ODLAZAK POZNATOG IZRAELSKOG ŠANSONJERA

“Izrael je izgubio jednog od divova svoje kulture, dobitnika Nagrade Države Izrael, čovjeka koji je volio Jeruzalem”, rekao je izraelski premijer Ehud Olmert.

Poznati izraelski šansonijer Yossi Banai, jedno od najvećih imena izraelske šansonijerske scene, preminuo je 11. svibnja nakon teške bolesti u 74. godini.

Banai je rođen 1932. u predgrađu Jeruzalema, a odrastao je u ortodoksnjoj obitelji u kojoj je stekao znanje i ljubav prema židovskim vjerskim tekstovima.

Sredinom pedesetih godina prošlog stoljeća pridružio se glumačkoj trupi Teatar Habimah, postavši jedan od njegovih najtalentiranijih glumaca. Član ansambla ostao je gotovo do kraja života, a istodobno se bavio pisanjem satiričkih pjesama te je komponirao niz poznatih izraelskih šansona.

Kao veliki zaljubljenik u Jeruzalem, tomu je gradu posvetio mnoge tekstove svojih pjesama. Banai je bio i veliki obožavatelj francuske kulture, što mu je donijelo još više obožavatelja. Preveo je na hebrejski i na tom je jeziku otpjevao gotovo cijeli glazbeni opus francuskih šansonijera Georges Brassensa i Jacquesa Brela.

Godine 1998. dobio je jednu od najuglednijih izraelskih nagrada - “Nagradu Države Izrael”.

Banai je pokopan u kibucu Givat Hashlosa, a tisuće osoba, među kojima i velik broj umjetnika, prijatelja i članova obitelji, oprostilo se od njega.

Na zahtjev obitelji, na pokopu nije bilo govora, a njegov sin Yuval izgovorio je kadish, a zbor je otpjevao molitvu El Malei Rahamim.

JAKICA PAPO

Svoje umorne oči iznenada je zatvorio naš Jakica Papo. Rođen u Sarajevu 1910. godine, u mnogobrojnoj obitelji u kojoj se njegovala naša tradicija i u kojoj se govorilo i njegovalo dūdeo-espanjol i ladino, pisani jezik kojim su se pretežno prevodili religiozni tekstovi. U obitelji Papo njegovala se bogata riznica španjolskih romansi, a Jakica je često u društvu svojih prijatelja kazivao svoju čežnju s tugom i bolnim sjećanjem na Španjolsku, bivšu domovinu sefarda.

Položio je majstorski krojački zanat i u Sarajevu otvorio veliki majstorski salon u kojem je radio sve do Drugoga svjetskog rata. Godine 1941. morao je, kao i brojni drugi Židovi, napustiti svoje rodno Sarajevo. Uspio je ilegalno prebaciti se do Splita, gdje se priključio narodno-oslobodilačkoj borbi te se borio sve do oslobođenja 1945. godine.

Po oslobođenju vratio se u Sarajevo, gdje je bio zadužen u Narodno-oslobodilačkom odboru i određen za predsjednika Mjesne zajednice Mejtaš. U svom radu u mjesnoj zajednici bio je vrlo aktivan i u velikoj je mjeri pomagao napaćenom stanovništvu toga kraja, zbog čega je bio cijenjen i poštovan. Za svoj velik i aktivan rad, odlikovan je Ordenom II. reda i mnogim drugim priznanjima.

Jakica Papo oženio se Marijom, zvanom Maca, a prihvatio je i njezina sina, malog Benka, kojeg je školovao i volio. Kada je supruga Maca umrla, Benko je preuzeo brigu o našem Jakici.

Godine 1992. ponovo smo morali napustiti naše Sarajevo, a Jakicu smo u teškom zdravstvenom stanju doveli u Dom Lavoslav Schwarz. Zahvaljujući velikoj njezi medicinskog osoblja, na čelu s doktoricom Vesnom i glavnom sestrom Ivanom, naš se Jakica oporavio. Čim mu se zdravlje poboljšalo, počeo se baviti literaturom, njegovati španjolske romanse i ponekad pjevuckati uz sjećanje na svoje drage roditelje, braću i sestre, koji su sačuvali ne samo starinski španjolski jezik, već i mnoge elemente one kulture i civilizacije koju su početkom 16. stoljeća donijeli iz Španjolske.

Bili smo dobri prijatelji, poštivali se i upotpunjavali naša saznanja iz dūdeo-espanjola i ladina, koje smo naučili od naših nona i roditelja slušajući ih, a u želji da to prenesemo našoj mladoj generaciji i sačuvamo od zaborava.

Naš Jakica bio je miroljubiv čovjek, a mi nastavljamo živjeti po njegovim projektima mira, ljubavi, dobrote, dostojanstva, pravde i nadasve istinitosti.

Dragi Jakica, neka se tvoje umorno tijelo odmori. Neka tvoja umorna i divna duša zauvijek ostane s onima koji su te poštivali.

Tvoj put je bio čist i prohodan, širok kao i tvoje srce koje je kucalo za tvog Benka i njegovu obitelj, za naš Dom i za sve nas.

Jakica Papo pokopan je 21. travnja 2006. godine.

Regina Kamhi
Dom Lavoslav Schwarz

RAFAEL TALVI

Dugogodišnji član Židovske općine Zagreb i priznati slikar, gospodin Rafael Talvi, preminuo je u Zagrebu 16. svibnja 2006. godine.

Rafael Talvi rođen je u 1920. godine u glavnome gradu Bugarske Sofiji.

Slikarstvom se bavio od 1952. godine, a u razdoblju od 1954.-1958. pohađao je Majstorsku radionicu Mila Milunovića. Preseljenjem u Zagreb 1979. godine Talvi postaje član Društva likovnih umjetnika Republike Hrvatske.

Od 1990. okrenut je židovskim korijenima i 1995. godine priređuje samostalnu izložbu u Zagrebu s tom tematikom.

Neki od njegovih radova nalaze se u prostorijama Židovske općine Zagreb, kao poklon autora zajednici.

Odlaskom Rafaela Talvija, Židovska općina Zagreb izgubila je velikog čovjeka i umjetnika.

Zihrono livraha.

Rafael Talvi, Počivalište mojih predaka, 1993. g., ulje na platnu

O likovnom radu Rafaela Talvija inspirativno je pisao Tonko Maroević. Donosimo jednu od njegovih kritika, napisanih u povodu Talvijevе izložbe na Danu židovske baštine i kulture, 2004. godine

GROBLJANSKI MOTIV RAFAELA TALVIJA

Može nekome izgledati morbidno i makabrično posvećivati posebnu pažnju grobljima, čitav slikarski ciklus izvoditi s motivom grobova. Iz drugačije perspektive takva će se gesta činiti pasatističkom, anakroničnom, romantičarskom, jer je poznato da su sepulkralna, cemeterijalna ili epitafno-kenotafna nadahnuća posebno učestala u 18. i početkom 19. stoljeća. Dovoljno se sjetiti grobljanske poezije Engleza Harveya ili Talijana Foscola i Pindemontea, pa da uvidimo kako sjetno čeznutljiva intonacija blizine mrtvih pothranjuje doživljaj prolaznosti i propadljivosti življenja.

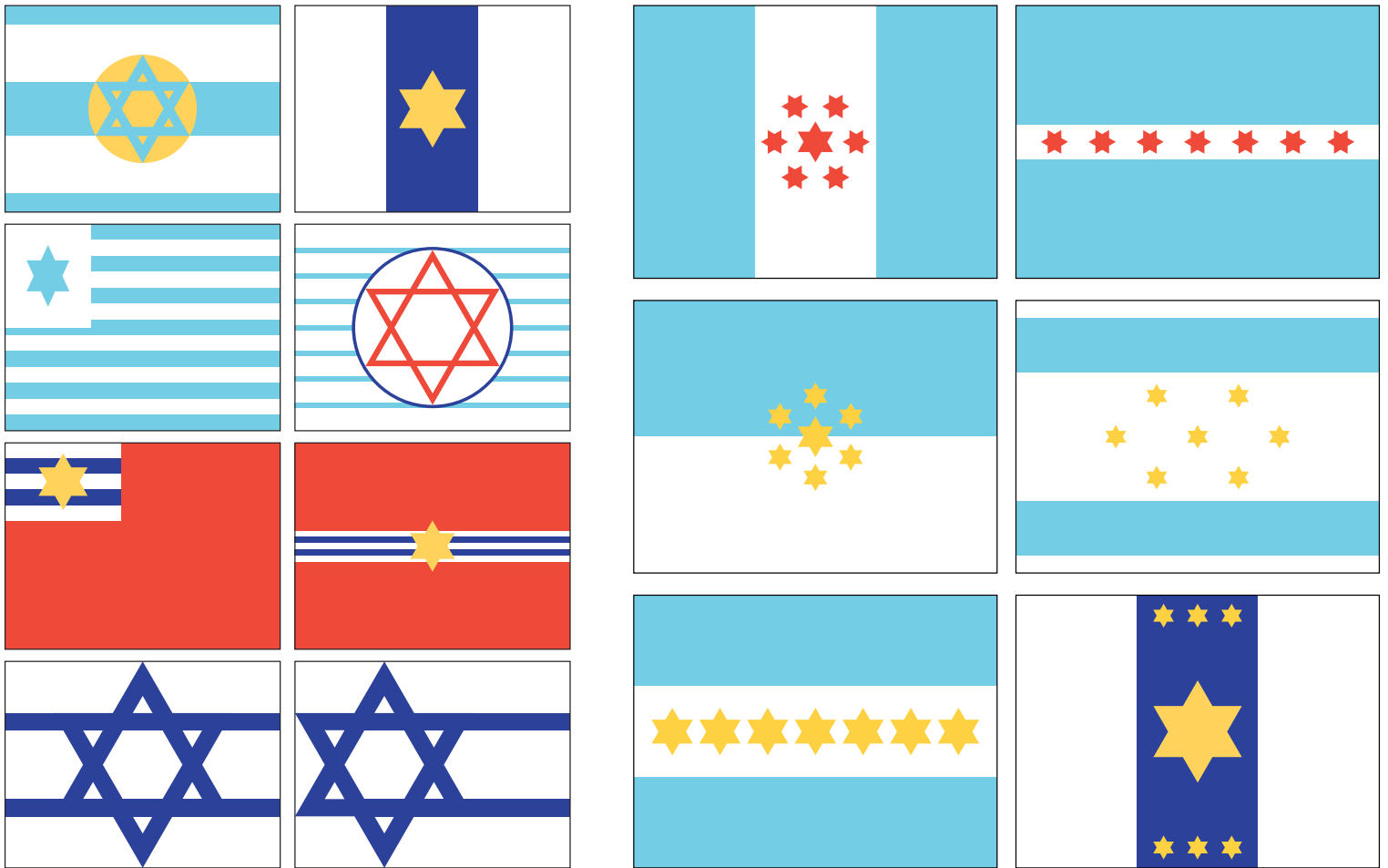
Premda pristup slikara Rafaela Talvija grobljanskoj tematici također nije lišen elegičnih tonova, njegov izbor naslikanih grobišta ima i snagu opiranja okrutnoj sudbini i težinu izravnog svje-

dočenja. Sami naslovi poput "Na starom židovskom groblju" ili "Počivalište mojih predaka" govore o potrebi čuvanja tragova nekoć jakih i uglednih zajednica. Ti ostatci ostataka religije i kulture uništavane bijesom holokausta danas su, više no prije, upravo kulturna mjesta uspomene, te u mnogim sredinama predstavljaju nažalost i najodređeniju židovsku baštinu. Talvijeva vjernost vlastitim korijenima i poštivanje uloga nevinih žrtava potakli su ga da - nakon niza radova posvećenih otkrivanju i tumačenju viđenja Izraela - s naročitom pažnjom registrira i židovsko nasljeđe u kraju svojega rođenja i mjestom boravka.

U slike grobnih ambijenata zreli je umjetnik unio čitavo životno i radno iskustvo, stečeno prethodno na predstavljanju različitih krajolika i mrtvih priroda, dakle

i svojevrsnu ravnotežu organskih konstruktivnih poticaja. Zato Talvijev izraz s podjednakom energijom bilježi geometrijsku strukturu kamenih građevina (nadgrobnih ploča, stela - iako ne ide u ilustrativnost kaligrafskih natpisa) i bujnost okolnoga raslinja, odnosno kromatski adekvatno inetrpretira patinu trajanja i živost, svjetlost i razvedenost biljnoga pokrova. Figurativan i simboličan, dakako, taj je izraz u ciklusu židovskih, predačkih grobišta i likovno posebno autonoman, to jest kreativno oslobođen od doslovnosti registracije, a u svrhu jače ekspresivne učinkovitosti i empatijske suživljenosti s povodom. Stoga čak smatramo kako je Rafael Talvi u tim slikama ostvario apogej svojega umijeća i najbolje potvrdio razloge stvaralačkog opredjeljenja.

Tonko Maroević

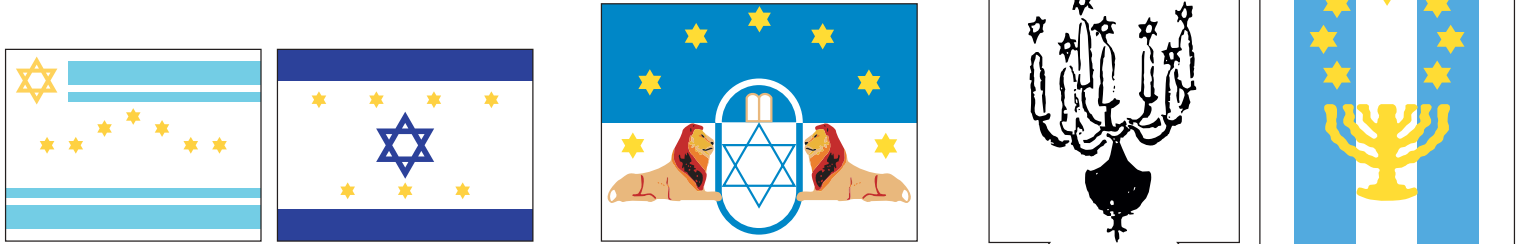

Slika <3-2>

Slika <3-3>

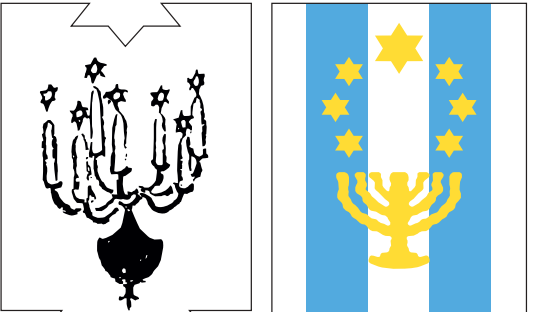

Slika <3-5>

Slika <3-4>

Slika <3-6>

Slika <3-7>

MELITA KRAUS

izložba skulptura

OSLIKANE SKULPTURE U zagrebačkoj Galeriji "Milan i Ivo Steiner" otvorena nova izložba

Lirski "šamanizam" Melite Kraus

Pred biranim licima hrvatske kulture i umjetnosti prekjučer je u zagrebačkoj Galeriji "Milan i Ivo Steiner" otvorena prema ocjeni kritičara dosad najbolja izložba Melite Kraus. Tome je – prema prosudbi povjesničara umjetnosti Darka Glavana, koji je otvorio izložbu

i za nju napisao kataloški tekst – pripomogao odmak od ispovijedne dimenzije zastupljene u autoričnim prvim likovnim istupima. Sada je, smatra Glavan, na djelu proces emocionalnoga pročišćavanja pa umjesto nekadašnjeg preobražaja osobnih doživljaja u umjetničko djelo pratimo

ritual stvaranja umjetnosti blizak šamanizmu! Oslikani trodimenzionalni objekti svojevrsne su slikovne skulpture posebne koloristično-plastične emanacije. Zadržali su pritom, kaže Glavan, sve prepoznatljive elemente autoričina likovnog rukopisa, što se može vidjeti do 29. lipnja. (A. L.)

